

ΦΙΛΩΝΟΣ ΚΤΕΝΙΔΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ 1949

●
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΕ 500 ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΣΕ
ΧΑΡΤΙ ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑΣ ΚΑΙ 3000
ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΣΥΝΗΘΟΥΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΕΞΩΦΥΛΛΟ Κ. ΚΑΡΑΖΗΣΗ
ΣΚΙΤΣΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ ΑΚΗ ΚΑΛΙΔΗ

ΦΙΛΩΝΟΣ ΚΤΕΝΙΔΟΥ

Καθηγητὴν Γ. Σ. Κουδουγιάν - Νάυαυ δὲ δασκάλου - διηγοῦμαι
ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ Πάρι καὶ ἀρχοῦς ἀνδραγαθίας ἐν
ἀνταρὰς Πύλου. Ζητεῖται.

27 3-5-1959

Κ. Κουδουγιάν

ΠΑΤΡΙΔΕΣ

ΔΡΑΜΑ

ΔΥΟ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ—1949

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει την υπογραφή του συγγραφέως.

Α Ν Τ Ι Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Υ

Πάντα ήθελα νὰ γράψω κάτι γιὰ τὸ δράμα τοῦ ξεριζωμοῦ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Πολλές φορές καταπιάστηκα μὲ τὸ θέμα αὐτό. Μὰ τὴν κάθε φορά, μόλις ἀντίκρυζα ὀλοκληρωμένη τὴν εἰκόνα τῆς Δαντείου αὐτῆς τραγωδίας, ἓνα εἶδος ἱλιγγου μὲ κουρέλιαζε. Ἐνιωθα τὴ δύναμη μὰ καὶ τὴ θέλησή μου νὰ λυγίζουν καὶ νὰ ἐκμηδενίζονται μπρὸς τὸ τεράστιο μέγεθος τῆς Συμφορᾶς, ἐθνικῆς κι ἀνθρώπινης, κ' ἡ ὅλη μου προσπάθεια περιωρίζετο στὸ νὰ πνίξω τὸν πόνο μου καὶ ν' ἀπομακρύνω ὅσο μπορῶ τὴ φρίκη τοῦ ὁράματος ποὺ ἔφερνα μπροστά μου ἀνασκαλίζοντας τὶς ἀναμνήσεις μου.

Πέρασαν πολλὰ χρόνια, μὲ τὴν πικρία τῆς ἀνεκπλήρωτης αὐτῆς ἐπιθυμίας, ὥς τὴν ἡμέρα ποὺ ἄλλο δράμα, ἄλλη τραγωδία, ἀνέλπιστη κι ἀναπάντεχη, βρῆκε τὸ Ἕθνος, ὄχι πλέον σ' ἓνα τμῆμα τοῦ, μὰ στὴν ὁλότητά του.

Μὲ τὸν τρόπο ποὺ ξέρουν νὰ δουλεύουν μόνο οἱ ἄνθρωποι τοῦ σκοταδιοῦ καὶ τοῦ μίσους, κατῶρθωσαν, ἐχθροὶ τῆς Πατρίδας προαιώνιοι, νὰ παρασύρουν καὶ νὰ κάμουν τυφλὰ τοὺς ὄργανα τέκνα τῆς Ἑλλάδας, νὰ τὰ ποτίσουν μὲ τὸ δηλητήριο καὶ νὰ τὰ φανατίσουν μὲ τὰ ἀπατηλὰ συνθήματα τῆς πιὸ ἀπάνθρωπης φιλοσοφικῆς θεωρίας τῶν αἰώνων καὶ νὰ τὰ ἐξαπολύσουν φορτωμένα δυναμίτιδα καὶ λύσσα ἐνάντια στὴν Πατρίδα μας, καὶ πατρίδα των, γιὰ νὰ τὴν ἀνατινάξουν στὸν ἀέρα.

Ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη ἡ Ἑλλάδα ζώστηκε μὲ φλόγες καὶ τὸ αἷμα ἔβαψε τὰ βουνά, τοὺς κάμπους καὶ τὰ χιλιοτραγουδημένα ἀκρογιάλια τῆς.

Ὁ Σλαῦος ἔδινε τὶς ἀμείλικτες διαταγές του, κ' ἐκεῖνοι ποὺ κάποτε ἔφεραν τὸ τίμιο ὄνομα τοῦ "Ἑλληνος τὶς ἐκτελοῦσαν χωρὶς οἴκτο, χωρὶς ἀνθρωπισμό.

*
* *

Κάποτε ἡ ἱστορία θὰ πῇ πὼς ποτὲ ἡ ἡρωϊκὴ αὐτὴ Χώρα δὲν βρέθηκε μπροστὰ σὲ μεγαλύτερο τραγικὸ δῖλημμα. Νὰ χτυπάη δηλαδὴ τὸν ἐχθρό, τὸν Σλαῦο, σκοτώνοντας παιδιὰ Της, ποὺ τὴν ἀπαρνῆθηκαν. Τραγικὴ Μάννα ποὺ κόβει καὶ πετᾷ τὸν ἕνα, τὸν μολυσμένο τῆς μαστό, γιὰ νὰ σώσῃ τὴ ζωὴ τῆς, τὴ ζωὴ ποὺ χρειάζεται γιὰ τ' ἄλλα Της παιδιὰ...

Καὶ ἡ Ἱστορία πάντα δικαιώνει κάθε ἀγῶνα καὶ κάθε πράξη ποὺ γίνεται γιὰ τὴ σωτηρίαν καὶ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ "Ἐθνους, τῆς Φυλῆς, τῆς Πατρίδας.

*
* *

Ἡ δεύτερη αὐτὴ τραγωδία ξαναζωντάνεψε μπροστὰ μου τὴν ἄλλη... τὴν παλιά.

"Ἐκαμα ὅ,τι μπόρεσα. Πῆρα στοιχεῖα ἀπ' τὴ μιά, στοιχεῖα ἀπ' τὴν ἄλλη. Προσπάθησα νὰ βρῶ καὶ νὰ συνδέσω ὅσα εἶχαν σχέση ἀνάμεσά τους, νὰ τὰ πλαισιώσω μέσα στὸν Κύκλο τῶν πεπρωμένων τοῦ Γένους καὶ νὰ τ' ἀφιερῶσω σ' ἐκείνους ποῦζησαν τὴ μιά ἢ τὴν ἄλλη τραγωδίαν ἢ καὶ τὶς δυὸ μαζύ, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ πέθαναν ὡς κορυφαῖοι τοῦ χοροῦ των.

Καὶ ἂν ἡ πρόθεσή μου ἦταν τὸ εὐλαβικὸ μου ἀφιέρωμα στοὺς πεθαμένους, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὀλοκλήρωσιν καὶ τὴν προσφορά του, ἔχω τὴ γνώμη πὼς σὲ κάτι μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ γιὰ τοὺς ζώντανους.

ΠΑΤΡΙΔΕΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ Σ' ΟΛΟΥΣ ΕΚΕΙΝΟΥΣ ΠΟΥ ΕΖΗΣΑΝ ΣΑΝ ΑΛΗΘΙΝΟΙ ΕΛΛΗ-
ΝΕΣ ΤΙΣ ΔΥΟ ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΕΣ ΤΡΑΓΩΔΙΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ Σ' ΕΚΕΙ-
ΝΟΥΣ ΠΟΥ ΠΕΘΑΝΑΝ ΜΕΣΑ Σ' ΑΥΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΤΗΣ ΦΥΛΗΣ

●
Ἡ ἀνατύπωση, μετάφραση ἢ παράφραση καθὼς καὶ ἡ διδασκαλία
ἀπὸ σκηνῆς ἀπαγορεύονται χωρὶς τὴν ἄδεια τοῦ συγγραφέως.

Χ Ρ Ο Ν Ο Γ Ρ Α Φ Ι Κ Ο Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α

Οι «Πατρίδες» ανεβάστηκαν για πρώτη φορά στις 27 Ιουνίου 1948 στη Θεσσαλονίκη από το θεατρικό όμιλο της εκεί «Ευξείνου Λέσχης», στην Ποντιακή διάλεκτο.

Την παράσταση παρακολουθούσαν και ήθοποιοι του θιάσου **Μιράντας — Κωσταντάρα**, που κείνη την εποχή έπαιζε στο «Μακεδονικό».

Στο διάλειμμα της πρώτης πράξης ή πρωταγωνίστρια του θιάσου εκείνου Κα Μιράντα Μυράτ, κόρη της μεγάλης Κυβέλης, ανέβηκε αυθόρμητα στη σκηνή και μεταξύ άλλων είπε και τα εξής :

«Θά ήτο πολύ έγωϊστικό για τους Ποντίους και άδικία για το Έλληνικό Θέατρο, το έργο αυτό νά παίζεται μόνο για κείνους που καταλαβαίνουν την ποντιακή διάλεκτο.

....Νομίζω ότι είναι καθήκον του συγγραφέα νά τó αποδώσει και στη Νεοελληνική, για νά γίνη κτήμα του Πανελληνίου».

Αυτό στάθηκε άφορμή νά γράψω τις «Πατρίδες» όπως είναι σήμερα.

Τ' ανέβασε τότε, στη σημερινή του μορφή, σέ σειρά δεκαπέντε και πλέον παραστάσεων, ο θίασος **Μιράντας—Κωσταντάρα**. Παίχτηκε έπειτα πολλές φορές στο έσωτερικό της Μακεδονίας' τις περισσότερες για τó στρατό μας. Σέ άλλο θίασο δέν δόθηκε ως τά σήμερα.

Φ. Κ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΠΟΧΗ 1923

Σ' ΕΝΑ ΟΡΕΙΝΟ ΧΩΡΙΟ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ	Προύχοντας τοῦ χωριοῦ	55—60	ἐτῶν
ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ	Ἐφημέριος τοῦ χωριοῦ	65—70	»
ΔΑΣΚΑΛΟΣ	Διδάσκαλος τοῦ χωριοῦ	50—55	»
ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ	Τοῦρκος ἀπὸ γειτονικὸ χωριὸ	55—60	»
ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ	Κοινοτικὸς ἄρχων	45—50	»
ΑΧΙΛΛΕΑΣ	Γιὸς τοῦ Δημήτρη	30	»
ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ	Γιὸς τοῦ Παπαχρήστου	30	»
ΔΕΣΠΟΙΝΑ	Γυναίκα τοῦ Δημήτρη	50	»
ΕΙΡΗΝΗ	Γυναίκα τοῦ Ἀχιλλέα	20	»

ΧΩΡΙΚΟΙ, ΧΩΡΙΚΕΣ, ΠΑΙΔΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ εἰσοδος τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Δημήτρη. Δεξιὰ πόρτα τῆς εἰσόδου· ἀριστερὰ πόρτα τοῦ δωματίου. Ἐνὰ τραπέζι· μερικὰ καθίσματα· στὸ βάθος ἕνας ξύλινος καναπές, σκεπασμένος μὲ χαλί. Στὶς γωνιές μερικὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα καὶ μιὰ στάμνα νεροῦ. Πάνω στὸ τραπέζι δίσκος μὲ δυὸ φλυτζάνια καφέ κλπ.—Φῶς ἡμέρας.

ΣΚΗΝΗ 1

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—(Πηγαينوέρχεται νευρικός· ὁ Παπαχρήστος, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα στὸ στήθος, εἶναι βυθισμένος σὲ σκέψεις· δὲν προσέχει τὸν ἄλλο). Θεέ μου, Θεέ μου! Δευτέρα Παρουσία! Ν' ἀφήσωμε τὸ χωριό! Νὰ πᾶμε στὸν ἀγύριστο! Στὴν καταστροφή! Κι ὁ Δεσπότης τὸ βρίσκει φυσικό, τὸ βρίσκει σωστό, καὶ σοῦ τῷγραψε! Μπόρεσε νὰ σοῦ γράψῃ ἕνα τέτοιο πρᾶμα! καὶ δὲν πιάστηκε τὸ χέρι του, τὴν ὥρα ποὺ ἔβαζε τὴν ὑπογραφή του κάτω ἀπὸ ἕνα τέτοιο καταραμένο ἔγγραφο!

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—(Σὰν νὰ μονολογῇ): Ἡ διαταγὴ ἦταν τοῦ Πατριάρχου, καὶ τὸν Πατριάρχη τὸν διέταξαν ἄλλοι! Δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ τίποτε. Ἦταν θέλημα Θεοῦ!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Θέλημα Θεοῦ! Μὰ γιὰ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ

Θεοῦ, ποῦ ἀκούστηκε ἓνα τέτοιο κακό! Ἐμένα δὲν μοῦ τὸ χω-
ράει τὸ μυαλό. Γιά πές μου, γέροντα, ἐσύ εἶσαι γραμματισμέ-
νος, διαβασμένος ἄνθρωπος, ξέρεις καλά τὴν ἱστορία, «ἔχει γί-
νει στὸν κόσμον ἄλλη φορὰ ἓνα τέτοιο πρᾶμα;»

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ἔ!.. στὰ παλιά, στὰ πολὺ παλιά χρό-
νια, σὰν ξεχύνουνταν στίς πόλεις καὶ στὰ χωριά μιᾶς χώρας
τὰ ἐχθρικά στρατεύματα, ἀκράτητα, ἄγρια, σκορπώντας τὸν
ὄλεθρον καὶ τὸ θάνατον, καὶ σὰν δὲν ἔμενε καμιὰ ἐλπίδα γιὰ
τὸ διώξιμό τους, ἢ τοῦλάχιστον γιὰ τὸ σταμάτημά τους, τότες οἱ
ἄνθρωποι ἄφηναν τὰ σπῖτια καὶ τὸν τόπον τους καὶ φεύγανε...
φεύγανε κυνηγημένοι, καὶ πηγαίνανε ἄλλοι...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Μὰ ἐμᾶς δὲν μᾶς κυνηγᾷ κανένας ἐχθρός!
Ἐμᾶς μᾶς διώχνει τὸ Κράτος τὸ δικό μας! Γιατί, ἐπὶ τέλους,
εἶναι καὶ δικό μας αὐτὸ τὸ ἄτιμον τὸ Κράτος...

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ναί... ναί... ἔχεις δίκαιο! Μὰ ἂν ἦταν
μόνον αὐτὸ τὸ Κράτος ποῦ λές, ὁ Τοῦρκος δηλαδή, μοῦ φαίνε-
ται πὼς δὲν θὰ τολμοῦσε, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ κάμῃ τοῦτο τὸ
πρωτάκουστο. Ἄν εἶχε αὐτὴ τὴ δύναμη, πρὸ πολλοῦ θὰ μᾶς
ἔσφαζε, ὅπως ἔσφαξε τόσες φορές τοὺς Ἀρμένηδες, ἢ τοῦλάχι-
στον θὰ μᾶς ἔδιωχνε, ὅπως κάνει τώρα... Πάντα φοβότανε τοὺς
ἄλλους... τοὺς μεγάλους!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τὸ Ρῶσο;

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Καὶ τὸ Ρῶσο, καὶ τοὺς ἄλλους... Τώρα
ὁ προστάτης τῆς Χριστιανωσύνης γίνηκε Ἀντίχριστος, δυστυ-
χῶς, καὶ κλειδώνει καὶ καταστρέφει τίς ρωσικὲς ἐκκλησίες...
Φυσικά, δὲν θὰ σκοτίζεται γιὰ τίς δικές μας. Οἱ ἄλλοι, οἱ μεγά-
λοι, κοιτοῦν τὸ συμφέρον τους, καὶ φροντίζουν γιὰ τοὺς δικούς
των ἀνθρώπους... Τὶ τοὺς νοιάζει γιὰ μᾶς! Ἐμεῖς τοὺς εἴμαστε
ξένοι... Τὸ ἴδιο κάνανε καὶ τότε! Τότε ποῦ χάσαμε τὴν Πόλη...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Καλὰ οἱ ξένοι! Μὰ ἐκεῖνοι οἱ δικοί μας; Θὰ
μᾶς ἀφήσουν στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ; Καὶ στὴ διάθεσιν τοῦ Τούρ-
κου; Θ' ἀφήσουν τὸν Τοῦρκο νὰ μᾶς διώξῃ ὅπως διώχνεις τὸ
ξένο σκυλί ἀπὸ τὴν πόρτα σου; (Θυμός): Κι ἀπὸ ποῦ; Ἀπ'
τὸ σπιτικό μας, ἀπ' τὸν τόπον μας, ἀπ' τὰ βουνὰ κι ἀπὸ τὰ χώ-
ματά μας!

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ἐλα ἀδελφέ μου... ἔλα... ἡσύχασε... τί
νὰ γίνῃ... Ἦτανε γραφτό!..

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—“Αχ... Παπαχρήστο... Τί νά σοῦ πῶ... Τά ξέρεις! Ὁ πάππος μου ὁ μακαρίτης μοῦλεγε τὰ λόγια τοῦ παπποῦ του, πού κι ἐκεῖνος τὰ εἶχε ἀκούσει ἀπ’ τὸ δικό του παπποῦ, πὼς οἱ πρόγονοί του ἦταν θαμμένοι ἐδῶ, στὸ προαύλιο τῆς ἐκκλησιᾶς μας, στὸν Ἀγιάννη! Ἐννοεῖς; Τριακόσια χρόνια ἡ γενιά μου δὲν ἄλλαξε μνήμα... Ἄλλοι, δικοί μας, ἔχουν καὶ παλαιότερα μνήματα... Ἄν δὲν τὰ ξέρουν αὐτὰ οἱ ξένοι, οἱ δικοί μας, τ’ ἀδέλφια μας, οἱ Ἕλληνες, κ’ ἐκεῖνοι δὲν τὰ ξέρουν;

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Τὰ ξέρουν, Δημήτρη μου, τὰ ξέρουν... Δὲν εἶναι μόνο τριακόσια... Εἶναι πεντακόσια καὶ περισσότερα χρόνια... ἐδῶ γεννιώμαστε... κ’ ἐδῶ πεθαίνουμε...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Πεντακόσια χρόνια! Μὲ τὸ φόβο, κάτω ἀπ’ τὸ μαχαίρι τοῦ Τούρκου, κρυμμένοι στίς σπηλιές, σὰν ἀγρίμια, στὰ δάση, σ’ ἀπάτητα βουνά, μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα, φτωχοί, ξυπόλυτοι, πεινασμένοι! Καὶ γιατί; γιατί; Γιὰ νὰ φυλάμε τὸν τόπο πού μᾶς ἐμπιστεύθηκαν οἱ παλιοί, οἱ πρόγονοί μας... νὰ φυλάμε τὴ Χριστιανωσύνη καὶ τὸ Ἔθνος μας!

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ναὶ... ναὶ... Δόξα νᾶχη ὁ Θεός... Μὲ τὴ βοήθειά Του, φυλάξαμε καὶ τὰ δύο... ὡς τὰ σήμερα! Κρατήσαμε ἐδῶ τὰ σύνορα τῆς Ρωμιοσύνης, τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδας μας!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Καὶ τώρα τ’ ἀφήνομε... μᾶς ξερριζώνουν... κ’ ἡ Ἑλλάδα... ἡ μάνα μας... (Λυγμοὶ)

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Δημήτρη! Χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ φύλλο δὲν σαλεύει! Ἴσως νὰ ἦλθε «τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου» ὅπως λέει ἡ Γραφή! Ἴσως θὰ πρέπει νὰ φυλάγουμε τώρα ἄλλα σύνορα! «Ἀνεξερεύνητοι αἱ βουλαι τοῦ Ὑψίστου»...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Πολλές ἀμαρτίες ἔχομε... Ὁ Θεός μᾶς καταράστηκε... παπᾶ μου!

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουν ἀμαρτίες! Κανεὶς δὲν ξέρει, ἂν τὸ κακὸ πού μᾶς βρῆκε εἶναι κατὰρα ἢ εὐλογία Κυρίου... Ἐνας καὶ μόνος τὸ ξέρει: Ὁ Θεός!..

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—(Πέφτει ἐξαντλημένος σ’ ἓνα κάθισμα καὶ κρύβοντας τὸ πρόσωπο στὰ χέρια): Ὁ Θεός!.. Ὁ Θεός!..

ΣΚΗΝΗ 2

(Μπαίνει ἡ Δέσποινα. Σκουπίζει τὰ μάτια τῆς).

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Δέσποινα, δὲν κάνεις καλὰ νὰ κλαῖς καὶ νὰ σὲ δοῦν κ’ οἱ ἄλλες... Γιὰ μᾶς δὲν ἔχει σημασία... Μὰ οἱ γυ-

ναϊκες έπηρεάζονται από σένα... Μή δείχνης τόν πόνο και τήν άπελπισία σου... Τό έναντίο! Κάνε κουράγιο. Σ' αύτή τή δύσκολη στιγμή πρέπει νά μās βοηθήσης.

ΔΕΣΠΟΙΝΑ—Νά σās βοηθήσω! 'Ο Θεός μās ξέχασε, μās άφησε στήν τύχη μας, τή μαύρη... 'Αλλοίμονο! Τι νά κάμη ή δική μου ή βοήθεια!

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—'Ο Θεός ποτέ δέν ξεχνά τά πλάσματά του... «Κύριε μή χειρότερα» νά λές, Δέσποινα.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—'Ο 'Αχιλλέας δέν φάνηκε άκόμη;

ΔΕΣΠΟΙΝΑ—'Ηρθε τήν ώρα πού έτοίμαζα τόν καφέ...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—'Ηρθε; Και τί έγινε; Γιατί δέν παρουσιάστηκε;

ΔΕΣΠΟΙΝΑ—Κάτι άκούστηκε για τόν δάσκαλο... και πετάχτηκε νά δη τί συμβαίνει.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Γιά τόν δάσκαλο; Σάν τί πράγμα;

ΔΕΣΠΟΙΝΑ—Δέν ξέρω. Έμένα δέν μοϋπανε τίποτε.

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—('Ανήσυχος): Είμαι πολύ άνήσυχος γι' αυτόν τόν άνθρωπο... Φοβάμαι νά μή τοϋ συμβη κανένα κακό! Σήμερα μέ τά ξημερώματα, όπως πήγαινα για τόν «δρθρο», τόν βρήκα στόν αύλόγυρο τής έκκλησίας, πάνω στό μνημα τοϋ παιδιού του... Μοϋ φαίνεται πώς όλη τή νύχτα τήν πέρασε κεί...

ΔΕΣΠΟΙΝΑ—'Αλοι στό δυστυχημένο τόν πατέρα! 'Ο καημός τοϋ παιδιού του... θά τόν σκοτώση...

(Παίρνει τά φλυτζάνια και φεύγει).

ΣΚΗΝΗ 3

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—'Ενα και μονάκριβο τό είχε... σκοτώθηκε για τόν καλό όλων μας... Κακόμοιρε δάσκαλε!..

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—'Ο Μουχτάρης άργησε... Θάπρεπε νά γυρίση... Για νά δοϋμε! Τι νέα θά μās φέρη.

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—'Ο,τι είναι γραφτό, εκείνο θά γίνη ('Ετοιμάζεται νά φύγη): Γενηθήτω τό θέλημα τοϋ Κυρίου.

ΣΚΗΝΗ 4

(Μπαίνει ό 'Αχιλλέας).

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—('Ανήσυχος): Τι συμβαίνει μέ τόν δάσκαλο;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τόν είδες;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—('Απομακρύνοντας και τούς δύο, πού τόν είχαν στή μέση, κάθεται περίλυπος σ' ένα κάθισμα). Μακάρι νά μήν τόν έβλεπα!

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Μά τί ἔπαθε ; Μήπως... καμιά συγκοπή; Θάνατος ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—”Αν ἦταν θάνατος, ἂν τὸν ἔβλεπα νεκρό... δὲν θὰ τὸν λυπόμουνά τόσο... Δὲν θὰ πονοῦσε τόσο ἡ ψυχὴ μου... Τὸν δυστυχισμένο ! Ἔχει χάσει τὰ λογικά του !

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τρελλάθηκε ;

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ὁ Δάσκαλος ! Τρελλάθηκε ! Μέγας εἶσαι Κύριε !..

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ναί... ναί... δυστυχῶς... τρελλάθηκε... Εἶστε εὐτυχεῖς ποὺ δὲν τὸν εἶδατε ὅπως τὸν εἶδα ἐγώ. Ἐκεῖνος ὁ ἅγιος ἄνθρωπος, ἐκεῖνος ὁ χρυσός, ὁ σοβαρός, ὁ νοικοκύρης, νὰ λὲ ἀσυναρτησίες, ἀνοησίες, νὰ τραγουδάη, νὰ μοιρολογάη... Τὸν βλέπεις, τὸν ἀκούς, καὶ ραγίζετ’ ἡ καρδιά σου... Μὲ τὰ ξεσχισμένα ροῦχα...

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Θεέ μου!.. Θεέ μου!.. ὦ ! τὸν εὐλογημένο ! Καὶ ποῦ εἶναι τώρα ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Στὴν αὐλὴ τοῦ σχολείου. Ἐκεῖνος κάνει τίς τρέλλες του, κι ὁλόγουρά του τὰ παιδιά, μικρὰ καὶ μεγάλα, κλαῖνε μὲ τίς φωνές... Κοντὰ κ’ οἱ γυναῖκες τραβοῦν τὰ μαλλιά τους καὶ κλαῖνε κ’ ἐκεῖνες ἀπελπισμένες !

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—(Ἐτοιμάζεται νὰ φύγῃ) : Πάω νὰ δῶ... τί πρέπει νὰ κάνω με.

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—”Ὅχι, Δημήτρη. Ἐσὺ μέινε... Πρέπει νὰ περιμένης ἐδῶ τὸ Μουχτάρη... Εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν δῆς ἀμέσως... Πάω ἐγώ γιὰ τὸ δάσκαλο. Ἴσως μὲ τῇ βοήθειά τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν ἡσυχάσω. (Φεύγει).

ΣΚΗΝΗ 5

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Πῶς νὰ μὴν τρελλαθῇ ! (Πηγαινοέρχεται τσακισμένος). Πῶς νὰ μὴν τρελλαθοῦμε ὅλοι μας ! Εὐκολώτερα ξεριζώνεται τὸ μυαλὸ ἐνὸς ἀνθρώπου, παρὰ ἓνας ἄνθρωπος, ἓνας λαὸς ὁλόκληρος ἀπ’ τὸν τόπο του... (Στὸν Ἀχιλλέα) : Ποῦ βρίσκονται τὰ παιδιά ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Φυλᾶνε κάτω στὸ «Διπότημο», νὰ μὴν χτυπηθοῦν τὰ γύρω χωριά. Χθὲς τὸ βράδυ τοὺς μήνυσα νὰ γυρίσουν, ν᾿ ἔρθουν ἐδῶ...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Ποιὸς εἶναι ἐπὶ κεφαλῆς ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ὁ Κωνσταντῆς, τοῦ Παπαχρήστου.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τοῦ μήνυες καὶ τὰ τελευταῖα νέα... τὸ κακὸ πού μᾶς βρῆκε ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ναί ! ἔπρεπε ! (Σιγή) : Κρίμα στὶς θυσίες, στὰ τόσα αἵματα... "Ὅλα τοῦ κάκου, ὅλα περιττά !

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—"Ὅχι... γιέ μου... "Ὅχι... Καμιὰ θυσία δὲν γίνεται τοῦ κάκου... Καμιὰ θυσία πού γίνεται γιὰ τὸ καλὸ τοῦ συνόλου δὲν εἶναι περιττή. Καὶ τὸ αἷμα πού χύθηκε δὲν πάει χαμένο... Πάντα κάποιος πρέπει νὰ σκοτώνεται, γιὰ νὰ μπορέσουν ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποίους σκοτώθηκε νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι... Καμιὰ θυσία δὲν εἶναι μεγάλη, ὅταν γίνεται γιὰ τὴν ἐλευθερίαν !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Γι' αὐτὴν σκοτώθηκε κι ὁ "Ἀλκης, ὁ γιὸς τοῦ δασκάλου μας, μὰ ὁ θάνατός του τὸν τρέλλανε...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—"Ε... παιδί μου ! Δὲν εἶναι ὁ θάνατος τοῦ "Ἀλκη πού τρέλλανε τὸ δάσκαλο ! Ἐκεῖνον ἕνας θάνατος, ὅς ἦταν καὶ τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ του, δὲν μποροῦσε νὰ τὸν τσακίσῃ ! Ἐκεῖνον τὸν βρῆκαν πολλοὶ θάνατοι... ἐνωμένοι... Τὸν τρέλλανε ἡ συμφορὰ πού βρῆκε ὅλους μας...

ΣΚΗΝΗ 6

(Μπαίνει ἡ Εἰρήνη μὲ δυὸ-τρεῖς γυναῖκες ἀκόμη τρομαγμένες κι ἀνήσυχες. Μόλις βλέπουν τὸ Δημήτρη κατεβάζουν τὰ μάτια).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τι πάθατε ; Τι γίνεται στὸ σχολειό ; Πῶς εἶν' ὁ δάσκαλος ;

ΕΙΡΗΝΗ—"Ὅχι, πατέρα ! Δὲν πρόκειται γιὰ τὸ δάσκαλο... "Ἄλλο, ἄλλο κακὸ μᾶς βρῆκε...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Κι ἄλλο ; Ποιό ;

ΕΙΡΗΝΗ—'Ὁ τζομπάνης... 'Ὁ Νικόλας !

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—'Ὁ Νικόλας ; (Ἡ Εἰρήνη κλαίει) : Μίλα, παιδί μου... μίλα...

ΕΙΡΗΝΗ—Πάνω ἀπ' τὸν καταρράκτη... Ἔπεσε στὸν γκρεμό !

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τι λές... δυστυχισμένη !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Πάει κι ὁ Νικόλας... τὸ καμάρι μας... Θεέ μου ! (Στὴν Εἰρήνη) : Ποιὸς σᾶς τῶπε ;

ΕΙΡΗΝΗ—'Ὁ Πᾶνος, ὁ μικρὸς τῆς Μαρίας, πῆγε μαζύ του ἀπ' τὸ πρωῒ. Τὸ μεσημέρι μόλις κολατσίσανε, ὁ Νικόλας σφύριξε καὶ μάζεψε τὰ πρόβατα καὶ τ' ἀρνάκια ὁλόγυρά του, κ' ἔτσι ὅπως στέκουνταν στὴ μέση τους, ἄρχισε νὰ παίξῃ τὴ φλογέρα του. Ἀφοῦ ἔπαιξε κάμποση ὥρα, ἄρχισε ν' ἀγκαλιάζῃ καὶ

νά φιλή ὅσα πρόβατα κι ὅσα ἀρνάκια ἦταν κοντά του· σὰν ἀντίκρισε τ' ἀγαπημένο του κριάρι, φώναξε τὸν Πᾶνο, τοῦ-δωσε τὸ σάκκο, τὴ φλογέρα, καὶ τὸ μαχαίρι του, τὸν φίλησε ἐπανειλημμένα κ' ἐκεῖνον καὶ τοῦ εἶπε: «Ἄκουσε, Πᾶνο! Πήγαινε νὰ πῆς πολλοὺς χαιρετισμοὺς στὸ χωριό, σ' ὅλους. Πές τους νὰ μὲ σχωρέσουν, κι ὁ Θεὸς νὰ τοὺς συγχωρέσῃ... Κ' ἕνα ἀκόμα. Νὰ τοὺς πῆς πὼς ἐγὼ δὲν μπορῶ ν' ἀποχωριστῶ ἀπ' τὰ βουνά μας... Ἐκεῖνοι ἄς πᾶνε στὸ καλό, μὲ τὴν εὐχή τοῦ Θεοῦ... Ἐγὼ θὰ μείνω... δὲν θ' ἀφήσω τὸν τόπο μας...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Ἔπειτα;

ΕΙΡΗΝΗ—Ἀφῆσε τὸν Πᾶνο, ἀγκάλιασε τὸ κριάρι του καὶ τρέχοντας μαζύ του μὲ χαρούμενα ξεφωνητὰ ἔφθασε στὴν ἄκρη τοῦ γκρεμοῦ... Ἐκεῖ ἔκαμε τὸ σταυρό του, καί... (Λυγμοί).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Φθάνει... Φθάνει... ἀρκετά.—Ἀχιλλέας, πάρε κι ἄλλους μαζύ σου... Πηγαίνετε νὰ βρῆτε καὶ νὰ φέρετε στὸ χωριὸ τὸ Νικόλα μας... (Στις γυναῖκες): Ὑπομονή... παιδιὰ μου. Ὑπομονή... Αὐτὴ νὰ εἶναι καὶ ἡ τελευταία δοκιμασία μας.

(Ὁ Ἀχιλλέας φεύγει μαζύ μὲ τὶς γυναῖκες, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Εἰρήνη ποὺ μπαίνει στὸ δωμάτιο).

Θεέ μου, γιατί νὰ μοῦ δώσης χρόνους, νὰ ζῶ σ' αὐτὴν τὴ μαύρη ἡμέρα;

ΣΚΗΝΗ 7

(Μπαίνει ὁ Μουχτάρης· ποὺ δὲν τὸν ἀντιλαμβάνεται ὁ Δημήτρης, ποὺ συνεχίζει):

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τρελλὸς ὁ δάσκαλος... Σκοτωμένος ὁ τζομπάνης! (Σιγή): Τὸ δάσκαλο τὸν τρέλλανε τὸ βοερὸ κλάμα τῶν ἀνθρώπων! Καὶ τὸν τζομπάνη τὸ βουβὸ παράπονο τῶν βουνῶν μας, ποὺ θὰ μένουν ἔρημα! (Βλέπει τὸν Μουχτάρη φέρνει βόλτες, σὰν νὰ φοβᾶται νὰ τὸν ρωτήσῃ).

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ—(Κάθεται μὲ χαμηλωμένο τὸ κεφάλι, χωρὶς νὰ χαιρετᾷ, σιωπηλὸς καὶ σκεπτικὸς): Ἄχ!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Μίλα... τί νέα ἔφερες;

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ—Μαῦρα... Εἶμαι ἀπελπισμένος!

(Βγαίνουν καὶ φεύγουν βιαστικὲς κι ἀνήσυχες ἡ Εἰρήνη καὶ ἡ Δέσποινα).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Καμιὰ ἀναβολή; Καμιὰ ἐλπίδα;...

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ—Ὡς αὔριο τὰ ξημερώματα εἴμεθα ὑπο-

χρεωμένοι ν' άδειάσωμε τὸ χωριό, καί νά μποῦμε στὸ δρόμο!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—'Ως αὔριο τὰ ξημερώματα!..

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ—Ναί! "Ο,τι μποροῦμε νά πάρωμε μαζί μας... θά τὸ πάρωμε... "Ο,τι προτιμᾷ ὁ καθένας... "Ο,τι μένει... δέν ἔχομε τὸ δικαίωμα νά τὸ θίξωμε... Σπίτια, ἐπιπλα... ὅλα... πρέπει νά μένουν ὅπως εἶναι... οὔτε καταστροφή, οὔτε φωτιά...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τὰ παλληκάρια μας... ποὺ πῆραν τὰ ὅπλα;

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ—Τ' ἀφήνουν ἐλεύθερα, νᾶρθουν μαζί μας!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τὰ ὅπλα τους;

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ—Θά τὰ παραδώσουν στήν παραλία. "Εως ἐκεῖ θά φυλᾷνε τὰ γυναικόπαιδα. "Ενα εἶδος φρουρᾶς. "Ο Λοχαγὸς μοῦδωσε ἔγγραφο σχετικὴ ἄδεια...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τὸ χέρι ποὺ δέν μπορεῖ νά τὸ δαγκώσῃ, τὸ φιλάει! "Ο σκύλος! (Σιγή)... "Αλλο τίποτε; (Χτυποῦν τὴν πόρτα): Ποιὸς νᾶναι; (Ἀνοίγει τὴν πόρτα. Παρουσιάζεται ὁ Χασάν Ἀγάς, σαστισμένος κομμάτι)

ΣΚΗΝΗ 8

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Καλὴ-μέρα, κύρ Δημήτρη.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—"Ε! Χασάν-ἀγά. Σήμερα δέν μπορῶ νά σοῦ πῶ τὴν «καλὴ-μέρα». Αὐτὴ ἡ ἡμέρα εἶναι μαύρη καὶ σκοτεινὴ γιὰ μᾶς... Δέν μπορῶ νά τὴν παραδεχθῶ γιὰ «καλή». Αὐτὸ ὅμως δέν ἔχει σημασία. "Εσὺ καλῶς-ῶρισες.

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—"Ο,τι καί νά πῆς... μὲ τὸ δίκιο σου... "Η ἡμέρα αὐτὴ δέν εἶναι μαύρη μόνο γιὰ σᾶς. Πιστεψέ με. Καί γιὰ μᾶς, αὐτὲς οἱ μέρες ποὺ περνᾷμε, εἶναι μαυρὲς καὶ καταραμένες.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Ναί... ναί... μιὰ τέτοια συμφορὰ, συγκινεῖ κάθε τίμιο ἄνθρωπο!—"Ας εἶναι! Τώρα, Χασάν-ἀγά, ὅπως εἶσαι κουρασμένος θά ἤθελες ἓνα καφεδάκι...

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Σ' εὐχαριστῶ, κύρ-Δημήτρη! "Αλλά δέν εἶναι καιρὸς τώρα γιὰ καφέ... Δέν ἦρθα γιὰ καφέ. "Ηθελα νά σὲ δῶ... γιὰ νά σοῦ πῶ κάτι πολὺ σοβαρό!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Εἶθε νά εἶναι γιὰ καλὸ αὐτὸ ποὺ ἔχεις νά πῆς... Σ' ἀκούγω, Χασάν ἀγά...

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Μόνο μιὰ χάρη... "Αν ἦταν δυνατόν νᾶμαστε μόνοι... (Στὸ Μουχτάρη): Μουχτάρη μου, δέν πιστεύω νά μὲ

παρεξηγήσης... Μὰ τὰ ὅσα ἔχω νὰ πῶ τοῦ κυρ-Δημήτρη...

ΜΟΥΧΤΑΡΗΣ—Σὲ παρακαλῶ... Μὴ στενοχωριέσαι γιὰ μένα..
Ἔχω τόσες δουλειές ἔξω! (Φεύγοντας): Μιλᾶτε ἐλεύθερα οἱ
δυό σας...

ΣΚΗΝΗ 9

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—(Κοιτώντας ὀλόγυρα): Εἶναι κανεῖς μέσα;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Ὁχι... δὲν μᾶς ἀκούει κανεῖς. Πές τὸ λό-
γο σου!

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Καὶ ποῦ νὰ βρῶ τὰ λόγια ποὺ ταιριάζουν
σ' αὐτὴ τὴν ὥρα; Ντρέπομαι νὰ τὸ πῶ.., μοῦ φαίνεται πῶς
ἓνας κόμπος μοῦ στέκεται ἐδῶ... (Δείχνει τὸ λαιμό του) καὶ μὲ
πνίγει! Δέκα ὀλόκληρες ὥρες περπάτησα γιὰ ν' ἄρθω, νὰ σ'
ἀνταμώσω. Ὅσα δάκρυα ἀντίκρυσσα νὰ τρέχουν στὰ χωριὰ ἀπ'
ὅπου πέρασα, ἂν χυνούντανε στὸ ποτάμι μας, μὰ τὸν Ἀλλάχ,
θὰ ξεσποῦσε μιὰ πλημμύρα, ποὺ θ' ἄπνιγε ὅλους μας, Τούρκους
καὶ Ρωμιούς! Θεέ μου! Δὲν ξέρω ποιὸς εἶν' ὁ αἴτιος! Μὰ
ὅποιος κι ἂν εἶναι, ἀστροπελέκι νὰ πέση νὰ τὸν κάψη... (Σκου-
πίζει τὰ μάτια του).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τὶ τὸν θές τὸν αἴτιο, Χασάν ἀγά! Κισμέτ...
αὐτὸ ἦταν τὸ Κισμέτ!

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Κισμέτ! Ἐσὺ ὁ ἄξιος νοικοκύρης θ' ἀφή-
σης ὅλα σου τὰ καλὰ, τὰ σπίτια, τὰ κτήματα καὶ τὸ βιός σου...
Ἐσὺ ὁ ἀφεντάνθρωπος, ὁ προύχοντας... νὰ καταντήσης... πρό-
σφυγας... στὰ ξένα...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Ἐ! κάπου θὰ ξαναστήσωμε τὸ τζάκι μας!

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Μὰ γιατί; Ὁ τόπος δὲν μᾶς χωροῦσε;
Μήπως δὲν ζούσαμε καλὰ, κ' εὐτυχισμένα;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τὴν αἰτία μὴν τὴ ρωτᾷς! Ἐμεῖς εἴμαστε
μικροί, ἀσήμαντοι ἄνθρωποι. Σένα καὶ μένα κανεῖς δὲν μᾶς
ρωτάει!

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Δὲν ρωτοῦν ἐσένα καὶ μένα, ἀλλὰ ἐμᾶς
ἀναστάτωσαν... Ἐμᾶς καΐνε!.. Δημήτρη... Ἐγὼ εἶμαι Τοῦρκος
κι ἐσὺ Χριστιανός... πές μου, δὲν μὲ πιστεύεις πῶς σ' ἀγαπῶ
σάν ἀδελφó;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Γιατί νὰ μὴ σὲ πιστέψω, φίλε μου;

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Ἐ!.. ἀδελφέ μου!.. Μπορῶ ποτὲ νὰ ξε-
χάσω τὸ καλὸ σου; Σάν πῆραν αὐτὰ τὰ μέρη, μέσ' στὸν πό-

λεμο, οί Ρῶσοι, καί ξεχύθηκαν οί Ἀρμένιοι οί στρατιῶτες στὰ χωριά, ἐσὺ—χωρίς νά σοῦ τὸ ζητήσω—πρόφτασες καί πῆρες μαζύ σου τίς γυναῖκες καί τὰ κορίτσια μου καί τίς ἔφερες σπίτι σου καί τίς κράτησες μὲ τίς δικές σου, μῆνες ὀλόκληρους... Ἐσὺ μοῦ ἔσωσες τὴν τιμὴ, ἀκόμα καί τὴ ζωὴ τῶν δικῶν μου!.. Θαρρεῖς πὼς ξεχνιοῦνται εὐκολα αὐτὰ τὰ πράματα ; *

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Τὰ μεγαλοποιεῖς, Χασάν ἀγά. Τὸ ἴδιο θᾶκανες κ' ἐσὺ σὲ μιὰ τέτοια περίσταση.

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—(Ἀπελπισμένα): Σὲ τέτοια περίσταση!.. Μὰ νά, ἦρθε ἡ ἀνάλογη περίσταση!.. Καί τί περίσταση! Βλέπω τὴ φωτιά πού σὲ κύκλωσε, πού σὲ καίει, πού θά σὲ κἀνὴ στάχτη, κ' ἐσένα, καί τοὺς δικούς σου, καί τί κάνω... Σὲ τί σὲ βοηθῶ ; Ἀνάθεμα καί τὴν ἀγάπη πού σοῦ ἔχω, καί τὴν καλή μου τὴν καρδιά, πού ραγίζεται ἀπὸ τὸν πόνο!.. Τί κάνω ; Τί μπορῶ νά κάνω ; Πιστεψέ με... θά τῶχω βάρος στὴν ψυχὴ μου, νά σ' ἀφήσω μέσ' σ' αὐτὴ τὴ συμφορὰ, νά σὲ δῶ πὼς χάνεσαι... καί νά κάθωμαι μὲ σταυρωμένα χέρια... Πές μου κάτι ! Σοῦ τὸ ζητῶ γιὰ χάρη!.. Πές μου, τί μπορῶ νά κάνω γιὰ σένα ; Ζήτησέ μου κάτι... ἂν μὲ λυπᾷσαι!..

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Σ' εὐχαριστῶ, φίλε μου... Σ' εὐχαριστῶ!.. Μὰ τί νά σοῦ ζητήσω, καί τί μπορεῖς νά κάμης ; Δὲν φταῖς ἐσύ, ἂν ἦρθαν τὰ πράγματα ἔτσι... Μοῦ φτάνει ὁ καλὸς σου ὁ λόγος...

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—(Κατόπιν μικρᾶς σιγῆς, σὰν φοβισμένα): Ἄκουσε, κύρ Δημήτρη... Κάτι σκέφθηκα... Δὲν ἀποκλείεται νά σοῦ φανῇ παράξενο, ἴσως καὶ ἀνόητο... μὰ ἄκουσε : Ὁ παππούς σου καὶ ὁ πατέρας σου, κ' οἱ δικοί σου, κι ὅλων τῶν συγχωριανῶν σου, κρυπτοχριστιανοὶ ἦταν... Ἀκόμη καί σήμερα, ὁ Δημήτρης τοῦ Σελήμ σὲ λένε στὸ χωριό. Στὰ κρυφὰ ἦταν Χριστιανοὶ καί στὰ φανερά Μουσουλμάνοι, Τοῦρκοι. Αἰῶνες ὀλόκληρους ζήσαμε ἔτσι μαζύ, σὰν ἀδέλφια! Τώρα πάλι... **

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—(Αὐστηρά): Τώρα ;

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Πῶς νά στὸ πῶ ! Ὅπως ζοῦσαν οἱ πρόγονοί μας, ἔτσι καί σεῖς, σ' αὐτὴ τὴν τραγικὴ περίσταση...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—(Ψυχρά): Χασάν ἀγά! Ξέρω πὼς μ' ἀγαπᾷς σὰν ἀδελφὸ, κι ὅ,τι κι ἂν θά μοῦ πῆς, θά τὸ πῆς ἀπὸ ἀγάπη,

* Βλ. στὸ τέλος: Ἱστορικὲς σημειώσεις.

** Βλ. στὸ τέλος: Ἱστορικὲς σημειώσεις.

κι από καλωσύνη... Κ' ἐγώ, μάρτυς μου ὁ Θεός, ξένο δὲν σὲ λογαριάζω, μά, σὲ παρακαλῶ, μὴ συνεχίσης αὐτὴ τὴν κουβέντα. Τόσα χρόνια ζήσαμε φίλοι.., φίλοι θέλω καὶ νὰ χωρίσουμε...

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ— Μὰ δὲν καταλαβαίνω, κύρ-Δημήτρη! Δηλαδή;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Δηλαδή, οὔτε ἐγώ, οὔτε τὸ χωριό, οὔτε καὶ τὰ σκυλιά μας δὲν πρόκειται νὰ τουρκέψουμε!..

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ— Βάλατ' - μπίλατ'... Δὲν θέλω νὰ τουρκέψετε!.. Νὰ μὴν προκάνω νὰ βγῶ ἀπ' τὴν πόρτα αὐτὴ ἂν σκέφθηκα ἓνα τέτοιο πρᾶμα. "Άλλο θέλω νὰ πῶ. Σὰν τοὺς παλαιούς σας, στὰ φανερά Τοῦρκοι καὶ στὰ κρυφὰ Χριστιανοί, χίλιες φορές Χριστιανοί!..

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Σοῦ ἐπαναλαμβάνω! Οὔτε στὰ φανερά κι οὔτε στὰ κρυφὰ! "Άκουσε, Χασάν ἀγά. Τὸ μυστικὸ ποὺ εἶχες νὰ μοῦ πῆς, ἂν ἦταν τοῦτο.., τοῦ κάκου μὴ χάνεις τὰ λόγια καὶ τὸν καιρὸ σου. Ἐμεῖς Χριστιανοί καὶ Ρωμιοὶ γεννηθήκαμε, Χριστιανοί καὶ Ρωμιοὶ θὰ πεθάνουμε!..

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Δηλαδή ἐσεῖς εἴσαστε καλύτεροι ἀπ' τοὺς παλαιούς σας;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Καλύτεροι δὲν εἴμαστε... Μόνο ποὺ εἴμαστε πιὸ τυχεροί...

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Αὐτὴ τὴν τύχη δὲν μπορῶ νὰ τὴν καταλάβω. Ἐκεῖνοι τοῦλάχιστον δὲν ἄφησαν καμιὰ φορὰ τὸν τόπο τους καὶ δὲν ἔχασαν τὴν Πατρίδα τους...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—"Ε!.. Χασάν! Χασάν!.. Μόνο ἂν ἦσουν Ρωμιὸς θὰ μπορούσες νὰ καταλάβης αὐτὰ ποὺ νιώθομε ἐμεῖς, αὐτὰ ποὺ σοῦ λέγω. Ἐκεῖνοι, οἱ παλαιοὶ μας, ἔχουν ὑποφέρει ὅλα «τὰ κακὰ τῆς Τρωάδας»*, γιὰ μᾶς, γιὰ τὰ παιδιὰ τους!.. γιὰ νὰ μᾶς ἀφήσουν, ἐν καιρῷ ἀνάγκης, ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴ τὴ σκλαβωμένη τὴν Πατρίδα μας, καὶ μιὰ ἄλλη Πατρίδα, μιὰ ἐλεύθερη Πατρίδα...

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Τὴν Ἑλλάδα;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Ναί, τὴν Ἑλλάδα!.. Τώρα δὲν ὑπάρχει λόγος

* Ποντιακὴ ἔκφραση: "Όταν θέλουν νὰ μιλήσουν γιὰ ἀνείπωτες συμφορές. Ἐννοοῦν τὰ δεινὰ τῆς Τροίας.

νά κρύβωμε τή θρησκεία καί τήν ἐθνικότητά μας!.. Μ' ἐννοεῖς ; Γι' αὐτό σοῦ εἶπα πῶς ἐμεῖς εἴμαστε πιό τυχεροί!.. Ναί, Χασάν ἀγά. Ἐμεῖς τώρα ἔχομε ΔΥΟ ΠΑΤΡΙΔΕΣ... Ἡ μιὰ εἶν' αὐτή ποῦ ἀφήνομε *σήμερα*, κ' ἡ ἄλλη, ἡ νέα ἡ φωλιά, ποῦ μᾶς περιμένει αὔριο, σάν μάνας ἀγκαλιά, ἡ Ἑλλάδα μας...

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Δυό Πατρίδες! Μεγάλος λόγος! Πάντως, ὡς τήν ὥρα ποῦ θ' ἀφήσετε αὐτὸν ἐδῶ τὸν τόπο!...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Ὁχι... Χασάν..., ὅχι... Δυό, πάντα δυό. Ἄν σήμερα ἀφήνωμε ἐδῶ τὸ βιὸς καί τὰ κτήματά μας, ἀφήνομε μαζὺ καί τὸ χῶμα ποῦ ζυμώθηκε μαζὺ μας χιλιάδες χρόνια, ἀφήνομε καί τοὺς πεθαμένους μας!.. Αὐτὸ τὸ σκέφθηκες; Ἐμᾶς μᾶς διώξανε!.. Μὰ τὸ χῶμα, τὴ γῆ αὐτή, καί τοὺς πεθαμένους τόσων αἰώνων, τί μποροῦν νὰ τοὺς κάνουν... Καί ἡ γῆ καί οἱ πεθαμένοι μας θὰ μένουν γιὰ πάντα... γιὰ πάντα... ὡς τὴ Συντέλεια τοῦ Κόσμου!.. Κι ὅταν θὰ πᾶμε καί θὰ ζοῦμε στὴν ἄλλη μας Πατρίδα, αὐτὸς ὁ τόπος ποῦ ἀφήνομε, πάλι Πατρίδα μας θὰ μένη!..

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Κύρ-Δημήτρη, τί νὰ σοῦ πῶ. Εἴσαστε παράξενο Ἔθνος. Καί μέσα σ' αὐτὴ τὴ φρικτὴ συμφορὰ ποῦ σᾶς βρῆκε, ἀκόμα ἔχετε ἐλπίδα...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Χασάν ἀγά! Ὁ ἄνθρωπος, καί Ἑθνη σάν τὸ δικό μας, πάντα μὲ τὴν ἐλπίδα ζοῦνε...

(Ἀκούγονται χτυπήματα καί θόρυβος στὴν πόρτα. Ἀνήσυχος ἀνοίγει ὁ Δημήτρης. Μπαίνουν ὁ δάσκαλος, ὁ Παπαχρήστος, ὁ Μουχτάρης καί οἱ γυναῖκες. Ὁ δάσκαλος 55—60 χρονῶν ξεσχισμένο πουκάμισο καί σακκάκι, μπερδεμένα μαλλιά· μιὰ βέργα στὸ χέρι.)

ΣΚΗΝΗ 10

(Μπαίνει πρῶτος ὁ Παπαχρήστος, καί πίσω του ὁ Δάσκαλος, ποῦ παραμερίζοντας τὸν παπὰ πλησιάζει στὸ τραπέζι.)

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ὁ Δάσκαλος!.. Ὁ δυστυχισμένος... Εἶναι σπαραγμός...

ΔΑΣΚΑΛΟΣ—(Χτυπᾷ τὸ τραπέζι μὲ τὴ βέργα): Ἡσυχία!! Ὅλοι στὶς θέσεις σας... Ὡραῖα... Σήμερα θὰ συνεχίσωμε μὲ τὴν Ἀλωση τῆς Πόλης. Τί λέγαμε; Σημαίνει ὁ Οὐρανός, σημαίν' ἡ Γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια... σημαίνει κ' ἡ Ἁγιά Σοφία... Ἀκοῦτε; σήμαντρα!... τάγκ...τάγκ... (Στὴ Δέσποινα): Σώπα, Δέσποινα... κ' ἐσεῖς οἱ

ἄλλοι μὴν κλαῖτε... Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιρούς, πάλι δικά μας θᾶναι... (Στὸ κενό): Τί εἶπες; Ὁ γιός μου; Πῆγε στήν Ἀγιά Σοφιά; Μὲ τὸ Βασιλιά;! Τὸ παιδί μου! Κ' οἱ εἰκόνες ἄρχισαν νὰ κλαῖν! (Κλαίει. Μαζεύει ἀνύπαρκτα χαρτιά καὶ χτυπώντας μὲ τὴ βέργα): Διάλειμμα! Ὁχ κουράστηκα... Ἄς φύγω κ' ἐγώ...

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ναί...ναί...φίλε μου...κουράστηκες...ἔλα... πᾶμε... (Τὸν παίρνει ἀπὸ τὸ χέρι).

ΔΑΣΚΑΛΟΣ—(Σὰν παιδί): Πᾶμε, πᾶμε στὸ βουνό... (Βλέπει τὸν Χασάν) Νά τος! Ὁ Μωάμεθ ὁ Κατακτητής! Ὁ Κατακτητής... (Μὲ τρόμο.)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Ὁχι... κύρ-Δάσκαλε... ἡσύχασε... Δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ λές! Αὐτὸς εἶναι ἓνας καλὸς μας γείτονας!

ΔΑΣΚΑΛΟΣ—Σιωπή! Ἐγὼ τὸν ξέρω... Αἰῶνες περᾶσανε... καὶ εἶν' ὁ ἴδιος... ὁ ἴδιος... (Στὸν Χασάν ἀπειλητικά): Ἐξω! Ἐξω! (Μετανοημένος): Ἄ ὅχι! Ξένους ξένιζε... συγγνώμην! Τοῦρκε, εἶσαι ξένος μας... Ναί ναί, ἐδῶ εἶσαι ξένος... ξένος... Ἐ θὰ κάτσης ἐδῶ κάμποσο ἀκόμη... ἔπειτα θὰ φύγης... ναί, θὰ φύγης... θᾶρθη κανεῖς ἄλλος... πιὸ βάρβαρος... πιὸ δυνατός... ναί... ναί... μὰ θὰ φύγῃ κ' ἐκεῖνος... κ' ὕστερα πάλι ἐμεῖς... πάλι ἐμεῖς... (Τραγουδεῖ): Κ' ἓνα στόμα καρτεροῦσες ἔλα πάλι νὰ σοῦ πῇ...

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Πᾶμε, εὐλογημένε... πᾶμε, κουράστηκες... Πᾶμε σπíti νὰ ἡσυχάσης κομμάτι... νὰ κοιμηθῇς...

ΔΑΣΚΑΛΟΣ—Νὰ κοιμηθῶ!.. ὅπως κοιμᾶται ἐδῶ τὸ παιδί μου. Κοιμᾶται ἐδῶ κι ὁ Διγενὴς ὁ Ἀκρίτας, στήν Πόλη ὁ Κωνσταντῖνος, στήν Ἀττική ὁ Θεμιστοκλῆς κι ὁ Καραϊσκάκης, στὴ Μακεδονία ὁ Παῦλος Μελάς... Τί ὥραϊα ποὺ εἶναι ἐνωμένα ἡ Γῆ! Ἀπὸ κάτω τῆς ἀντάμωσαν ὅλοι... καὶ στηρίζουν τὴν Ἑλλάδα... Καὶ ὅλα εἶν' Ἑλλάδα... κ' ἐκεῖ, κ' ἐδῶ, καὶ παντοῦ, παντοῦ ὅπου ἔχομε πεθαμένους... (Ἄγρια): Ἐξω... ἔξω...

(Λυγίζουν τὰ γόνατά του, πέφτει στήν ἀγκαλιά τοῦ Παπαχρήστου· μένευμα ὁ Δημήτρης, ὁ Μουχτάρης καὶ μιὰ γυναίκα τὸν βγάζουν ἔξω. Ὁ Χασάν στενοχωρημένος σηκώνεται νὰ φύγῃ τὸν σταματᾷ ὁ Δημήτρης).

ΣΚΗΝΗ 11

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—“Ε, Χασάν, ή συμφορά ή μεγάλη τοῦ θόλωσε τὸ μυαλό! Δὲν ξέρει τί λέγει... Μὴ δίνης σημασία στὰ λόγια ἐνὸς δυστυχισμένου τρελλοῦ!

ΧΑΣΑΝ—Τί νὰ σοῦ πῶ! Ἐμεῖς τοὺς τρελλοὺς τοὺς λογαριάζουμε γιὰ προφήτες!

(Φεύγει· τὸν συνοδεύει ὁ Δημήτρης στὸ κατώφλι).

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Δὲν θάθελα νὰ χωριστοῦμε μ’ αὐτὸν τὸν τρόπο!

ΧΑΣΑΝ ΑΓΑΣ—Δὲν μπορῶ ν’ἄχω παράπονο ἀπὸ κανένα. Ἐπὶ τέλους αὐτὸς ποῦ μ’ ἔδιωξε ἦταν ἓνας τρελλός...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Κ’ ἐμᾶς... πολλοί... (Βγαίνουν μαζύ).

ΣΚΗΝΗ 12

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Καί μέσ’ στὸ σκοτάδι ποῦ τύλιξε τὸ μυαλό του, πάλι μὲ τὸν πατριωτισμὸ τᾶχει... Δυστυχισμένε, χαροκαμένε δάσκαλε!

(Ἐπιστρέφει ὁ Δημήτρης).

ΣΚΗΝΗ 13

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ἐφυγε ὁ Τοῦρκος;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Ναί... Ἄς πάη στὸ καλό!...

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Τί ἤθελε; Τί σοῦ εἶπε;

ΔΗΜΗΤΡΗΣ— Δὲν ξέχασε κάποιο καλὸ ποῦ τοῦ ἔκαμα κάποτε καὶ ἦρθε νὰ μ’ εὐχαριστήσῃ... Τέλος πάντων. Τώρα νὰ δοῦμε... τί πρέπει νὰ κάνουμε... Ὁ Μουχτάρης ποῦ εἶναι;

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Βγήκε μὲ τὸ δάσκαλο. (Ἀκούγεται θύελλα ἀπ’ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα). Φοβᾶμαι νὰ μὴν ἔχωμε καὶ βροχή...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε...

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Ὁ Θεὸς νὰ λυπηθῇ τὰ πλάσματά του!.. (Σιγή): Ὁ Κωνσταντῆς ὁ γιός μου δὲν γύρισε ἀκόμη... οὔτε καὶ τὰ παιδιά...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—“Όπως μου εἶπε ὁ Ἀχιλλέας ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή ἔρχονται...

(Μπαίνουν ὁ Ἀχιλλέας καὶ τρεῖς παλληκάρια, ὑποβαστάζοντας τὸν Κωνσταντῆ· στὸ στήθος του φαίνονται οἱ ματωμένοι ἐπίδεσμοι).

ΣΚΗΝΗ 14

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—(Τρομαγμένα): Θεέ μου... Κωνσταντῆ... παλληκάρι μου, τί ἔπαθες ;

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Παιδί μου! Κωνσταντῆ μου. (Μὲ τρεμάμενα χέρια θέλει νὰ τὸν χαϊδεύῃ. Ὁ Κωνσταντῆς φέρνει τὸ χέρι τοῦ γέρου στὰ χεῖλη του· οἱ ἄλλοι μὲ δυσκολία κρύβουν τὴ συγκίνησή τους).

ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ—Πατέρα, γιατί τρόμαξες; Δόξα νᾶχη ὁ Θεός... Δὲν εἶναι τίποτε σοβαρό!.. Μιὰ σφαῖρα... Σπουδαῖο πρᾶμα!.. Ἐσύ, πατέρα, εἶσαι καλά; Ὁ Βελισσαράκης μου, τὸ παιδί μου;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Κωνσταντῆ, θέλεις νὰ σοῦ τὸν φέρω;

ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ—Τὸ πουλάκι μου... θὰ ἤθελα νὰ τὸ δῶ... Μὰ ὄχι... δὲν πρέπει... θὰ τρομάξῃ τὸ μωρό μου... γι' αὐτὸ καὶ σᾶς παρακάλεσα νὰ μὲ φέρετε ἐδῶ καὶ ὄχι σπῖτι μου... (Στὸν Ἀχιλλέα): Ἄκου, Ἀχιλλέα!.. Ὁ πατέρας μου γέρασε, ἢ μάνα τοῦ παιδιοῦ μου δὲν ζῇ... (Στὸν Παπαχρήστο): Πατέρα... δὲν θὰ σοῦ κακοφανῇ;.. Κάτι ἔχω νὰ πῶ...

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Λέγε, παιδί μου... λέγε...

ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ—Ἀκοῦστε... ὅλοι σας... Ἐγώ, ἴσως ν' ἀργήσω... νᾶρθω μαζύ σας... ἴσως ν' ἀργήσω πολὺ... πάρα πολὺ... Ὁ γέρος μου θᾶχῃ πολλὰς ἔγνοιες... Ἀχιλλέα, ἂν ἄφηνά σ' ἐσένα τὸ Βελάκι μου, τὸ παιδί μου... σὰν παιδί σου... νὰ μὴν μένῃ δίχως πατέρα...

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Μὰ παιδί μου... γιατί κακομελετᾷς;.. Τί λόγια εἶν' ἐτοῦτα; Μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ...

ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ—Πατέρα... θὰ μοῦ κάνῃς αὐτὴ τὴ μεγάλη χάρη..; Πές μου πῶς δὲν σὲ πικραίνουν τὰ λόγια μου!.. Λέγε μου, πατέρα... Δίνεις τὴν εὐχή σου;

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Καὶ γιατί νὰ πικραθῶ, Κωνσταντῆ; Ἀφοῦ τὸ θέλεις, μὲ τὴν εὐχή μου, παιδάκι μου...

ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ—Ὡχ... εὐχαριστῶ... Σ' εὐχαριστῶ καλέ

μου πατέρα... Ἀχιλλέα... δέχεσαι νὰ πάρης κοντά σου τὸ παιδί μου; νὰ τὸ μεγαλώσης καὶ νὰ τὸ ἔχης σάν νὰ ἦταν παιδί σου, σπλάχνο σου;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ὀρκίζομαι, Κωνσταντῇ, νὰ ἔχω, ν' ἀγαπῶ καὶ νὰ μεγαλώσω τὸν Βελισσάρη σου, ὅπως θᾶκανες ἐσὺ ὁ ἴδιος.

ΕΙΡΗΝΗ—Κ' ἐγὼ στ' ὀρκίζομαι, Κωνσταντῇ... Ὁ Βελισσάρης σου θὰ εἶναι παιδί μου...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—(Δακρύζοντας): Ἐνόσω ζῶ θὰ εἶναι ἐγγόνι μου!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΣ—(Ὅπως εἶναι ὁλόγουρά του ὁ Ἀχιλλέας, ὁ Δημήτρης καὶ ἡ Εἰρήνη τοὺς βλέπει ὅλους μὲ ἀγάπη, ἀπλώνει τὰ χέρια του τοῦ πέφτουν ἀπὸ ἐξάντληση): Εὐχαριστῶ... εὐχαριστῶ... (Ἀφήνει νὰ πέση τὸ κεφάλι του στὴν ἀγκαλιά τοῦ πατέρα του): Πατέρα, νυστάζω... πατέρα...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—(Κάνοντας νεῦμα στοὺς νέους): Ἀχιλλέα, πηγαίνετε τὸν Κωνσταντῇ μέσ' τὸ δωμάτιο... Ἄς ξαπλώσῃ στὸ κρεβάτι... Ἐκεῖ θὰ ξεκουρασθῇ καλλίτερα... Μπορεῖ καὶ νὰ κοιμηθῇ κομμάτι...

(Οἱ νέοι τὸν μεταφέρουν· τὸν συνοδεύουν ὁ Παπαχρήστος, ἡ Δέσποινα, ἡ Εἰρήνη, ὁ Μουχτάρης καὶ τὰ παλληκάρια. Οἱ ἄλλες γυναῖκες κάθονται στὸ ντιβάνι ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὴν πόρτα τοῦ δωματίου, καὶ σὲ τόνο σιγανοῦ μοιρολογιοῦ κλαῖνε).

ΣΚΗΝΗ 15

(Χορικόν)

ΜΑΡΙΑ— Πῶς ν' ἀντικρύσης τὸν Ἀητό,
Θεέ μου, λαβωμένο...
μὲ τσακισμένα τὰ φτερά

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ—στὸ αἷμα του βαμμένο!
Ἀκρίτα μου τί ἤθελες
στοῦ Χάρου τὸ ἀλώνι;

ΜΑΡΙΑ— Ἄλλοι, στοῦ Χάρου τ' ἄκουσμα
τὸ αἷμα μου παγώνει!
Εἶδα τὴ λεβεντιὰ νὰ μπη
στὰ χέρια σηκωμένη,
μαζύ της καὶ ἡ Ὁμορφιά
κ' ἡ Νειότη...

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ— ἡ χαμένη

ΜΑΡΙΑ— Ἀγαπημένε τοῦ χωριοῦ,
μὴ μᾶς ἀφήνεις τώρα
ποῦ ὅλα μας τ' ἀφήνουμε
στὴ μαύρη τούτη ὥρα.

ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ καὶ ΜΑΡΙΑ—
Ἄλλοι, ἄλλοι καὶ τρισαλλοὶ
στὴ μαύρη τούτη ὥρα!..

(Ὁ Δημήτρης καὶ ὁ Ἀχιλλέας, ποῦ σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα τὶς
ἄκουγε κρύβοντας τὸν πόνο του, πλησιάζει τὴ Μαρία καὶ χαϊδεύον-
τάς τὴν στὸν ὦμο):

ΔΗΜΗΤΡΗΣ— Σωπᾶτε, παιδιὰ μου... Σωπᾶτε γιὰ ὄνομα
τοῦ Θεοῦ... (Τὶς ἀφήνει νὰ σιγοκλαῖνε καὶ ἀποτεινόμενος στὸν Ἀχιλ-
λέα): Τὸ κακόμοιρο τὸ παιδί!.. κι ὁ δυστυχισμένος ὁ παπᾶς!..

ΑΧΙΛΛΕΑΣ— Μοῦ φαίνεται βαριά λαβωμένος... Φοβᾶμαι
πὼς δὲν θὰ γλυτώσῃ! Καημένε Κωνσταντῇ!..

ΔΗΜΗΤΡΗΣ— Καὶ σὰν σκέπτεται κανεὶς πὼς εἶν' ἡ τελευ-
ταία μέρα... Ἀνάθεμα τὴν κακὴ τὴν ὥρα!.. Ποῦ χτυπήθηκαν;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ— Ὁ ἄνθρωπός μου τοὺς βρῆκε κάτω στὸ Διπό-
ταμο. Στὸν κάτω μαχαλά, πέσαν πάνω σὲ μιὰ συμμορία ἀπὸ
τζέτες, ποῦ τραβοῦσαν γιὰ τὰ χωριά μας. Ἀρχισε τὸ τουφε-
κίδι. Σκοτώθηκαν τρεῖς ἀπὸ κείνους. Ἐκεῖ λαβώθηκε ὁ Κων-
σταντῆς... Ὁ εὐλογημένος, σὰν πάντα, ἔπεσε μέσ' στὴ φωτιὰ χω-
ρὶς νὰ φυλάγεται... Οἱ τζέτες φύγανε... Πρόκαναν οἱ χωρικοί...
τὸν πῆγαν τὸν Κωνσταντῇ στὸ χωριό, τοῦδεσαν τὸ τραῦμα...
θέλησαν νὰ τὸν κρατήσουν μαζὺ τους, μὰ ἐκεῖνος δὲν θέλησε...
Ἔτσι τὸν ἔφεραν οἱ ἄλλοι στὰ χέρια...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ— Ποῦ ἀκριβῶς ἔχει τὸ τραῦμα;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ— Στὸ στήθος (Δείχνει)... Ἐδῶ... κάτω στὴν κλεί-
δωση. Ἡ σφαῖρα ἔμεινε μέσα...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ— Ὁ Θεὸς νὰ βάλῃ τὸ χέρι του... (Σιγὴ): Ἀ-
κουσε... Δὲν ξέρομε τί μᾶς περιμένει... Πάντως ἐγὼ γέρασα
καὶ ἔχομε νὰ ὑποφέρωμε πολλὰ στὴν προσφυγιά... Ὅ,τι κι ἂν
συμβῇ, σ' ἀφήνω εὐχὴ καὶ κατάρρα: «Δὲν θὰ ξεχάσης τὸν ὄρκο
ποῦδωσες, ἐσὺ κ' ἡ γυναίκα σου, στὸν Κωνσταντῇ... Τὸ παιδί
του, θᾶναι παιδί σας...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ— Πατέρα... ὠρκίστηκα... Ποτὲ δὲν θὰ πατήσω
τὸν ὄρκο μου... Ὁ Βελισσάρης θᾶναι παιδί μας...

ΔΗΜΗΤΡΗΣ—Εὐχαριστῶ, Ἀχιλλέα... Νᾶχης τὴν εὐχή μου!..
(Τὸν φιλεῖ στὸ μέτωπο Ἀκούγονται κλάματα ἀπ' τὸ δωμάτιο τοῦ
τραυματία).

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—(Ἀπὸ μέσα) Αἰωνία σου ἡ μνήμη...
(Στὸ ἄκουσμα αὐτὸ ξεσπᾷ γενικὸ μουγκὸ κλάμα)

ΣΚΗΝΗ 16

(Παρουσιάζεται ἀσκεπής στὸ κατώφλι ὁ Παπαχρήστος κρατώντας
σταυρὸ στὸ χέρι· ἡ ὄψη του γαλήνια καὶ σοβαρή· σὰν σὲ ἔκσταση.
Τὸν ἀκολουθοῦν οἱ ἄλλοι).

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ — Κύριος ἔδωκε... Κύριος ἀφείλετο... Εὐ-
λογημένον τὸ ὄνομα Κυρίου... Μὴν κλαῖτε, Χριστιανοί μου. Ὅλα
εἶναι θέλημα Θεοῦ... καὶ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος. Ἄς δοξάσωμε
τὸ Θεό. Μᾶς πῆρε τὸν Κωνσταντῆ μου, μᾶς πῆρε τὸ Νικόλα
μας—στὴ σημερινὴ τὴν ἡμέρα, γιὰ νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ μὲ τὸ
μυστήριον τοῦ θανάτου καὶ νὰ ὑποφέρωμε ἀγόγγυστα τὸν ἀβά-
σταχτο πόνο τοῦ ξερριζωμοῦ. Παιδιά μου εὐλογημένα! Αὔ-
ριο, σὰν τὸ Χριστό μας, θὰ φορτωθοῦμε κ' ἐμεῖς τὸν σταυρὸ
τοῦ μαρτυρίου καὶ θ' ἀνεβοῦμε τὸν Γολγοθὰ μας! Εἶναι θέ-
λημα Θεοῦ! Ἀλλὰ μὴν ἀπελπίζεσθε. Τὸ μαρτύριον θὰ ἔχῃ καὶ
τὴν ἀνάστασή του. Ὅλα ὅσα ἀγαπήσαμε ἀπ' τὴν ἡμέρα ποὺ
εἶδαμε τὸ φῶς τοῦ Θεοῦ, κι ὅλα ὅσα δημιουργήσαμε μ' ἀγάπη
καὶ μὲ ἰδρώτα αἰώνων, θὰ τ' ἀφήσωμε... θὰ πάρωμε μαζύ μας
μόνη τὴν Ἐλπίδα, καὶ μόνη τὴν ψυχὴ μας. Ἔτσι ἦτανε γραφτό!
Γεννηθῆτω τὸ θέλημα Κυρίου!.. Μόνο Ἐκεῖνος ξέρεي τί κάνει!
Μᾶς παίρνει ἀπ' τὴ μιὰ Πατρίδα μας, γιὰ νὰ μᾶς στερεώσῃ
στὴν ἄλλη! Ἄς Τὸν εὐχαριστήσωμε ποὺ μᾶς ἀξίωσε νᾶχωμε
δυνὸ πατρίδες. Ἄν ἀφήνωμε τὴ μιὰ, πᾶμε νὰ ἐνισχύσωμε τὴν
ἄλλη! Ἐκεῖ θὰ φτιάσωμε ἄλλα χωριά, θὰ χτίσωμε ἄλλες ἐκ-
κλησιές, θὰ θεμελιώσωμε ἄλλα σπῖτια... Ἔτσι θὰ γίνῃ. Ὁ Χρι-
στὸς σταυρώθηκε γιὰ νὰ σώσῃ τὸν Κόσμον... Κ' ἐμεῖς θυσια-
ζόμαστε, γιὰ νὰ σώσῃ ἡ θυσία μας, μιὰ μέρα, τὸ Ἔθνος.

ΣΙΓΑΝΕΣ ΦΩΝΕΣ—Ἀμήν!..

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Αὔριο, μόλις φέξει, θὰ μποῦμε στὸ δρόμον.
Ἄς πάρει ὁ καθένας ὅ,τι θέλει, ὅ,τι μπορεῖ μαζύ του, θ' ἀνε-
βοῦμε στὴν ἐκκλησιά, θὰ θάψωμε τοὺς νεκροὺς μας, θὰ πάρωμε
μαζύ μας ἀπὸ μιὰ φούχτα χῶμα ἀπ' τοὺς τάφους μας, κι ἀπὸ

κεῖ θὰ ξεκινήσωμε, μὲ τὴν εὐχὴ τῶν πεθαμένων μας καὶ μὲ τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ!

ΔΕΣΠΟΙΝΑ—Πάτερ, διάβασέ μας μιὰ εὐχή...

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Εὐλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Σῶσον Κύριε τὸν Λαόν Σου... (Ἀκούγεται ἀπ' ἔξω χορὸς μᾶλλον ἀπὸ παιδικὰς φωνές):

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴν

(Ὁ Παπαχρῆστος συνεχίζει τὴν εὐχὴ ἀλλὰ δὲν ἀκούγεται):

καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου.

(Ἐνῶ ὁ Ὕμνος συνεχίζεται, μπαίνει ὁ Δάσκαλος μὲ μερικὰ παιδιά. Βλέποντας τοὺς προσευχομένους, γονατίζουν κ' ἐκεῖνοι, ἐνῶ ὁ Ὕμνος συνεχίζεται ἔξω).

Σ Κ Η Ν Η 17

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη ποῦ μὲ μιὰς μετράει τὴ γῆ...

(Μὲ τίς φωνές τῶν παιδιῶν ἐνώνονται καὶ βαρεῖς ἀνδρικές φωνές):

Ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ

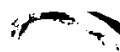
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη, χαῖρε, ὦ χαῖρε Ἐλευθεριά...

(Στὴν ἐπανάληψη τοῦ τελευταίου στίχου, χαμηλώνουν οἱ φωνές, γιὰ ν' ἀκουστῇ ἡ τελευταία εὐχὴ τοῦ ἱερέα):

ΠΑΠΑΧΡΗΣΤΟΣ—Κύριε... Κύριε... ἐπίβλεψον ἐξ Οὐρανοῦ καὶ ἴδε καὶ ἐπίσκεψαι τὴν Ἀμπελον ταύτην, καὶ κατάρτισον αὐτήν, ἣν ἐφύτευσεν ἡ Δεξιὰ Σου...

(Ἡ Εὐχὴ τελειώνει μαζὺ μὲ τὸν Ὕμνο).

ΠΑΤΡΙΔΕΣ

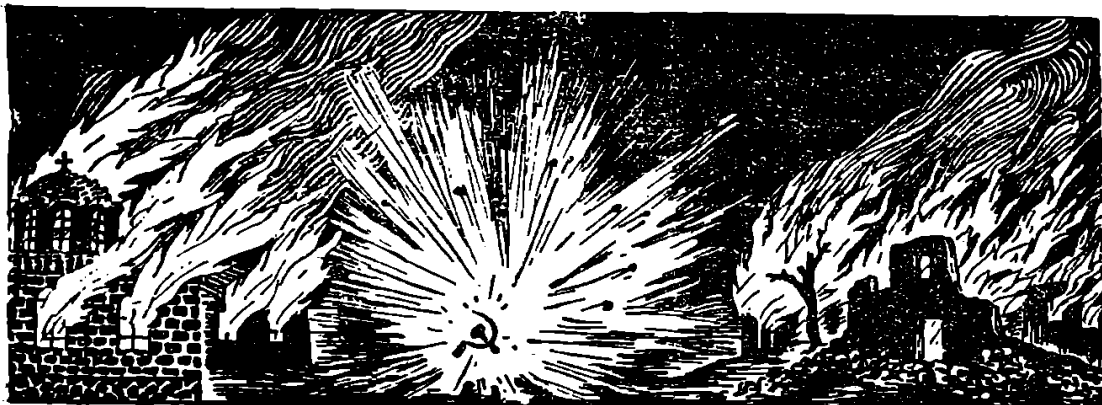
ΠΡΩΤΗ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΑ
ΠΡΑΞΕΙΣ

ΕΠΟΧΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ 1927 - 28

Σ' ΕΝΑ ΑΚΡΙΤΙΚΟ ΧΩΡΙΟ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΡΑΞΕΩΝ

ΑΧΙΛΛΕΑΣ	Πρόεδρ. τῆς Κοινότητος, Ἀρχηγός Μ.Α.Υ.	55	ἔτων
ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ	Συμμορίτης—Γαμπρός τοῦ Ἀχιλλέα	30	»
ΓΙΑΤΡΟΣ	Γιατρός τῆς περιφέρειας	60	»
ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ	Ἀστυνομικός Σταθμάρχης	30	»
ΚΩΣΤΑΣ	Χωρικός, ὀπλίτης τῶν Μ.Α.Υ.	25	»
ΠΕΤΡΟΣ	» » » »	25	»
ΕΙΡΗΝΗ	Γυναίκα τοῦ Ἀχιλλέα	50—45	»
ΜΕΛΠΩ	Γειτόνισσα	55—60	»
ΕΥΑ	Κόρη τοῦ Ἀχιλλέα	20—23	»

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

Σ' ένα Ἀκριτικὸ χωριὸ τῆς Μακεδονίας. Στὸ σπίτι τοῦ Ἀχιλλέα. Δωμάτιο εὐρύχωρο. Εἴσοδος ἀριστερά. Στὸ βάθος παράθυρο. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ παραθύρου ἀνὰ μία πόρτα. Μεταξὺ τοῦ παραθύρου καὶ τῆς μιᾶς πόρτας εἰκονοστάσιο μὲ κρεμάμενο κανδήλι· μιὰ φωτογραφία μὲ μαῦρο πέπλο, μεταξὺ τῆς ἄλλης πόρτας καὶ τοῦ παραθύρου. Στὴ μέση τραπέζι· τέσσερα καθίσματα, ἀνὰ ἓνα στὴν κάθε πλευρά. Ἕνα ἄλλο κάθισμα σκεπασμένο ὁλότελα μὲ μαῦρο ὕφασμα, κάτω ἀπὸ τὴν πένθιμη φωτογραφία. Πάνω στὸ τραπέζι ἀναμμένη λάμπα πετρελαίου. Στὴ δεξιὰ πλευρά, ἀντίκρυ στὴν εἴσοδο, χωριάτικο τζάκι.

Νύχτα.

ΣΚΗΝΗ 1

(Ἡ Εἰρήνη σταυροκοπεῖται μπρὸς στὴν εἰκόνα, κ' ἔπειτα κάθεται μὲ ὕφος ἀπελπισμένο σ' ἓνα κάθισμα, σταυρώνοντας τὰ χέρια στὸ στήθος, καμπουριασμένη).

(Ἀνοίγει ἡ πόρτα τοῦ δωματίου καὶ βγαίνει σκυθρωπὴ ἡ Μέλπω).

ΕΙΡΗΝΗ—Πῶς εἶναι;

ΜΕΛΠΩ—Τί νὰ σοῦ πῶ! Ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἐλεήσῃ... Πολὺ βαριά δείχνει...

ΕΙΡΗΝΗ—Ἀχ! παιδάκι μου! Ἀχ! ἀγγελούδι μου... (Στὴ Μέλπω): Σὰν ἀπόψε γεννήθηκε... Πᾶνε τρία χρόνια!

ΜΕΛΠΩ—Τριῶν χρονῶνε... κ' οἱ κουβέντες του σάν μεγάλου ἀνθρώπου... Φαντάσου, μιὰ στιγμή πού ἀνοιξε τὰ ματάκια του, μὲ κάτι λογάκια προσπαθοῦσε νὰ παρηγορήσῃ τὴ μάνα του! Κ' ἓνα παράδοξο! Ζήτησε καὶ τὸν μπαμπά του! Δὲν μοῦ λές, ἀπὸ πότε ἔχει νὰ τὸ δῇ ἐκεῖνος ὁ ἀθεόφοβος, ὁ πατέρας του;

ΕΙΡΗΝΗ—'Ενὸς χρόνοῦ τ' ἄφησε! Μόνο ἀπ' τὶς κουβέντες τῆς μάνας του ξέρει πῶς ἔχει μπαμπά! Τί κακὸ ἦταν αὐτὸ πού μᾶς βρῆκε! Στὰ παιδιὰ καὶ στοὺς δικούς τους νὰ τὸ βροῦν, Θεέ μου, κεῖνοι πού τὸν πῆραν στὸ λαιμό τους! Ἄφησε τὴ γυναῖκα του, τὸ παιδί του, ἐμᾶς, τὸ σπίτι του... Παρ' ὀλίγο νὰ σκοτωθῇ μὲ τὸν πατέρα του... τὰ παράτησε ὅλα, κ' ἔφυγε... πέρασε τὰ σύνορα...

ΜΕΛΠΩ—Γιὰ νὰ πολεμᾷ τοὺς δικούς του! Μεγάλη συμφορὰ δέρνει τὸν τόπο μας. Γλυτώσαμε ἀπ' τοὺς ξένους καὶ σκοτωνόμαστε ἀναμεταξύ μας...

ΕΙΡΗΝΗ—'Ανάθεμα στὸν αἴτιο! Θεέ μου, γιὰ ποιὲς ἁμαρτίες μᾶς παιδεύεις τόσο σκληρά; Καὶ ἐπὶ τέλους, ἂν εἴμαστε ἐμεῖς ἁμαρτωλοί, τί φταῖνε τ' ἄθῶα τὰ πλάσματα; Ἀρρώστησε τὸ μονάκριβο παιδί μας, στείλαμε γιὰ γιατρό, γιατί νὰ μὴν τὸν ἀφήσουν νᾶρθῃ, νὰ μᾶς τὸ σώσῃ ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Χάρου; Γιατί νὰ τὸν πιάσουν γέρον ἀνθρώπο, τί τοὺς ἔφταιξε;

ΜΕΛΠΩ—"Ἐχουν κ' ἐκεῖνοι τοὺς ἀρρώστους των, ἔχουν καὶ τοὺς λαβωμένους των...

ΕΙΡΗΝΗ—Καὶ γιὰ τοὺς δικούς των τοὺς ἀρρώστους πρέπει νὰ πεθάνουμε ἐμεῖς; Φωτιὰ νὰ τοὺς κάψῃ, Παναγιὰ μου! Κεῖνοι πού τοὺς δίνουν ὄπλα νὰ σκοτώνουν καὶ νὰ σκοτώνωνται, νὰ τοὺς βροῦν καὶ τοὺς γιατρούς.

ΣΚΗΝΗ 2

(Παρουσιάζεται ἡ Εὐα στὴν πόρτα τοῦ δωματίου ἀνήσυχη).

ΕΥΑ—Μητέρα, φοβᾶμαι... τὸ παιδί δὲν εἶναι καλά... φοβᾶμαι... ἔλα...

ΕΙΡΗΝΗ—Μὴ φοβᾶσαι, παιδάκι μου... μὴ φοβᾶσαι... ὁ Θεὸς θὰ μᾶς λυπηθῇ...

(Μπαίνουν μαζὺ στὸ δωμάτιο).

ΣΚΗΝΗ 3

ΜΕΛΠΩ—Τί νά σοῦ κάνη κ' ἡ δόλια ἡ μάνα! "Ατυχη κοπέλλα! Σ' ἐμάρανε ὁ χωρισμός. Τώρα θά σέ λυώση κι ὁ καημός τ' ἀδικοχαμένου παιδιοῦ σου! (Σιγή): Τί ἀναποδιά! Νά μὴ προκάνη ὁ γιατρός! Τοὺς παλιανθρώπους... Τὸ φάγαν τὸ παιδί! (Ἀκούγονται μακρινοὶ πυροβολισμοί). Πάλι τὰ ἴδια ἔχομε...

ΣΚΗΝΗ 4

(Μπαίνει βιαστικὴ ἡ Εὔα, χαμηλώνει τὸ φῶς τῆς λάμπας, κατεβάζει κάποιον σκοῦρο ὕφασμα πάνω στὸ παράθυρο, ἐξετάζει τὴν ἐξώπορτα καὶ ξαναμπαίνει στὸ δωμάτιο.—Ἡμίφως).

ΣΚΗΝΗ 5

ΜΕΛΠΩ—Ἀκόμη καὶ τῶν πεθαμένων μας τὰ μάτια δὲν μπορούμε νά τὰ κλείσωμε μὲ τὴν ἡσυχία μας! Κατάρρα Θεοῦ! (Οἱ πυροβολισμοὶ συνεχίζονται κατὰ διαλείμματα· ξαφνικὰ ἀκούγεται μιὰ σπαρακτικὴ κραυγὴ καὶ σὲ λίγο ἡ φωνὴ τῆς Εἰρήνης):

ΕΙΡΗΝΗ—(Ἀπὸ μέσα): Εὔα, γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ...Θά τρομάξῃ τὸ παιδί...

(Ἡ Μέλπω, ποὺ ἀνοιξε τὴν πόρτα τοῦ δωματίου ἀνήσυχη, παρασύρει τὴν Εὔα).

ΣΚΗΝΗ 6

ΜΕΛΠΩ—"Ελα, κόρη μου...Μὴν κάνης ἔτσι..."Ελα, παιδί μου, νά ξαπλώσης κομμάτι. Τρία μερόνυχτα δὲν ἔκλεισες μάτι. Θά κακοπάθης... Πέσε νά ἡσυχάσης κομμάτι... Ἐγὼ κ' ἡ μάνα σου..

ΕΥΑ—Ναί...ναί..."Αλλο δὲν βαστῶ...Δὲν μπορῶ...Δὲν μπορῶ νά τ' ἀντικρύσω... (Μπαίνοντας στὸ ἄλλο δωμάτιο): Σὲ παρακαλῶ, θειὰ Μέλπω...Μὴν ἀνησυχῇς γιὰ μένα...Πήγαινε...πήγαινε ἐκεῖ... κοντά του,...κοντά στὸ μωρό μου... (Μπαίνει στὸ ἄλλο δωμάτιο).

ΣΚΗΝΗ 7

ΜΕΛΠΩ—Δυστυχισμένο πλάσμα. Μικρὸ μπήκες στὰ βάσανα! (Ἀφουγκράζεται τοὺς πυροβολισμοὺς ποὺ ἀκούγονται): Λεῖπει κι ὁ πατέρας τῆς· καὶ πότε θά ἐπιστρέψῃ, μ' αὐτὸ τὸ κακὸ

πού γίνεται ; (Χτυποῦν τὴν πόρτα) : Ἐπὶ τέλους ! (Διστακτικὴ) : Μὰ γιατί νὰ χτυπᾷ ; Ποιὸς εἶναι ;

ΦΩΝΗ—Ἀνοίξετε... ἀνοίξετε... Ἐγὼ εἶμαι, ὁ γιατρός !

ΜΕΛΠΩ—Ὁ γιατρός !..

ΦΩΝΗ—Ναί... ναί... ὁ γιατρός... γλήγορα...

ΜΕΛΠΩ—(Ἀνοίγοντας) : Ἐλα, ἔλα, εὐλογημένε, σὲ περιμένουμε σὰν Θεό.

(Μπαίνει ὁ γιατρός κι ἀμέσως κατόπιν τοῦ ὁ Βελισσάρης μὲ τὸ περιστροφὸ στὸ χέρι, μ' ἀνήσυχο βλέμμα).

ΣΚΗΝΗ 8

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Ἀφοῦ ἔρριξε μιὰ ματιά παντοῦ, γυρίζει στὴν ἐξώπορτα καὶ φωνάζει) : Σὰν εἶν' ὥρα, σφύριξε...

ΜΕΛΠΩ—(Στὸ γιατρό) : Αὐτὸς ποιὸς εἶναι ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ποῦναι τὸ παιδί ; (Ἡ Μέλπω τὸν βλέπει ὑποπτα καὶ δὲν ἀπαντᾷ).

ΓΙΑΤΡΟΣ—Πῶς εἶναι τὸ παιδί ; Ποῦ εἶναι ;

ΜΕΛΠΩ—Ἐκεῖ μέσα.... Πολὺ ἄσχημα !

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Προστακτικὰ στὸ γιατρό) : Γλήγορα, γιατρέ... Καὶ μὴν ξεχάσης πῶς δὲν ἔχω πολὺν καιρό.

(Μπαίνει ὁ γιατρός· ὁ Βελισσάρης κάνει νὰ μπῇ, μετανοεῖ· φέρνει βόλτες, κ' ἔπειτα κάθετα κοντὰ στὸ τραπέζι.)

ΣΚΗΝΗ 9

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ἀπὸ πόσες μέρες εἶν' ἄρρωστο τὸ παιδί ;

ΜΕΛΠΩ—(Ἀδιάφορα) : Τέσσερες. Τρεῖς μέρες περιμένομε γιατρό ! Ἄν τὸ πρόκανε ἐνωρίτερα... Οἱ ἀναθεματισμένοι ! Τὸ φάγαν τὸ παιδί.

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Πῶς τὸ φάγαν τὸ παιδί ; Ποιοί ;

ΜΕΛΠΩ—Αὐτοὶ ποὺ ἐμπόδισαν τὸ γιατρό νὰ προκάνῃ στὴν ὥρα του.

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Γιατί δὲν καλούσατε ἄλλον ;

ΜΕΛΠΩ—Ὡρα μὲ τὴν ὥρα τὸν περιμέναμε τὸ δικό μας... Εἴχαμε τὴν ἐλπίδα νὰ μᾶς ἔλθῃ... Καὶ μήπως ἔχομε καὶ κανένα ἄλλον ἐδῶ πάνω στὰ σύνορα ! Μὰ, δὲν μοῦ λές, ποιὸς εἶσαι τοῦ λόγου σου καὶ βρέθηκες μὲ τὸ γιατρό σ' αὐτὴ τὴν ὥρα... Κ' ἔπειτα, τί σὲ μέλει μὲ τὰ παιδιὰ τοῦ κόσμου ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Αυτό νά μὴ σ' ἐνδιαφέρει! (Ἡ Μέλπω θίγεται ἀπ' τὸ ὕφος του· πλησιάζοντας νά ὑψώσῃ τὸ φῶς τῆς λάμπας).

ΜΕΛΠΩ—Κάποτε... κάπου... τὴν ἔχω ξανακούσει αὐτὴ τῇ φωνῇ... Πότε; Πᾶνε πολλὰ χρόνια... πολλὰ... (Μὲ τὸ ἀπλετο φῶς κοιτώντας κατὰματα τὸ Βελισσάρη).

Ὁ Κωνσταντῆς! Θεέ μου! Ὁ Κωνσταντῆς τοῦ Παπαχρήστου!

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Κάποιο λάθος ἔχεις, κυρά μου! Ἐμένα δὲν μὲ λένε Κωνσταντῆ. Ἐγὼ δὲν εἶμαι...

ΜΕΛΠΩ—Ξέρω...ξέρω...ἐννοια σου...Ξέρω πῶς δὲν εἶσαι ἐσὺ ὁ Κωνσταντῆς! Ἐσὺ δὲν μπορεῖς νά εἶσαι ὁ Κωνσταντῆς! Ἕνας ἦταν ἐκεῖνος, ἓνας καὶ μοναδικός! Σὰν ἐκεῖνον ἄλλος δὲ γεννήθηκε... Σκοτώθηκε! Τὸν θάψαμε ἓνα βροχερὸ ξημέρωμα, τότε ποὺ ἀφήσαμε τὸ παλιό μας τὸ χωριό... τὸν τόπο μας.- Ναί... ναί... τί καημός ἦταν ἐκεῖνος... Τοὺς θάψαμε, τὸν Κωνσταντῆ καὶ τὸν Νικόλα, τὸν τζομπάνη μας...καὶ φύγαμε ὅλοι... ὅλοι... Μόνο τὸ τζομπανόσκυλο δὲν μᾶς ἀκολούθησε...ξαπλώθηκε πάνω στὸν τάφο τοῦ Νικόλα καὶ οὐρλιαζε..."Εκλαιγε σὰν ἄνθρωπος...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Μὰ τί διάολο σοῦ κατέβηκε νά μοῦ πῆς ὅλες αὐτὲς τίς ἱστορίες σου σ' αὐτὴ τὴν ὥρα...

ΜΕΛΠΩ—Στάσου...τώρα θὰ καταλάβῃς! Ἐσὺ τότε ἦσουν α τεσσάρων χρονῶν. Σὲ κρατοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι ἡ μάνα σου, ἡ ὠρκισμένη μάνα σου. Ἐξαφνα ξέφυγες ἀπ' τὸ χέρι τῆς, ἔτρεξες κ' ἔπεσες πάνω στὸν τάφο τοῦ πατέρα σου... ἀγκάλιασες τὰ χῶματα καὶ κλαίγοντας φώναζες, πῶς ἤθελες νά μείνης μὲ τὸν πατέρα σου! Ράγισε ἡ καρδιά μας. Σὲ πήραμε μὲ τὸ στανιό, κι ἀφήσαμε τὸ σκυλί... "Ε! λοιπόν, ἂν παίρναμε μαζὺ μας τὸ σκυλί τοῦ χωριοῦ, δὲν θὰ μᾶς ἄφηνε καμιὰ φορά, ἐνόσφζοῦσε, γιὰ νά πάῃ μὲ τοὺς ξένους! Καὶ ποτὲ δικό μας ἄνθρωπο δὲν θὰ δάγκωνε...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Θυμός): Νάχης χάρη ποὺ εἶσαι γρηά...

ΜΕΛΠΩ—(Δὲν δίνει σημασία στὸ θυμὸ του): Ποιὸς θὰ τῷλεγε.. ὁ ἐγγονὸς τοῦ Παπαχρήστου, ὁ γιὸς τοῦ Κωνσταντῆ!

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Γιατί... Δὲν εἶμαι ἄξιος τοῦ πατέρα μου;

ΜΕΛΠΩ—(Ἀκούγονται πυροβολισμοί): Ἄξιος; Αὐτοὶ ποὺ χτυποῦν τὸ χωριό μας, δὲν εἶναι δικοὶ σου ἄνθρωποι;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ναί! Κ' ἔπειτα; Τοὺς ἔβαλα νά ρίξουν με-

ρικές ριπές, ν' απασχολήσουν τούς χωροφύλακες, γιά ν' ἄρθω νά δώ τὸ παιδί!

ΜΕΛΠΩ—'Εκεῖ κατάντησες! Νά κάνης πόλεμο γιά νά μπορέσης νά δῆς τὸ παιδί σου!

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—'Αφοῦ δέν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος.

ΜΕΛΠΩ—Σήμερα ἂν πυροβολοῦν οἱ δικοί σου γι' ἀπασχόληση, τίς ἄλλες φορές ποὺ σκοτώνετε τούς ἀνθρώπους μας, ποὺ καίγατε τὰ σπίτια, τὸ σχολειὸ καὶ τὴν ἐκκλησιά μας—ἐσὺ ἦσουνά πάλι ἀρχηγὸς—καὶ τότε γι' ἀπασχόληση τᾶκανες;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—'Ε... κυρούλα μου! Αὐτὰ εἶναι ἄλλα πράγματα. Εἶναι μεγάλη ἱστορία· αὐτὰ ἐσὺ δέν μπορεῖς νά τὰ καταλάβης!

ΜΕΛΠΩ—Νομίζεις;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Πῶς νά καταλάβης ἐσὺ γιατί ἀρπάξαμε τ' ἄρματα!

ΜΕΛΠΩ—'Ο πατέρας σου, ὁ Κωνσταντῆς, πῆρε κ' ἐκεῖνος κάποτε τ' ἄρματα! Μὰ τὰ πῆρε γιά νά χτυπᾷ ἐκείνους ποὺ θέλανε νά πατήσουν τὰ χωριά μας, νά μᾶς σκλαβώσουν, νά μᾶς ἀτιμάσουν! Τὰ πῆρε—καὶ μαζύ του πολλοὶ ἄλλοι ἀκόμη—καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα νά ἐλευθερώσουν, ἂν ἦτανε γραφτό, τὴ σκλαβωμένη μας Πατρίδα... Πῆραν τ' ἄρματα καὶ πολεμοῦσαν τίμια, παλληκαρίσια, τὸν τοτινὸ ἐχθρό, τὸν Τοῦρκο. Μὰ ἐσεῖς σκοτώνετε ἐμᾶς, τ' ἀδέρφια, τοὺς γονεῖς, τὰ παιδιά σας... ναὶ καὶ τὰ παιδιά σας... (Δείχνει τὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ): Καὶ πάντα τὴ νύχτα, στὰ σκοτεινά, στὰ κρυφά, μπαμπέσικα, ἀνανδρα...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Θυμός): "Ακου, κυρά μου! 'Αρκετά... Νά μετᾶς τὰ λόγια σου.

ΜΕΛΠΩ—Μήπως ἐσὺ μετᾶς τὰ κρίματά σου;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—'Ε! ἅ' στὸ διάολο, ἐπὶ τέλους! Μὲ σκότισες! Δέν μ' ἀφήνεις στὸ χάλι μου! (Πλησιάζει ν' ἀκούσῃ στὸ δωμάτιο).

ΜΕΛΠΩ—'Εμπα ντέ! Γιατί δέν μπαίνεις; ἔ; Φοβᾶσαι μὴ σ' ἀρωτήσῃ τὸ παιδί σου, μὴ σ' ἀρωτήσῃ ἡ γυναίκα σου. Ποῦ ἦσουνά ὡς τὰ τώρα, γιατί τοὺς παράτησες; Γιατί δέν ἄφησες τὸ γιατρὸ ν' ἄρθῃ στὴν ὥρα του...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Θὰ πάψης! γιὰ...(Σηκώνει τὰ χέρια ἀπειλητικά).

ΜΕΛΠΩ—(Τὸν βλέπει περιφρονητικά): Γιατί κατέβασες τὸ χέρι ποὺ σήκωσες πάνω σὲ μιὰ ποῦ γνώρισε τὸν πατέρα σου; 'Ε!

κακομοίρη! Ἄν ἤξερες πῶς σέ λυπᾶμαι! Ἄπ' τὸ φόβο σου δὲν ξέρεις τί σοῦ γίνεται! Νιώθεις πῶς τριγυρνᾷ ἐδῶ μέσα, ὀλόγυρά μας, ὁ θάνατος, ὁ θάνατος ποὺ τὸν ἔστειλες ἐσύ...ὁ θάνατος ποὺ μπορεῖ νὰ πάρῃ τὸ παιδί σου...τὸ παιδί σου, ποὺ δὲν τὸ εἶδες δυὸ χρόνια!

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Φθάνει (σχεδὸν μὲ λυγμούς), φθάνει... Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ... σῶπασε... Ἄσε με, ἄσε με, ἤσυχο!

ΜΕΛΠΩ—Ἐγὼ σ' ἀφήνω ἤσυχο· μὰ ὁ φόβος... ἡ συνείδηση... Δυστυχισμένε.

ΣΚΗΝΗ 10

(Μπαίνει περίλυπος ὁ γιατρός)

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Πῶς εἶναι;

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Ἀπελπισμένη χειρονομία).

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Μίλα, γιατρέ...Μίλα...Πές μου πῶς θὰ ζῇ...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἀργήσαμε... Ἀργήσαμε πολὺ... Κρῖμα!

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Μὰ εἶναι τόσο βαριά; Δὲν ἔχεις καμιὰ ἐλπίδα;

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Πέφτει σ' ἓνα κάθισμα): Ἐτελείωσε...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Πέθανε! Ψέματα... Ψέματα... Δὲν εἶναι ἀλήθεια...Τὸ παιδί μου... τὸ δικό μου τὸ παιδί!

(Τρέχει νὰ μπῇ στὸ δωμάτιο· τὴν ἴδια στιγμή παρουσιάζεται στὸ κατώφλι ἡ Εἰρήνη. Μόλις τὴ βλέπει σταματᾷ)

ΣΚΗΝΗ 11

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Τὸ παιδί μου!

ΕΙΡΗΝΗ—Ἀργήσες νὰ τὸ γυρέψης! Τώρα περίμενε! Εἶν' ἄλλοι ποὺ θὰ τὸ νεκροφιλήσουν πιὸ μπροστὰ ἀπὸ σένα...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Πιὸ μπροστὰ ἀπὸ μένα, ἄλλοι! Τὸ δικό μου τὸ παιδί; (Αὐτὰ δυνατὰ καὶ μὲ θυμό): Ἄσε με νὰ μπῶ...Δὲν μπορῶ νὰ περιμένω κανένα...

ΣΚΗΝΗ 12

ΕΥΑ—(Ποὺ βγῆκε μὲ τὶς φωνές τοῦ Βελισσάρη): Μητέρα!

ΜΕΛΠΩ—Εὖα, δυστυχισμένη μου μικρούλα...

ΕΥΑ—(Στὴ Μέλπω. Ἐνῶ ὁ Βελισσάρης στέκεται σαστισμένος,

ἀκίνητος, σὺν τῇ περιμένῃ διαταγῇ): Κοιμήθηκε γιὰ πάντα τὸ μωρό μου;

ΜΕΛΠΩ—Πέταξε τὸ ἀγγελούδι μας...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Στὸ γιατρό): Πές τους πῶς δὲν μπορῶ νὰ περιμένω.

ΕΥΑ—Μητέρα! "Ἄς τον νὰ μπῇ! Οὔτε ὁ ζωντανὸς θὰ γνωρίσῃ τὸν πεθαμένο, κι οὔτε κι ὁ πεθαμένος τὸ ζωντανό! Νὰ δῇ τί εἶχε, τί ἄφηνε καὶ τί ἔχασε ἄδικα...

(Ἡ Εἰρήνη φεύγει ἀπὸ τὴν πόρτα καὶ τὸν ἀφήνει νὰ περάσῃ).

ΣΚΗΝΗ 13

ΕΙΡΗΝΗ—(Πλησιάζει τὴν Εὐα καὶ τὴ βάζει νὰ κάτῃ): Εὐα, κόρη μου, μοῦ ἀρρώστησες κ' ἐσύ... κάνε κουράγιο! Λυπήσου μας, λυπήσου τὸν πατέρα σου, λυπήσου κ' ἐμένα τὴν ἁμοιρῇ!

ΕΥΑ—"Ἐννοια σου, μητέρα! Μὴ φοβᾶστε γιὰ μένα... Ἐγὼ δὲν παθαίνω τίποτε... Μοῦ πῆρε ὁ Θεὸς τὸ παιδί μου... Τώρα ποιόνα ἔχω; Μόνο ἐσένα καὶ τὸν πατέρα μου. (Κλαῖνε σιωπηλά).

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Χαϊδεύοντάς τὴν στὸ μέτωπο): Εὐα, ἔχεις λίγο πυρετό... Καλύτερα νὰ ἡσυχάσῃς, παιδί μου! Πήγαινε νὰ πέσης... Αὔριο θὰ σοῦ εἶναι ἀδύνατο...

ΕΥΑ—"Ὁχι...γιατρέ μου... Ὁχι... δὲν μπορῶ! Δοκίμασα καὶ πρὸ ὀλίγου. Τώρα σὲ παρακαλῶ, πές του (δείχνει στὸ δωμάτιο) πῶς ἄργησε... Ἀραίωσε καὶ τὸ τουφεκίδι... Φοβᾶμαι νὰ μὴ γυρίσῃ ὁ πατέρας μου...Καὶ καταλαβαίνει... Καλύτερα νὰ μὴν τὸν συναντήσῃ.

ΓΙΑΤΡΟΣ—"Ἐχεις δίκαιο. (Διευθύνεται πρὸς τὸ δωμάτιο ἐκεῖνη τὴ στιγμή ἀκούγεται «σφύριγμα» καὶ εὐθὺς ἀμέσως ἕνας πυροβολισμός):

ΣΚΗΝΗ 14

(Ὁ Βελισσάρης πετιέται μὲ τὸ πιστόλι στὸ χέρι· σταματᾷ στὴν πόρτα, κοιτάζοντας ἀνήσυχος γύρω του).

ΦΩΝΗ Α'.—Αὐτὸς ἔμεινε στὸν τόπο...

ΦΩΝΗ Β'.—Κυκλῶστε τὸ σπίτι...

ΕΥΑ—(Στὸ Βελισσάρη καὶ μὲ ὄψος ποὺ δείχνει φόβο καὶ ἐνδιαφέρον): "Εμπα μέσα ἐκεῖ... Ἴσως τὸ παιδί σου νὰ σὲ γλυτώσῃ...

ΜΕΛΠΩ—(Βλέποντας πῶς διστάζει, τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ χέρι, καὶ σχεδὸν βιάνασσα): Δὲν ἀκοῦς τί σοῦ λένε; "Ελα... (Τὸν τραβᾷ καὶ κλείνει τὴν πόρτα, μπαίνοντας μέσα μαζύ του).

ΣΚΗΝΗ 15

(Μπαίνει πρώτος ὁ Κώστας, μὲ προτεταμένο τὸ αὐτόματο· πίσω του ὁ Ἀχιλλέας μὲ τὸ χέρι στὸ ὅπλο. Βλέποντας ὅλους σοβαροὺς καὶ λυπημένους, ἀλλάζει ὄψος).

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Στὸ γιατρό): Γιατρέ μου, ἄργησες!

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ναί... Ἀχιλλέα... Ἀργησα... Ἀργησα πολὺ...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ὡστε ὁ θάνατος δὲν σὲ περίμενε...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Αὐτὸ ἦταν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Καθήμενος καὶ χτυπώντας τὴ γροθιά του στὸ τραπέζι): Τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ! Γιατρέ, δὲν ἦταν ὁ Θεὸς ποὺ σ' ἐμπόδισε νὰ προφθάσης στὴν ὥρα σου! Ἄν δὲν σὲ κουβαλοῦσαν, θὰ ζοῦσε τὸ παιδί μας.

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἴσως! Γιὰ νᾶμαι εὐλικρινής, ναί... θὰ ζοῦσε!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἄς ἤξερα ποιὸς ἔδωσε τὴ διαταγὴ νὰ σὲ πιάσουν! Ὁρκίζομαι στὸ Χριστό...

ΕΥΑ—Ὅχι... πατέρα... ὅχι σὲ παρακαλῶ... μὴν ὀρκίζεσαι... ὅχι ὀρκους... ὅχι ὀρκους!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Ἐκπληκτος): Νὰ μὴν ὀρκίζομαι! Καὶ γιατί νὰ μὴν ὀρκίζομαι, παιδί μου;

ΕΥΑ—Ὅχι... ὅχι... μὴν ὀρκίζεσαι... ἐσύ δὲν ξέρεις... Θεέ μου! ἐσύ δὲν ξέρεις...

ΣΚΗΝΗ 16

(Μπαίνει ὁ Πέτρος ἀνήσυχος).

ΠΕΤΡΟΣ—Καπετάν Ἀχιλλέα. Μαζὺ μὲ τὸ λαβωμένο ἦταν ἓνας ἀκόμη, ποὺ μπήκε ἐδῶ μέσα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ποιὸς σοῦ τῶπε;

ΠΕΤΡΟΣ—Τῶπε ὁ ἴδιος, προτοῦ ξεψυχήσει.

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μὰ ναί... ἤμουν ἐγώ... μαζὺ του ἦρθα...

ΠΕΤΡΟΣ—Ὅχι... ὅχι... ἐκτὸς ἀπὸ σένα, κ' ἓνας ἄλλος...

ΕΥΑ—Φαίνεται παραμιλοῦσε... Ὁ γιατρός μόνος μπήκε...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἄκουσε, παλληκάρι μου... ἢ ὁ ἴδιος δὲν σοῦ τῶπε καλὰ, ἢ ἐσύ δὲν κατάλαβες... κι αὐτὸ δὲν εἶναι παράξενο, γιατί αὐτὸς εἶναι βούλγαρος καὶ δὲν ξέρει καλὰ τὰ ἑλληνικά... ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸν ποὺ σκοτώθηκε, κανένας ἄλλος δὲν ἦταν μαζὺ μου... Αὐτόνα μοῦδωκαν συνοδεία...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Πέτρο. Ἐδῶ δὲν ἔχει κανένα... Μὰ γιὰ κάθε

ένδεχόμενο ψάξτε όλόγυρα... νά μὴν εἶναι καὶ κανέννας ἄλλος κρυμμένος πουθενά... Ξέρει κανεῖς; Μπορεῖ νά ἦταν καὶ κανέννας ἄλλος καὶ νά μὴν τὸν εἶδε ὁ γιατρός. Πήγαινε! Καὶ τὸ νοῦ σας!

ΠΕΤΡΟΣ—Καλά, καπετάν-'Αχιλλέα!

(Φεύγει· δείχνει πὼς δὲν πείσθηκε).

ΣΚΗΝΗ 17

ΑΧΙΛΛΕΑΣ— (Σηκώνεται σοβαρός): Γιατρέ, γιατί εἶπες ψέματα;

ΓΙΑΤΡΟΣ— (Βλέπει τὴν Εὐα καὶ τὴν Εἰρήνη καὶ σιωπᾷ).

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Γιατί εἶπες ψέματα;

ΕΥΑ—Πατέρα!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—'Εσένα δὲν σοῦ μίλησε κανεῖς. (Πιάνει τὸν γιατρὸ ἅπ' τὸ γιακά): Σὲ δυὸ μέρες ποῦ ἔμεινες κοντά τους ἔγινες καὶ ἐσὺ δικός τους; "Ε! Γιατί δὲν μιλάς!

ΕΙΡΗΝΗ—"Ακουσε! "Ασε τὸν γιατρὸ! Τρελλάθηκες; Τὸν γιατρὸ δὲν τὸν ἔφερε ὁ Βούλγαρος... Κάποιος ἄλλος τὸν συνώδευσε...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ποιός; Ποῦν'τος;

(Ὁ γιατρός μπαίνει στὸ ἄλλο δωμάτιο).

ΣΚΗΝΗ 18

ΕΥΑ—Εἶναι ἐκεῖ μέσα...κοντὰ στὸ πεθαμένο παιδί του!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Τί εἶπες; Τὸ παιδί του;

ΕΥΑ—Ναί... κοντὰ στὸ παιδί του!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ὁ Βελισσάρης! Αὐτὸ τὸ σκυλί! Τόλμησε νὰ περάσῃ τὸ κατώφλι αὐτοῦ τοῦ σπιτιοῦ;

ΕΥΑ—"Εφερε τὸν γιατρὸ, κ' ἦρθε κι ὁ ἴδιος, νομίζοντας πὼς θὰ γλύτωνε τὸ παιδί του...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Καὶ ποιὸς τοῦδωκε τὸ δικαίωμα νὰ πῇ πὼς ἔχει παιδί; Ποιὸ παιδί;

ΕΥΑ—Τὸ δικό μου καὶ τὸ δικό του... τὸν Κωνσταντῆ μας! Πατέρα! "Αν δὲν σ' ἄφησα νὰ ὀρκισθῆς πρὸ ὀλίγου, τῶκα να γιατί ἤξερα πὼς θὰ τὸν ἀντάμωνες...καὶ δὲν ἤθελα, ὅπως σκότωσε αὐτὸς τὸ παιδί του, νὰ σκοτώσῃς κ' ἐσὺ ἐκεῖνον ποῦ κάποτε ἦταν παιδί σου!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Σκότωσε τὸν ἀδελφὸ σου, ἐδῶ κ' ἔξῃ μῆνες,

σκοτώσε σήμερα τὸ παιδί σου, καὶ σεῖς τὸν ἀφήνετε νὰ ζυγώση τὸ θυμὰ του, τὸ θυμὰ ποῦσφαξε ὁ ἴδιος...

ΕΥΑ—Ναί...τὸν ἀφήκαμε νὰ δῇ μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια, τὸ ἀθῶο θυμὰ, ποῦ λές, ν' ἀναμετρᾷ μόνος του τὸ κακὸ ποῦ ἔκαμε, νὰ ξεσχίζεται ἡ καρδιά του, καὶ ἴσως τὸ σφραγισμένο ἀπ' τὸ θάνατο στόμα τοῦ παιδιοῦ του, νὰ τοῦ πῇ τὰ λόγια ποῦ δὲν τ' ἄκουσε ἀπὸ ζωντανὰ χεῖλη.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Δὲν ξέρετε τί σὰς γίνεται. Αὐτοὶ δὲν ἀκοῦνε οὔτε ζωντανούς, οὔτε πεθαμένους. Μὰ, τί μπορῶ νὰ σοῦ πῶ, χαροκαμένη μου μικρούλα; Σ' ἔχει σκοτώσει ὁ ἄδικος χαμὸς τοῦ παιδιοῦ σου, σοῦ θόλωσε τὸ μυαλό! Μπορῶ νὰ σὲ πικράνω κ' ἐγὼ περισσότερο; Δὲν θὰ μαλλώσω κανένα σας. Μὰ ἀρκετά. Περισσότερη ὑπομονὴ δὲν μπορῶ νὰ κάμω. Δὲν μπορῶ! (Κάνει νὰ μπῇ στὸ ἄλλο δωμάτιο). Νὰ μὴν τὸν δοῦν τὰ μάτια μου! Πέστε του νὰ φύγη ἀμέσως ἀπ' αὐτὸ τὸ σπίτι... 'Ακοῦτε; ἀμέσως! 'Εγὼ δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀντικρύσω... (Δείχνει τὴ φωτογραφία μὲ τὸ μαῦρο πλαῖσιο): Δὲ θέλω νὰ πάρω μὲ τὰ ἴδια μου τὰ χέρια τὸ αἷμα τοῦ παιδιοῦ μου! Νὰ φύγη ἀμέσως!

ΕΥΑ—'Αν φύγη αὐτὴ τὴν ὥρα θὰ τὸν σκοτώσουν!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Δὲν μ' ἐνδιαφέρει..." Ἀς παραδοθῇ...

ΕΥΑ—Κι αὐτὸ Θάνατος εἶναι!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Κι ἔπειτα; θάνατος, θάνατος... Οἱ ἄλλοι ποῦ σκοτώνονται, ἐκεῖνο δὲν εἶναι θάνατος;

ΕΙΡΗΝΗ—'Αχιλλέα, ξεχνᾷς τὸν ὄρκο σου:

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Σαστισμένος): Τὸν ὄρκο μου!;

ΕΙΡΗΝΗ—Ναί, τὸν ὄρκο σου καὶ τὸν δικό μου! Τὸν ὄρκο ποῦ δώσαμε στὸν Κωνσταντῇ, τὴν ὥρα ποῦ ψυχορραγοῦσε... Τὸν ὄρκο ποῦ δώσαμε στὸν πατέρα σου καὶ στὸν Παπαχρήστο... καὶ πεθάνανε ἥσυχοι!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ναί... ναί... εἶμαι ὠρκισμένος,.. εἶμαι ὠρκισμένος, μὰ ἔχω δώσει κι ἄλλον ὄρκο!

ΕΙΡΗΝΗ—Σὲ ποιόν; Ποῦ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—'Εδῶ... στὴν Πατρίδα...

ΕΙΡΗΝΗ—Στὴν Πατρίδα... Μὰ κι ὁ Κωνσταντῆς χάθηκε γιὰ τὴν Πατρίδα, γιὰ τὴν ἄλλη μας τὴν Πατρίδα...καὶ γι' αὐτὸ ὠρκιστήκαμε...Μὴν τὸ ξεχνᾷς, 'Αχιλλέα... κ' ἐκεῖνος ἦταν ὄρκος γιὰ τὴν Πατρίδα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Σφίγγοντας τὸ κεφάλι του): "Ω... Οἱ Πατρίδες!

Οί Πατρίδες! Τὴν παλιά τὴ χάσαμε! Τὴ νέα μᾶς τὴ χτυποῦν λυσσασμένοι ξένοι καὶ δικοί, κ' ἐγὼ πρέπει νὰ δένω τὰ χέρια μου μὲ τοὺς ὄρκους! Καὶ τὰ παλληκάρια ποὺ ἔπесαν πολεμώντας ἐδῶ μαζύ μου... Καὶ τ' ἄλλα ποὺ πολεμᾶν καὶ σήμερα, καὶ ποὺ τὰ ἐμπιστεύθηκε ἡ Πατρίδα στὸν ὄρκο μου; Ἄ! ὄχι... ὄχι... ὅλοι οἱ ὄρκοι ὄρκοι εἶναι, μὰ τὸ αἷμα θέλει αἷμα...

ΕΥΑ—Πατέρα... νὰ μὴ μετανιώσης ἀργότερα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Δὲν μετανιώνει κανεὶς ποτὲ σὰν κάνει τὸ καθῆκον του!

ΕΥΑ—Ὅλοι τὸ ἴδιο λένε... Ὁ καθένας πιστεύει πὼς κάνει τὸ καθῆκον του, κι ὅμως τὸ «κακὸ» δὲν λείπει ἀπ' τὸν κόσμο!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Τὸ «κακὸ» θὰ λείψῃ ἅμα λείψουν κ' οἱ κακοί.

ΕΥΑ—Οἱ κακοί! Ἄραγε, ποιοὶ εἶναι οἱ καλοὶ καὶ ποιοὶ οἱ κακοί;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Αὐστηρὰ) Πῶς; Δὲν ξέρεις ποιὸς εἶναι ὁ κακός; Ἐσύ;

ΕΥΑ—Ναί... ναί... δὲν ξέρω... Εἶν' ἄνθρωποι ποὺ κάνουν τὸ «κακὸ», μὲ τὴν πεποίθηση πὼς κάνουν τὸ «καλὸ», δὲν ξέρω ἂν αὐτοὶ εἶναι πραγματικὰ κακοί. Εἶναι πάλι ἄλλοι ποὺ ξέρουν ποιοὶ εἶναι τὸ «καλὸ» καὶ δὲν τὸ κάνουν... Τί νὰ πῇ κανεὶς; (Σταματᾷ ἐξαντλημένη).

ΕΙΡΗΝΗ—Εὖα, κορίτσι μου... κουράστηκες... σὲ παρακαλῶ... ἔσυ ἡσύχασε...

(Μπαίνει ὁ γιατρός σκεπτικός).

ΣΚΗΝΗ 19

ΕΥΑ—Ναί, μητέρα... ἔχεις δίκαιο... μὲ συγχωρεῖς, πατέρα... Τὸ ξέρω πὼς λέγω ἀνοησίες, ἔπειτα ἡ θέσις μου εἶναι κοντὰ στὸ λείψανο τοῦ παιδιοῦ μου... μὰ νὰ... φοβᾶμαι... φοβᾶμαι μάνα μου, νὰ μὴν κἀνῃ κανένα κακὸ ὁ πατέρας, χωρὶς νὰ θέλῃ... κι' ἔπειτα νὰ μὴ γίνῃ δυστυχισμένος...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἐλα, κορίτσι μου, ἡσύχασε... ὁ πατέρας σου ξέρει τί κάνει...

ΕΥΑ—Ναί... ξέρει... ξέρει, μὰ ξεχνάει... ξεχνάει...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Μακάρι νὰ μποροῦσα νὰ ξεχάσω... Ὁχι, παιδί μου... δὲν ξεχνάω τίποτε!

ΕΥΑ—Καὶ ὅμως, πατέρα... Γιὰ σκέψου. Ξέχασες πὼς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ σημερινὸς συμμορίτης, ὁ ματοβαμμένος αὐτὸς

ἐχθρός, εἶν' τὸ παιδί σου! Ἐσὺ τὸν μεγάλωσες! Ἦταν ἀδελφός μου καὶ τώρα ἄντρας μου, εἶν' ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ μου, ποὺ κοιτεται αὐτὴ τῇ στιγμῇ πεθαμένο μπροστά μου...εἶναι ὁ γιὸς τοῦ Κωνσταντῆ...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Σώπα..δυστυχισμένη..σώπα..Τὰ ξέρω..φθάνει..

ΕΥΑ—Ναί, πατέρα, τὰ ξέρεις, μὰ τὰ ξεχνᾷς ὅλα, γιὰ νὰ θυμᾶσαι μόνο ἓνα πράμα... Πῶς μᾶς ἄφησε...ὄλους, ὄλους, ἀκόμη καὶ τὴν Πατρίδα, κ' ἔγινε ἀντάρτης...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἀχιλλέα, μὲ συγχωρεῖς ποὺ θᾶ σὲ δυσαρρστήσω, ἀλλὰ μοῦ φαίνεται πῶς ἡ Εὐα ἔχει κάποιο δίκαιο. Θὰ ἔπρεπε κάπως πιὸ ψυχραίμα, πιὸ προσεκτικά... Τέλος, σκέψου... Ἴσως νᾶναι καλύτερα ν' ἀντικρύσης διαφορετικὰ τὴν κατάσταση, Κάποτε εἶναι προτιμότερο νὰ ξεχνᾷ κανεῖς μερικά πράγματα, καὶ νὰ θυμᾶται ἄλλα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἀφοῦ ἐπιμένετε σὲ μιὰ τέτοια στιγμή, καὶ μ' ἀνάγκάζετε νὰ μιλήσω, ἀκοῦστε γιὰ νὰ τελειώνωμε. * [Θέλω νὰ τὰ ξεχάσω ὅλα, ὅχι γιατί εἶμαι κακός, μὰ γιατί ἔτσι πρέπει νὰ γίνη.] Αὐτὸς ἐδῶ δὲν εἶναι ἀντάρτης ὅπως τὸν νομίζετε. Ὅχι...Μπορεῖ ἓνας ἢ καὶ πολλοὶ ἀπὸ μᾶς νὰ μὴν συμφῶνοῦν μὲ τοὺς ἄλλους, τοὺς περισσότερους, μὲ τὸ Κράτος... Νὰ θέλουν νὰ περάσῃ τὸ δικό τους καὶ νὰ θέλουν νὰ ἐπιβάλλουν, καλές-κακές, τίς ιδέες των, ἔστω καὶ μὲ τὴ βία, ἔστω καὶ μὲ ἐπανάσταση...Μπορεῖ καὶ νὰ τὸν αἵματοκυλίσουν τὸν τόπο, χειρότερα κι ἀπὸ σήμερα.. Κάνουν βέβαια κακό, κάνουν ἀνταρσία... Μὰ ἐπὶ τέλους πολεμοῦν γιὰ μιὰ Ἰδέα, στὴν ὁποία πιστεύουν, καὶ μὲ τὴν ὁποία νομίζουν πῶς θὰ ἐξυπηρετήσουν καὶ τὴν Πατρίδα τους...Μὰ ὅταν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι κάνουν τὴν ἀνταρσία ἐξυπηρετοῦν ὅχι τὴ δική τους, μὰ ξένη Ἰδέα, καὶ ξένους σκοπούς, ὅταν ἐνώνονται μὲ τοὺς αἰώνιους ἐχθροὺς τῆς Φυλῆς μας, τοὺς ἀνοίγουν τίς πόρτες, τοὺς παραχωροῦν τὰ ἐδάφη μας, μπαίνουν μαζὺ τους στὰ χωριά μας, καὶ σφάζουν μαζὺ τους τὸν ἄοπλο κόσμο, τὸν Ἑλληνικὸ κόσμο, ὅταν ὅλα αὐτὰ ξέρουν πῶς δὲν γίνονται γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἑλλάδας, μὰ γιὰ κέρδος τῶν ἐχθρῶν τῆς, ἔ...τότε παιδί μου, αὐτοί, κι αὐτός! δὲν εἶναι ἀπλοὶ ἀντάρτες... δὲν εἶναι συνηθισμένοι ἐχθροί, δὲν εἶναι κοινοὶ κακοῦργοι, μὰ εἶναι προδόται! Ἀκοῦς; Προδόται!

* Ὅσα μέρη διαλόγων φέρονται μέσα σὲ δύο κεραῖες [—], μποροῦν νὰ παραλειφθοῦν στὴν ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλία. Φ. Κ.

Αὐτὸ εἶναι ποὺ δὲν μπορῶ νὰ ξεχάσω! Ἄν τὸ ξεχάσω, θὰ εἶμαι κ' ἐγὼ προδότης!

ΕΥΑ—Πατέρα... ἔχεις ἀπόλυτα δίκαιο... Εἶναι σωστά ὅσα λές! Μὰ γιὰ σκέψου καὶ κάτι ἄλλο. Κάποτε αὐτὸς ὁ σημερινὸς ΠΡΟΔΟΤΗΣ, ἦταν καλὸς Ἕλληνα, καλὸς πατριώτης! Μέσ' ἀπὸ τὰ χέρια μας τὸν πῆραν καὶ τὸν δηλητηριάσανε. Μήπως ἔχεις κάποια εὐθύνη γι' αὐτό;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Εὐθύνη; Ἐγώ;

ΕΥΑ—Μήπως τὸν ὄρκο σου τὸν πάτησες τότε, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβης, τότε, ὅταν σοῦφυγε;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Καὶ τί μποροῦσα νὰ κάμω;

ΕΥΑ—Γιὰ τότε, δὲν ξέρω! Τώρα ὅμως μπορεῖς πολλά. Σήμερα εἶδε μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια, πῶς γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἓναν ξένο, ἓνα Βούλγαρο συναγωνιστὴ του, σκότωσε τὸ ἴδιο του τὸ παιδί... Αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ ξεχάσῃ ποτέ... Θὰ τὸν βασανίζῃ αὐτὴ ἡ σκέψη... Καὶ μόνος του θὰ καταλάβῃ, πῶς ὅπως ἔχασε τὸ παιδί του γιὰ τοὺς ξένους, ἔτσι γιὰ τοὺς ἴδιους πολλοὺ καὶ μπορεῖ νὰ χάσῃ καὶ τὴν Πατρίδα του... Γιατὶ ἂν ποτέ, ὃ μὴ γένοιτο, γονάτιζε αὐτὸς ὁ τόπος, ἡ Πατρίδα του, μαζύ της θὰ χανότανε κι ὁ ἴδιος!.. Οἱ ἄλλοι θάτανε οἱ ΝΙΚΗΤΑΙ, οἱ ξένοι. Αὐτὸς καὶ οἱ ἰδέες του θὰ ξεχαστοῦν, θὰ πεθάνουν ὅπως πέθανε τὸ παιδί του!..

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἐ! παιδί μου, δὲν τοὺς ἀφήνουν καρδιά, γιὰ νὰ τὰ νιώσουν αὐτά;

ΕΥΑ—Καὶ ὅμως!.. Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλος, Πατέρα! Ποιὸς ξέρε; Ἴσως μετανοιώσῃ!.. Θυμήσου τὸν ὄρκο ποῦδωσες κάποτε... Τὸν εἶχες κάποτε παιδί σου!.. Ἄς τον νὰ ζήσῃ!.. Μὲ τὴ φώτιση τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τ' ἀποψινὸ τὸ χτύπημα... Ἴσως συνέλθῃ... Ἴσως γυρίσῃ ἐκεῖ ἀπ' ὅπου τὸν πῆραν οἱ ἄλλοι... Δὲν εἶναι δυνατόν... θὰ βρῇ τὸ σωστὸ δρόμο!.. (Ἐξαντλημένη): Σκέψου, πατέρα... ἐσὺ πάντα ἦσουν καλὸς, σκέψου καὶ κάνε ὅ,τι ξέρεις. (Στὴν Εἰρήνη): Μητέρα, πᾶμε στὸν Κωνσταντῆ μου... (Ἡ Εἰρήνη τὴν συνοδεύει στὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ).

ΣΚΗΝΗ 20

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Μονολογεῖ): Μὲ τὴ φώτιση τοῦ Θεοῦ... θὰ βρῇ τὸ σωστὸ δρόμο... Ἄλλοιμονο!

ΓΙΑΤΡΟΣ—'Υποφέρει πολύ ή μικρή. Μοῦ κάνει ἐντύπωση, πῶς μπορεῖ καί συγκρατεῖ τὸν πόνο της, καί μιλάει μὲ τόση ψυχραιμία καί τόσο λογικά!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Φέρνει βόλτα): Μ' ἔκανε ἄνω - κάτω τὸ εὐλογημένο!.. (Σιγή). Πῶς νὰ βρῆς ποιό εἶναι τὸ καλό!.. ποιό τὸ καθήκον!.. Κι ἂν κάνοντας τὸ καθήκον σου, κάνεις κακό; Ποῦ νὰ βρῆς τὴ ζυγαριὰ ποῦ νὰ σοῦ δείχνη ποῦ βρίσκεται τὸ μικρότερο κακό!

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μέσ' στὸ μυαλό, καί μέσ' στὴν ψυχὴ μας!.. "Ακου, 'Αχιλλέα. "Αν διώξης τώρα τὸν Βελισσάρη εἶναι σὰν νὰ τὸν δολοφονήσης· αὐτὸ εἶναι κακό. Θὰ τῷ βάρους στὴν ψυχὴ σου, σ' ὅλη σου τὴ ζωὴ! Καί ποιό θὰ εἶναι τὸ καλό; "Ενας ἐχθρὸς λιγότερος!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—"Ενας... μὰ αὐτὸς δὲν εἶναι τυχαῖος· εἶναι καπετάνιος, κι ἀπ' τοὺς γερούς... εἶναι ἀπ' τοὺς ἀρχηγούς των...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Δὲν βαρυνέσαι!.. "Αλλοι εἶναι ἀρχηγοί!.. 'Εκεῖνοι δὲν κρατοῦν αὐτόματα, καί δὲν ἀνεβαίνουν στὰ βουνά! Στέλνουν αὐτὰ τὰ παλιόπαιδα, τοὺς φορτώνουν μὲ ὀφθίκια καί καπετανάτα, γιὰ νὰ σκοτώνονται μὲ ὄρεξη, γιὰ τῶν ἄλλων τὰ συμφέροντα... Τώρα θέλεις νὰ μ' ἀκούσης κ' ἐμένα; 'Η Εὐα ἔχει δίκαιο. Αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ στοίχισε πολύ. Εἶδε ὅλους σας· εἶδε τὸ κακὸ ποῦ γίνεται· θὰ τὰ συλλογισθῇ ὅλα... δὲν θ' ἀνθέξη... 'Εγὼ πιστεύω, πῶς ἂν τοῦ φερθῆς... χριστιανικά, μὲ καλωσύνη... ἂν τὸν ἀφήσης νὰ ζήσει, ἐπὶ τέλους, θὰ γυρίσῃ μιὰ μέρα κοντά μας, μετανοιωμένος... Αὕτῃ εἶναι ἡ γνώμη μου... 'Εσὺ πάλι σκέψου καί κάνε τὸ καλύτερο!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Θεέ μου... Εἶναι τόσο δύσκολο νὰ βρῇ κανεὶς πὶὸ εἶναι «τὸ καλό»!

(Χτυπᾷ ἡ πόρτα καὶ ἀνοίγει ἀμέσως. Παρουσιάζεται ὁ 'Ενωμοτάρχης. Μόλις τὸν βλέπει ἡ Εἰρήνη, μπαίνει ἀνήσυχη στὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ βιαστικῇ).

ΣΚΗΝΗ 21

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Ζωὴ σὲ λόγου σου, καπετάνιο... Καλησπέρα, γιατρέ...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Νὰ εἶσαι καλά, Μῆτσο... Εὐχαριστῶ...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Καλησπέρα, κύριε σταθμάρχη...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Δὲν κάθεσαι;

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Θά κάτσω λίγο... (Κάθεται κοντά στο τραπέζι): "Ε γιατρέ... κ' έσένα δέ σ' άφηκαν ήσυχο... "Ας είναι, φθηνά τή γλύτωσες...

ΓΙΑΤΡΟΣ—'Εγώ τή γλύτωσα... αλλά δυστυχώς χάσαμε τὸ παιδί...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Τοὺς ἄτιμους... Σὲ πήγαν πολὺ μακριά :

ΓΙΑΤΡΟΣ—"Εξω ἀπὸ τὰ σύνορα...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—"Ας είναι ! Θά σὲ παρακαλέσω αἰριο νά μοῦ κάνης τή χάρη νά περάσης στοὺ σταθμό, νά μοῦ διηγηθῆς ὅ,τι ἔπεσε στήν ἀντίληψή σου, νά κάνω τήν ἀναφορά μου. Τώρα δὲν εἶναι καιρός...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Εὐχαρίστως, ἂν καὶ δὲν εἶδα πολλὰ πράγματα...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Αὐτὸς ποὺ σκοτώθηκε, ἐδῶ ἔξω, ἀπόψε... τί διάολο ἄνθρωπος ἦταν ;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Βουλγαρομακεδόνας... γιὰ τὸν ἀδελφὸ τοῦ μὲ πήγανε... καὶ μοῦ τὸν δώσαν γιὰ ὁδηγό...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Καλά... καὶ γιατί δὲν σ' ἄφησε ἔξω ἀπ' τὸ χωριό ; Καὶ τί περίμενε τόση ὥρα ;;;..

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Τὰ χάνει κομμάτι) : Περίμενε... φαίνεται... (Βήχει).

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—"Ελα, πέστο, γιατρέ, μὴν ντρέπεσαι... (Στὸν ἐνωμοτάρχη) : Τί μποροῦσε νά κάμῃ ; Τοῦ εἶπε ψέματα πὼς θά γυρίση πάλι γιὰ τὸν ἀδελφὸ τοῦ... Τὸ πίστεψε τὸ ζῶο καὶ περίμενε.

ΓΙΑΤΡΟΣ—"Ε... τί μποροῦσα νά κάμω ; Εἶπα κ' ἐγὼ ἓνα ψέμα... γιὰ νά προκάνω, γιὰ τὸ παιδί μας...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Θά ἤξερε καὶ τὴν ἀποψινὴ τὴν ἐπίθεσή τους, καὶ θά τὸ εἶχε σίγουρο, πὼς δὲν θά μπορέση νά ξεφύγῃ ὁ γιατρός...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Μπορεῖ... δὲν ἀποκλείεται... 'Αλλά δὲν μπορῶ νά ἐξηγήσω τὸ σφύριγμα... Γιατί νά σφύριζε, σὰν εἶδε τοὺς δικούς μας ποὺ ζύγωναν ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Αὐτὸ μοῦ φάνηκε ὑποπτο κ' ἐμένα... "Εβαλα τὰ παιδιὰ νά ψάξουν ὁλόγυρα... μήπως ἦταν μαζὺ τοῦ καὶ κανέναν ἄλλο, χωρὶς νά τὸ ξέρῃ ὁ γιατρός...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—"Εδῶ μέσα ἔψαξες ; Νά μὴν μπῆκε ἐδῶ καὶ δὲν τὸν ἀντελήφθηκε κανεὶς ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—"Εδῶ ; Δυστυχῶς ἐδῶ μόνον ὁ θάνατος μπῆκε... μακάρι νάμπαινε καὶ κανέναν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ τὸν ἔστειλαν...

γιατί αὐτοὶ οἱ ἄτιμοι φάγαν τὸ παιδί μου... Ἐψαξα... μά, δυστυχῶς... δὲν εἶχα τέτοια τύχη, νὰ βρῶ κανένα...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Μὲ συγχωρεῖς, καπετάνιο, δίχως νὰ τὸ θέλω, σοῦ θύμισα τὸν καημό σου... Πάντως καλὰ ἔκαμες καὶ διέταξες τὰ παιδιὰ νὰ προσέξουν... Νὰ μὴν εἶναι κανένας ποὺ τρύπωσε σὲ κανένα σπῖτι, .. καὶ ἔπειτα συλληφθῇ καὶ βρῇ ὁ νοικοκύρης τὸν μπελᾶ του... Ξέρεις, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ... ΤΟΥΦΕΚΙΣΜΑ... Ἐγὼ νὰ σᾶς ἀφήσω... Καληνύχτα... κι ὁ Θεὸς νὰ σᾶς παρηγορήσῃ. Καληνύχτα...

ΟΛΟΙ—Καληνύχτα...

Ἦ'Ο Ἀχιλλέας τὸν συνοδεύει ὡς τὴν πόρτα· ὅταν δὲν φαίνεται πλέον ὁ Ἐνωμοτάρχης):

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Πές καὶ στοὺς χωροφύλακες νᾶχουν τὸ νοῦ τους...

ΣΚΗΝΗ 22

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Φέρνει βόλτες σκεπτικός): Οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, τουφέκισμα! Γιατρέ, ὁ ἐνωμοτάρχης κάτι ὑποψιάζεται. Πάντως μὴν ξεχάσης αὐτὰ ποὺ εἶπες, καὶ αὔριο νὰ πῆς πάλι τὰ ἴδια. Τὰ παρακάτω εἶναι δική μου δουλειά...

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Μὲ συγκίνηση): Τί νὰ σοῦ πῶ, Ἀχιλλέα μου! Εἶσαι ἅγιος ἄνθρωπος. Σὲ θαυμάζω. Δὲν ξέρω πολλοὺς ποὺ θᾶκαν αὐτὸ ποῦκανες ἐσύ. Παίζεις τὸ κεφάλι σου, γιὰ νὰ γλυτώσης ἓναν ἐχθρό σου, ἐπὶ τέλους...ναί, ἓναν ἐχθρό σου...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἐναν ἐχθρό μου! Ἦ! γιατρέ μου! Ἄν ἦταν πραγματικὸ παιδί μου, θὰ τὸν παρέδιδά... θὰ τὸν σκότωνα! παρ' ὅλα τὰ ὁμορφα λόγια ποὺ μοῦπες κ' ἐσύ, κ' ἡ Εὐα! Θὰ τὸν παρέδιδά. Σοῦ ὀρκίζομαι στὸ νεκρὸ ποὺ κοίτεται δίπλα μας. Μὰ σὰν θυμᾶμαι τὸν ὄρκο μου τὸν παλιό—κεῖνον ποῦδωσα σὲ τρεῖς πεθαμένους, φοβᾶμαι..., φοβᾶμαι γιὰ τὴν ψυχὴ μου! τὴ θεία κρίση... Ποτὲ δὲ θὰ ἐνιωθε ἡ ψυχὴ ἐκείνων ποὺ πῆραν τὸ λόγο μου, γιὰτὶ ἔκαμα ἓνα τέτοιο φονικό! Θὰ μπορούσε νὰ πιστέψῃ ποτὲ ἡ ψυχὴ τους, πὼς τὸ παιδί τοῦ Κωνσταντῆ ἔγινε προδότης καὶ ἔπρεπε νὰ τουφεκισθῇ (Σιγὴ). Κι ἂν τὸ πίστευαν, δὲν θὰ μὲ θεωροῦσαν γιὰ ὑπεύθυνο, ὅπως εἶπε ἡ Εὐα: Ὁχι... ὄχι... δὲν μπορῶ. Δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ τὸν σκοτώσω. (Σιγὴ): Γιατρέ... πῆγαινε... πές του νᾶρθῃ...

Ἦ'Ο γιατρός μπαίνει στὸ δωμάτιο. Ὁ Ἀχιλλέας κλείνει προσεκτικὰ τὴν

πόρτα, ξεετάζει καὶ τὸ παράθυρο, ἂν εἶναι καλὰ κλεισμένο. Ἀφήνον-
τας τὸ παράθυρο βλέπει τὴ φωτογραφία τοῦ παιδιοῦ του· τὴ φιλεῖ·
κάνει τὸν σταυρό του μπρὸς στὴν εἰκόνα, μεταφέρει τὸ κάθισμα μὲ
τὸ μαῦρο πέπλο κοντὰ στὸ τραπέζι καὶ κάθεται σοβαρὸς καὶ ἡρεμὸς
κοντὰ στὸ τραπέζι).

ΣΚΗΝΗ 23

(Βγαίνει ἀπ' τὸ δωμάτιο πρῶτος ὁ γιατρός, πίσω του ὁ Βελισσάρης
καὶ ἔπειτα ἡ Εἰρήνη. Ὁ Βελισσάρης ἀνήσυχος, μὲ τὸ χέρι ἀσυναίσθητα
στὴ λαβὴ τοῦ πιστολίου, βλέπει γύρω τριγύρω καὶ σταματᾷ τὸ βλέμμα
στὸν Ἀχιλλέα, ποὺ κοιτάει ἄλλοῦ. Ὁ γιατρός κάθησε δίπλα στὸν
Ἀχιλλέα· ἡ Εἰρήνη στέκεται ὀρθὰ δίπλα στὴν πόρτα· δίπλα τῆς ὁ
Βελισσάρης ὀρθὸς).

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Κοιτώντας μὲ ἀδιάφορο βλέμμα τὸν Βελισσάρη):
"Ἐλα, κάθησε. Ἔχομε νὰ ποῦμε πολλὰ!

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—"Ὅ,τι ἔχεις νὰ πῆς, κι ὅ,τι σκέπτεσαι νὰ
κάμης, λέγε τα καὶ κάνε τα γρήγορα.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Ἐπιτακτικὰ μὲ χαμηλωμένη φωνή): Κάθησε (Πλη-
σιάζει ὁ Βελισσάρης καὶ θέλει νὰ κάτση στὸ πρῶτο κάθισμα ποὺ εἶναι
κοντὰ του· τὸν σταματᾷ ὁ Ἀχιλλέας καὶ δείχνοντάς του τὸ κάθισμα
μὲ τὸ μαῦρο κάλυμμα): "Ὅχι... ὅχι... ἐκεῖ, ἐδῶ... σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ
κάθισμα. (Ὁ Βελισσάρης γιὰ μιὰ στιγμή διστάζει κ' ἔπειτα κάθεται).
Ἔ! ἔτσι! Ξέρεις ποιανοῦ εἶναι αὐτὸ τὸ κάθισμα, γιὰ νᾶναι
σκεπασμένο μὲ μαῦρα; (Ὁ Βελισσάρης σηκώνει τοὺς ὤμους μὲ ἀμη-
χανία. Ἀκούγεται ἓνας λυγμὸς τῆς Εἰρήνης, ποὺ φέρνει τὸ μαντήλι
στὰ μάτια. Ὁ γιατρός τὴν παίρνει καὶ μπαίνουν μαζὺ στὸ δωμάτιο
τοῦ νεκροῦ).

ΣΚΗΝΗ 24

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Σ' αὐτὸ τὸ κάθισμα κάθονταν πάντα ὁ Δῆ-
μος, ὁ γιὸς μου, ὁ ἀδελφός σου... Αὐτὴ ἦταν ἡ θέση του. Μιὰ
νύχτα σκοτώθηκε... Ποιὸς τὸν σκότωσε; Αὐτὸ δὲν ἔχει σημα-
σία! Σκοτώθηκε γιὰ νὰ μὴ καὶ τὸ χωριό μας, καὶ πρῶτα - πρῶτα
τὸ σπίτι μας. Ἦταν καλὸ παλληκάρι. Ἄς εἶναι! Ἀπὸ τότε
κανεῖς δὲν κάθησε σ' αὐτὸ τὸ κάθισμα. (Ὁ Βελισσάρης σηκώνεται
μηχανικά, ἀνατριχιάζοντας). "Ὅχι... ὅχι... ἐσύ κάθησε! Θέλω νὰ σέ
δῶ στὴ θέση τοῦ Δήμου. Ἔτσι θὰ μιλήσωμε πιὸ ἐγκάρδια.
Ἀκόμα καὶ νὰ μὲ βρίσης, δὲν ἔχεις νὰ φοβηθῆς τίποτε... βρί-

σκεσαι στη θέση του Δήμου... κ' έτσι θά ξεχάσω πώς σκοτώθηκε.

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Μηχανικά): Χωρίς σκοτωμένους δεν γίνεται πόλεμος.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Πόλεμος!... Δηλαδή, έχουμε πόλεμο ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Μ' άφοῦ πολεμάμε!...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ναί... ναί... πραγματικά, σκοτωνόμαστε, καί-
ονται τὰ χωριά μας, έρημώνεται ὁ τόπος, σωστός πόλεμος!...
Μά με ποιόνα έχουμε πόλεμο ; Με ποιόν ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Με ποιόν ;... Μά τί έρώτηση είναι αυτή ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Πώς ; πώς ;... Έγώ τουλάχιστον δεν ξέρω.
Έσύ ξέρεις με ποιόν πολεμάμε ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Μά γιατί μ' έρωτάς έμένα ; Είσαι ὀπλαρ-
χηγός στο χωριό σου, καί δεν ξέρεις με ποιους πολεμάς ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Έγώ ; Έγώ δεν πολεμῶ ! Έγώ κάνω εκείνο
πού έκαμε ὁ πατέρας μου, κι ὁ πατέρας σου ! Φυλάγω τὸ χω-
ριό μου. Φυλάγω τὰ σύνορα τῆς Πατρίδας μου, ὅπως φύλαγαν
οἱ πρόγονοί μου τὰ παλιά μας σύνορα ! 'Ακρίτες εἶχε πάντα
τὸ "Έθνος, δεν εἶχε ὅμως καί πάντα πόλεμο ! Τὸ νὰ χτυπᾶμε
ἐκεῖνον πὸν θέλει νὰ μπῇ γιὰ κακὸ στὸν τόπο μας, αὐτὸ δεν τὸ
λέγω πόλεμο ! Μά ἐσύ πὸν λές πὼς ἔχετε πόλεμο ! Ποιόνα πο-
λεμάς ; Γιὰ ποιόνα πολεμάς ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Έγώ πολεμῶ γιὰ τὸ Λαό ! Γιὰ τὴ Δημο-
κρατία !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Βρέ τί μάς λές ; Γιὰ τὴ Δημοκρατία ! Γιὰ τὸ
Λαό ! Καί δεν μοῦ λές, τὸν ρώτησες ποτὲ αὐτὸν τὸ Λαό, ἂν
θέλῃ νὰ σκοτώνεται γιὰ τὴ Δημοκρατία, ὅπως τὴ θές ἐσύ τὴ
Δημοκρατία ; "Επειτα, δὲ μοῦ λές, ἐγὼ κρατώντας τὸ τουφέκι
ἐδῶ πάνω στὴν έρημιά, ἔχω πλάγι μου τὸ στρατὸ τῆς Πατρί-
δας μου, καί πίσω, στὴν πλάτη μου, ὁλόκληρο τὸ "Έθνος, ὅλη
τὴν 'Ελλάδα ! Έσύ ποιόνα ἔχεις δίπλα σου, καί ποιόνα πίσω
ἀπ' τὴν πλάτη σου ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Έγώ ἔχω ὅλες τίς Δημοκρατίες, κι ὅλα τὰ
ἐλεύθερα "Έθνη τοῦ Κόσμου !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Καί πιστεύεις σοβαρά, πὼς εἶν' ἐλεύθερα αὐτὰ
τὰ "Έθνη πὸν ἔχεις ὑπ' ὄψη σου ; Καί πὼς οἱ Δημοκρατίες αὐ-
τὲς σὲ ὑποστηρίζουν, σοῦ δίνουν ὅπλα καί χρήματα γιὰ τὸ
καλὸ τὸ δικό σου, γιὰ τὸ δικό σου συμφέρον ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—'Εγὼ δὲν πολεμῶ γιὰ τὸ δικό μου, γιὰ τὸ προσωπικό μου συμφέρον !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—'Ωστε γιὰ τὸ συμφέρον τῆς 'Ελλάδας, γιὰ τὸ συμφέρον τῆς Πατρίδας μας, πολεμᾷς ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ναί, γιὰ τὸ συμφέρον τῆς 'Ελλάδας !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Δηλαδή, αὐτοὶ ποὺ πολεμοῦν ὁλόκληρους αἰῶνες σὰν λυσσασμένοι τὸ "Ἔθνος μας, αὐτοὶ ποὺ βάλθηκαν νὰ σβήσουν τὴν 'Ελλάδα ἀπὸ τὸ χάρτη, οἱ Σλαῦοι, ποὺ θέλουν νὰ ξεριζώσουν ὁλόκληρη τὴ Φυλὴ μας καὶ νὰ πάρουν τὸν τόπο μας, αὐτοὶ οἱ Σλαῦοι σὲ βοηθᾶνε νὰ μᾶς πολεμᾷς, γιὰ τὸ καλὸ τῆς 'Ελλάδας ! (Σηκώνεται ἐκνευρισμένος) : Μνήσθητί μου Κύριε ! Τρελλάθηκε ὁ κόσμος ! (Σιγή) : "Ἄν τὰ πιστεύης λοιπὸν αὐτὰ ποὺ εἶπες, ἐσὺ ὁ Βελισσάρης, ἐσὺ ὁ ἐγγράμματος, ὁ ἑξυπνος ἄνθρωπος... ἔ, τότε... νὰ συνεχίσῃς... ναί... ναί... δώσε τὸ χέρι σου στοὺς Σλαῦους... καὶ χτύπα... χτύπα τὴν 'Ελλάδα, ἀφοῦ εἶναι γιὰ τὸ καλὸ τῆς...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Δὲν τ' ἀφήνομε καλύτερα αὐτὰ !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ναί... ναί... Δὲν ὑπάρχει λόγος ! Τὰ μυαλά μας, τὸ δικό σου καὶ τὸ δικό μου, διαφορετικὰ δουλεύουν... Εἶναι περιττὸ νὰ συνεχίσωμε.,. "Ολα εἶναι περιττά...

('Ακούγεται ἓνα μουγκὸ κλάμα ἀπ' τὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ. 'Ακροάζεται ὁ 'Αχιλλέας. Βγαίνει συγκινημένος ὁ γιατρός).

ΣΚΗΝΗ 25

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Στὸ γιατρό) : 'Ακοῦς, γιατρέ ; Τίς ἀκοῦς ;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μ' ὄλο τους τὸ δίκαιο ! μποροῦν νὰ μὴ κλάψουν ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Τὴν παραμονή, τότε ποὺ θ' ἀφήναμε τὸν τόπο μας, τ' ἀγιασμένα ἐκεῖνα χώματα, ἔτσι, ὅπως καὶ τώρα, οἱ ἄνδρες καθόμαστε στὴν εἴσοδο, κ' οἱ γυναῖκες, στὸ διπλανὸ δωμάτιο, νά, σὰν τώρα, κλαίγανε κοντὰ στὸ νεκρὸ καποιοανοῦ ποὺ εἶχε σκοτωθῇ κείνη τὴν ἡμέρα ! Καὶ ξέρεις ποιὸς ἦταν ὁ σκοτωμένος ; 'Ἦταν ὁ Κωνσταντῆς ! (Στὸ Βελισσάρη) : 'Ο πατέρας σου ! Σκοτώθηκε γιὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ τοὺς Τζέτες νὰ μποῦν σ' ἓνα χωριό μας... Καὶ δὲν μῆκαν ! Πῶς τὸ θυμᾶμαι... Γιὰ μιὰ στιγμὴ ποὺ κλαίγαμε ὅλοι μας, ἄφησε τὸ λείψανο τοῦ παιδιοῦ του, ὁ Παπαχρήστος. (Στὸ Βελισσάρη) : 'Ο παπποῦς σου, καὶ ἦρθε κοντὰ μας, νὰ μᾶς παρηγορήσῃ ἐκεῖνος ! [Ἐχάσε τὸ μο-

νάκριβο τὸ παλληκάρι του, τὸ στήριγμα τῶν γηρατειῶν του, καὶ εἶχε τὸ κουράγιο νὰ πνίξη τὸν πόνο του, γιὰ νὰ παρηγορήσῃ ἐκεῖνος ἐμᾶς !]

ΓΙΑΤΡΟΣ—Θὰ ἦταν ἐξαιρετικὸς ἄνθρωπος !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἦταν ἓνας ἅγιος ! Γιατί νὰ κλαῖτε, μᾶς ἔλεγε. Ἔτσι εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. [Ὁ γιός μου πρέπει νὰ μείνῃ ἐδῶ, γιὰ νὰ φυλάῃ μὲ τοὺς ἄλλους τοὺς πεθαμένους μας, αὐτὴ τὴν Πατρίδα, τὴν ὥρα ποὺ θὰ φυλάμε ἐμεῖς τὴν ἄλλῃ. Καταλαβαίνετε ;] Γιὰ νὰ μᾶς παρηγορήσῃ, γιὰ νὰ μὴν ἀπελπιστοῦμε, μᾶς ἔλεγε πῶς ἔχομε δυὸ Πατρίδες... Καὶ πράγματι, ἔτσι ἦταν τότε. Τώρα ; ὅλοι μαζευτήκαμε ἐδῶ ! Μᾶς ἔμεινε μόνο αὐτὴ ἡ μονάκριβη, ἡ ἡρωϊκιά, ἡ φτωχούλα ἡ Πατρίδα, ἡ Ἑλλάδα μας, ποὺ τὴν κυνηγοῦν οἱ ξένοι, τὴ χτυποῦν καὶ τὰ παιδιὰ της... Ἀλλοῖμονο... ἂν τὴ γονατίσουν ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ... Δὲν θὰ μείνῃ τότε καμμιά Πατρίδα, οὔτε καὶ ἡ Φυλὴ μας !

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Δὲν ἔχομε νὰ πάθωμε τίποτε ! Ἀρκεῖ νᾶχωμε μυαλὸ καὶ νὰ δώσωμε τὰ χέρια στοὺς γείτονές μας.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Τοὺς γείτονές μας ; Τοὺς Σλαύους ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ναί, τοὺς Σλαύους ! Γιατί σὲ τρομάζει αὐτὸ ποὺ λέω ; Αὐτοὶ εἶναι ἡ γειτονιά μας καὶ μ' αὐτοὺς πρέπει νὰ συνεργαζώμαστε. Ἄμα ἐνωθοῦμε μ' αὐτούς, δὲν ἔχομε νὰ φοβηθοῦμε κανένα, καὶ θὰ βροῦμε γιὰ πάντα τὴν ἡσυχία μας...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Πράγματι ! Στὸ νεκροταφεῖο βρίσκει κανέναν τὴν ἡσυχία του, κ' οἱ πεθαμένοι δὲν ἔχουν νὰ φοβᾶνται τίποτε !

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Αὐτὰ εἶναι λόγια τῆς προπαγάνδας. Μόνο στὴν ἐνωσὴ μας μὲ τοὺς Σλαύους θὰ βροῦμε τὴν ἡσυχία καὶ τὸ συμφέρον μας !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἀρκετά ! Ἀρκετά ! (Σηκώνεται μὲ συγκρατημένο θυμὸ) : Ἄν ἦταν νὰ ξεχάσωμε τὴν ἱστορίαν μας, καὶ νὰ σκεφθοῦμε τὴν ἡσυχία καὶ τὸ συμφέρον μας, ὁ πατέρας σου κ' ἐγὼ κι ὅλοι μας, τουρκεύαμε τότε καὶ μέναμε στὸν τόπο μας ! Δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰρθοῦμε ἐδῶ, γιὰ νὰ γίνουμε Σλαῦοι !

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Πῶς δηλητηριάζει τὸν κόσμον ἡ προπαγάνδα !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ναί... ναί... πολλοὺς δηλητηρίασε... καὶ πρὸ παντὸς τοὺς νέους... τὰ παιδιὰ... Αὐτὴ εἶναι ἡ τραγωδία μας ! ὁ Θεὸς νὰ φωτίσῃ τὸν κόσμον. Πάντως... Ἐσὺ ἀκόμη εἶσαι

νέος... "Αν θά μείνης ζωντανός σάν περάση αύτή ή φουρτούνα, θά καταλάβης ποιοί δηλητηριάστηκαν... Τότε νά θυμηθής αύτά πού σοῦ εἶπα... Τώρα ἐσεῖς καθήστε. (Στό γιατρό): 'Εγὼ ἄς πάρω τὰ μέτρα μου γιά τὸ... γυρισμό του! (Φεύγοντας μὲ ἀργὰ βήματα σκεπτικός): Γυρισμός, πού εἶναι κομμάτι καὶ σάν θάνατος. (Βγαίνει).

ΣΚΗΝΗ 26

ΕΙΡΗΝΗ—(Στό Βελισσάρη): Νά σοῦ ἐτοιμάσω τίποτε, γιά τὸ δρόμο;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Ἀφηρημένα): Δέν μοῦ χρειάζεται τίποτε... "Α! νά!... εὐχαριστῶ (Στό γιατρό): "Ωχ... βαρέθηκα... Τί ἤθελα νᾶρθω μαζύ σου ἀπόψε; "Ας μοῦ ἔλειπε ὅλη αύτή ή ἱστορία! "Ας μοῦ ἔλειπαν ὅσα εἶδα, ὅσα ἄκουσα! Εἶχα καιρὸ ν' ἀκούσω τέτοια βαριά λόγια... χρόνια δέν μοῦ μίλησε κανεὶς ἔτσι! Καὶ νά μὴ μπορῶ νά δώσω τήν ἀπάντηση ποῦπρεπε!

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μά δέν ἄκουσα τίποτε... πού θά μπορούσε νά σέ θίξη...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—"Οχι... ὅχι... δέν πρόκειται γι' αὐτό. Δέν τᾶχω μὲ κανένα... Δέν μοῦφταιξε κανεὶς... Μόνο πού δέν εἶμαι εὐχαριστημένος μὲ τὸν ἑαυτό μου! Τί ἤθελα νᾶρθω; Νόμιζα πὼς ἀποξενώθηκα ἀπ' ὅλους! Καὶ ξαφνικά ἔνοιωσα τὸν ἑαυτό μου ἀπόψε δεμένο μὲ ἀλυσίδες μέσ' σ' αὐτὸ τὸ σπίτι... Τὸ λείψανο τοῦ παιδιοῦ μου, ἐκείνη ή ἄρρωστη ή μάνα του, ὁ γέρος; ή γρηά... (Πετιέται μὲ φρίκη): Αὐτὸ τὸ μαῦρο τὸ κάθισμα... (Φέρνει βόλτα): "Ακουσε, γιατρέ, χάσαμε τὸ παιδί, φρόντισε νά μὴ χάσουμε καὶ τὴ μάνα...

ΓΙΑΤΡΟΣ—"Εννοια σου... τήν ἔχω σάν παιδί μου... ἔχεις τὸ λόγο μου... θά τήν προσέχω!

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Εὐχαριστῶ. (Φέρνει βόλτες σκεπτικός καὶ ἔξαφνα βρίσκεται μπρὸς στή φωτογραφία τοῦ Δήμου· τήν παίρνει στὰ χέρια του, τήν κοιτάζει κάμποση ὥρα καὶ τὴ φιλεῖ δυὸ φορές πρὶν τὴν ἀφήση). Καημένε Δήμο! 'Απόψε πῆρα τὴ θέση σου!

ΣΚΗΝΗ 27

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Μπαίνοντας): "Ολα εἶναι ἔτοιμα... "Αμα ἀκουστοῦν οἱ τουφεκιές στήν πλευρά τοῦ σχολείου, ἐσὺ θά τραβήξης

κατὰ τὰ περιβόλια, ἐκεῖ θὰ εἶν' ἐλεύθερα... πῆρα τὰ μέτρα μου... θέλεις... (Δείχνει τὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ· ὁ Βελισσάρης μπαίνει στὸ δωμάτιο τοῦ παιδιοῦ βιαστικός· Ὁ Ἀχιλλέας πέφτει βαρὺς στὸ κάθισμα): Ἄς πάει στὸ καλὸ!

ΓΙΑΤΡΟΣ— Δὲν εἶδες ἓνα πρᾶμα! Πῆρε τὴ φωτογραφία τοῦ Δήμου καὶ τὴ φίλησε... Μοῦ φαίνεται πὼς τὴν ἄφησε δακρυσμένος!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ— Ἔ... ἀδελφὸ τὸν εἶχε... κάποτε...

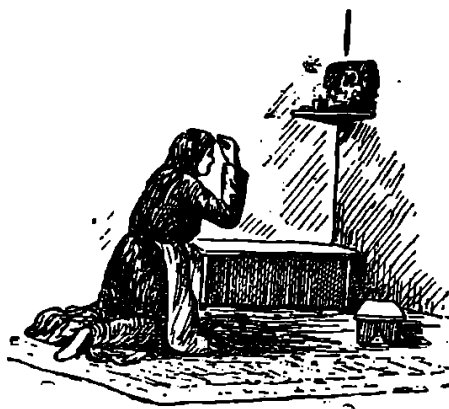
(Βγαίνει ὁ Βελισσάρης. Ἀκούγεται πυροβολισμός. Κάνει νὰ προχωρήσῃ γιὰ ἀποχαιρετισμὸ στὸν Ἀχιλλέα. Ὁ Ἀχιλλέας γιὰ μιὰ στιγμή φαίνεται πὼς θὰ τοῦ δώσῃ τὸ χέρι, μὰ μετανοεῖ καί...)

ΑΧΙΛΛΕΑΣ— (Σηκώνεται): Στάσου... περίμενε... θὰ σὲ ὀδηγήσω ἐγώ... θὰ σὲ βγάλω ἀπ' τὸ χωριό!

(Πυκνώνουν οἱ πυροβολισμοί. Βγαίνει ὁ Ἀχιλλέας ἀφοῦ χαμηλώνει τὴ λάμπα. Ὁ Βελισσάρης σφίγγει τὸ χέρι τοῦ γιατροῦ καὶ ἀπότομα πιάνει τὸ κεφάλι τῆς Εἰρήνης, τὴν φιλεῖ καὶ φεύγει. Ὁ γιατρὸς μένει ἐκπληκτός. Ἡ Εἰρήνη μὲ δάκρυα γονατίζει μπρὸς στὴν εἰκόνα).

ΣΚΗΝΗ 28

ΓΙΑΤΡΟΣ— (Κοιτώντας στὴν πόρτα) Δύο ἄνθρωποι! Δύο κόσμοι!

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

Σκηνοθεσία, ή ίδια της πρώτης πράξεως :
Νύχτα. Ἡ λάμπα ἀναμμένη.

ΣΚΗΝΗ 1

(Ἡ Εἰρήνη μὲ ἀργεὲς κινήσεις συγυρίζει κάτι. Ἡ Εὐα καθισμένη κοντὰ στὸ τραπέζι διαβάζει κάποιο βιβλίο. Εἶναι ντυμένη στὰ μαῦρα. Ἀκούγεται χτύπημα στὴν πόρτα καὶ δίχως νὰ τὴν ἀνοίξη κανεὶς μπαίνει ἡ Μέλπω).

ΕΙΡΗΝΗ—Καλῶς τὴ Μέλπω.

ΜΕΛΠΩ—Καλὴ-σπέρα.

ΕΥΑ—Καλησπέρα, θεία Μέλπω.

ΜΕΛΠΩ—Πῶς εἶσαι Εὐα ; Καλὰ ; (Κάθεται)

ΕΥΑ—Πολὺ καλὰ... Εὐχαριστῶ.

ΕΙΡΗΝΗ—Ἄν δὲν εἶχε αὐτὴ τὴ μανία μὲ τὸ διάβασμα... πρὸ πολλοῦ...

ΕΥΑ—Μὰ μητέρα... τὸ διάβασμα, δὲν μὲ κουράζει...

ΜΕΛΠΩ—Εἰρήνη... ἡ Εὐα δὲν εἶναι μικρὴ. Ξέρει τί κάνει. Μὴ γκρινιάζεις τοῦ κάκου... Ἄς εἶναι... Τώρα ξέρετε γιατί σᾶς ἤρθα τέτοια ὥρα ;

ΕΙΡΗΝΗ—Ξένη δὲν εἶσαι... Μπορεῖς ν᾿ρχεσαι ὅταν θέλεις...

ΜΕΛΠΩ—Ναί... ἀπόψε ὅμως ἤρθα... γιὰ νὰ σᾶς πάρω νὰ πάμε μαζὺ στὴν Ἀνάσταση !

ΕΙΡΗΝΗ—Σ' εὐχαριστῶ, Μέλπω, πού τὸ σκέφθηκες· μὰ ἐγὼ δὲν πρόκειται νὰ πάγω στὴν ἐκκλησιά. Σὰν θέλει ἡ Εὐα, ἄς πάη μαζὺ σου.

ΜΕΛΠΩ—Εἰρήνη, μὲ συγχωρεῖς, μὰ δὲν κάνεις καλά· ὁλόκληρη τὴν Μεγάλη Ἑβδομάδα δὲν πάτησες στὴν ἐκκλησιά. Τί μᾶς φταίει ἡ θρησκεία, ἂν ἔχη μαυρίσει ἡ καρδιά μας ἀπ' τὶς συμφορές; Δὲν πρέπει νὰ παραμελοῦμε καὶ τὴν ψυχὴ μας...

ΕΥΑ—Μητέρα... ἔχει δίκαιο ἡ θεία Μέλπω... Ἄς πᾶμε ἀπόψε στὴν Ἀνάσταση... Ἔχομε τόσο καιρὸ νὰ λειτουργηθοῦμε! Καὶ εἶναι τόσος καιρός, πού ἄλλοι ἀνάβουν κεριά, γιὰ τοὺς δικούς μας...

ΣΚΗΝΗ 2

(Μπαίνει ὁ γιατρός)

ΓΙΑΤΡΟΣ—Καλησπέρα-κυράδες... καὶ τοῦ χρόνου.

ΕΙΡΗΝΗ—Ὁ γιατρός μας! Καλῶς ὤρισες...

ΕΥΑ—(Τὸν πλησιάζει—χειραψία): Καλῶς ὠρίστε...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Εὐχαριστῶ παιδί μου. Πῶς εἶσαι; Οἱ διαταγές μου ἐκτελοῦνται ἢ τὰ φόρτωσες στὸν πετεινό;

ΕΥΑ—Κάθε ἄλλο. Ὅλα γίνονται ἐν τάξει... Ἔννοια σας.

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἡ ὄρεξη; Ὁ ὕπνος; Ἡ ἀνάπαυση;

ΕΥΑ—Ὅλα... ὅλα... μόνο πού συνήθισα τὴν τεμπελιά μὲ τὸ ξάπλωμα. Πάντως δυνάμωσα γιὰ καλά. Εἶναι τώρα μιὰ βδομάδα, κάνω καὶ μικροὺς περιπάτους.

ΓΙΑΤΡΟΣ—Κυρά-Εἰρήνη, εἶσαι εὐχαριστημένη μαζὺ της; Εἶναι φρόνιμη;

ΕΙΡΗΝΗ—Φρόνιμη εἶναι... καὶ δόξα τῷ Θεῷ... εἶναι πολὺ καλά... μὰ ἂν ἔλειπαν αὐτὰ τὰ βιβλία, θὰ ἤμαστε καλλίτερα!

ΕΥΑ—Μεγάλο κακὸ ἔχει μὲ τὰ βιβλία ἡ μητέρα...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἔ! δὲν πειράζει... τί νὰ γίνη... Πῶς νὰ τὴ σκοτώσῃ τὴν ὥρα της... Ἐπειτα σὲ μιὰ δασκάλα δὲν κάνει κακὸ ἡ μελέτη.

ΕΙΡΗΝΗ—Ναί... μὰ φοβᾶμαι νὰ μὴ πάθουν τὰ μάτια της...

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Βλέπει τὴν Μέλπω): Κυρά-Μέλπω, ἐσὺ δὲν λές τίποτε...

ΜΕΛΠΩ—Τί νὰ σοῦ πῶ, γιατρέ μου... Ἔ! γκρινιάζει κομμάτι ἡ Εἰρήνη... τί νὰ σοῦ κάνῃ... φοβᾶται νὰ μὴ τῆς ξαναρρωστήσῃ ἡ Εὐα... Ἐσὺ πῶς βρέθηκες ἐδῶ;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἦρθα γιὰ τὸ παιδί τοῦ Στάθη... τοῦ μπακάλη...

ΕΥΑ—Τὸν Χριστάκη; Τί ἔπαθε τὸ καημένο;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Σχεδὸν τίποτε. Ἕνα συνηθισμένο κρυολόγημα. Ἄδικα μ' ἐκούρασαν· ἀλλὰ ἄς εἶναι. Μοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ σέ ξαναδῶ, καὶ ἡσύχασα. Εἶμαι εὐχαριστημένος.

ΕΥΑ—Καλωσύνη σας, γιατρέ μου. Ποτὲ δὲν μὲ ξεχνάτε...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μὰ ἔχω δώσει τὸ λόγο μου!

ΕΥΑ—Τὸ λόγο σας; Καὶ σέ ποιόνα; Πότε;

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Σαστισμένος). Κάποτε! Σέ ποιόνα; Μὰ στὸν Ἀχιλλέα... ναί... ναί... στὸν Ἀχιλλέα τὸν πατέρα σου... καὶ ὄχι μόνον σ' ἐκείνον! μὰ καὶ στὸν ἑαυτὸν μου!

ΣΚΗΝΗ 3

(Μπαίνει ὁ Ἀχιλλέας)

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Βρὲ τὸ γιατρό μας! (Χειραψία). Καλῶς ὤρισες! Τόμαθα πὼς ἦρθες· κ' ἔκανες καλὰ νὰ βρίσκεσαι σπíti μου... Γιατί ἄλλιῶς θᾶχαμε ἱστορίες...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Πῶς εἶσαι, καπετάνιο;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ζοῦμε... Δόξα τῷ Θεῷ. Εἰρήνη, ἐτοίμασε τὸ δωμάτιο τοῦ γιατροῦ.

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μὴν κουράζεις τίς γυναῖκες... Μιὰ τέτοια μέρα... Ὁ Στάθης μὲ περιμένει.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἄς περιμένει...

ΕΙΡΗΝΗ—Γιατρέ... δὲν πρόκειται νὰ κουράσης κανένα. Τὸ δωμάτιό σου πάντα εἶν' ἑτοιμο...

ΕΥΑ—Κ' ἔτσι θὰ κάνωμε μαζὺ τὸ Πάσχα!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Δείχνοντας τὴν Εὐά): Πῶς τὴ βρίσκεις; Καλά, ἔ;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Πολὺ πολὺ καλὰ... Μετὰ τίς διακοπὲς τοῦ Πάσχα, μπορεῖ νὰ πάη καὶ στὰ μαθήματά της... Ἀμα τὴν τριγυρίσουν οἱ μαθητὲς κ' οἱ μαθήτριάς της... θὰ γίνη πιὸ γερὴ κι ἀπὸ σένα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Νὰ δώση ὁ Θεός! Ἀρκετὰ μᾶς βασάνισε. (Τῆς πιάνει τὰ μαλλιά): Μαῖμουδίτσα...

ΕΥΑ—Νὰ σοῦ πῶ κάτι, πατέρα; (Τὸν παίρνει ἰδιαιτέρως καὶ μὲ χαμηλωμένη τὴ φωνή): Ξεσήκωσε σέ παρακαλῶ τὴ μητέρα, κι ἄς πᾶμε ὅλοι μαζὺ στὴν Ἀνάσταση... Ἐγὼ τ' ἀποφάσισα γιὰ χατήρι της, μὰ ἐκείνη...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Καλά... ἔννοια σου! (Στὸ γιατρό): Τί καλὰ ποῦκανες κ' ἦρθες φίλε μου... Καὶ μάλιστα ἀπόψε... Θὰ πᾶμε μαζὺ στὴν Ἀνάσταση... ὅλοι μαζύ... ἔτσι δὲν εἶναι, Εὐα;

ΕΥΑ—Γιατί ὄχι... εὐχαρίστως.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἔ! τότε, Εἰρήνη, ἐτοιμασθῆτε... θὰ πᾶμε ὅλοι μας.

ΕΙΡΗΝΗ—(Βλέπει ὑποπτα τὴν Εὐα καὶ τὸν Ἀχιλλέα): Καλά... (Στὴ Μέλπω): Ἐγὶνε καὶ τὸ δικό σου τὸ θέλημα.

ΜΕΛΠΩ—Ὁ Θεὸς τῷφερε βολικά...

ΕΙΡΗΝΗ—Ἐσεῖς καθῆστε κομμάτι. (Στὴ Μέλπω): Μέλπω, ἔλα νὰ ἐτοιμάσωμε τὸ πασχαλινὸ τραπέζι, νὰ εἶναι ἕτοιμο ὅταν θὰ γυρισωμε. (Μπαίνει στὸ δωμάτιο, ἐνῶ ἡ Εὐα μπαίνοντας στὸ ἄλλο):

ΕΥΑ—Ἐγὼ ἄς ἐτοιμάσω τὸ κρεβάτι τοῦ γιατροῦ μου.

ΣΚΗΝΗ 4

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Παρακολουθώντας τὴν Εὐα ποὺ φεύγει): Γιὰ νὰ ἐξαναγκάσῃ τὴ μάνα της νὰ πάῃ στὴν ἐκκλησιά, ξεσηκώθηκε κ' ἡ Ἰδία! Νὰ μὴν τὴν πειράξῃ ἡ ὑγρασία τῆς νύχτας;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ὁχι δά... δὲν παθαίνει τίποτε!

(Ἀκούγεται ἡ καμπάνα)

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Βλέπει τὴν ὥρα): Ἐνδεκα... Ἔ! αὐτὸ τὸ ἔθιμο στάθηκε ἀδύνατο νὰ τὸ κάνωμε, ὅπως γινότανε στὸν τόπο μας. Γιὰ θυμήσου, τέτοια ὥρα ἐκεῖ κοιμώμαστε...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ναί... ναί... περασμένα μεσάνυχτα, χτυποῦσε ὁ νυχτοφύλακας μὲ τὴ μαγκούρα του στὶς πόρτες, καὶ μᾶς ξυπνοῦσε. Πόσο ζωηρὰ τὰ θυμᾶμαι! Ἀξέχαστα χρόνια. Μᾶς ντύναν μὲ τὰ καλὰ μας. Ροῦχα, παπούτσια, ὅλα καινούργια. Καὶ πλούσιοι καὶ φτωχοί. Ἐπειτα οἱ καμπάνες, ἡ Ἀνάσταση, τὸ Χριστὸς Ἀνέστη, οἱ ρουκέττες, οἱ πυροβολισμοί, τὰ πυροτεχνήματα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ναί... μὲ τὸ ξημέρωμα γινόνταν ἡ ἀπόλυση! Ἐδῶ τὰ μεσάνυχτα ἀρχίζει καὶ τελειώνει ἡ Ἀνάσταση! Τί νὰ σοῦ πῶ. Μοῦ φαίνεται, ἦταν καλύτερα ἐκεῖ πέρα. Θυμᾶμαι τὸν παπᾶ μας, τὸ μακαρίτη τὸν Παπαχρήστο...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Τὸν παπποῦ τοῦ Βελισσάρη! (Σιγὴ): Τώρα ποὺ τὸν ἀνάφερα... Δὲν μοῦ λές! Τί γίνεται αὐτὸ τὸ παιδί; Κανένα νέο του;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Καί σάν τί νέα του μπορούμε νάχωμε... από κεῖ πού βρίσκεται!

ΓΙΑΤΡΟΣ—'Εγώ περίμενα νά ἔχη κάποια συνέχεια ἡ ἱστορία ἐκείνης τῆς νύχτας. Μοῦ φάνηκε τόσο πικραμένος...τόσο μετανοιωμένος.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Δέν βαρύνεσαι! Εἶναι τόσο δυνατό τὸ δηλητήριο πού παίρνουν αὐτοί, πού δέν εἶν' εὐκολο νά βγῇ ἀπ' τὸ αἷμα τους...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Καί ὁμως! 'Αχιλλέα...ἓνας γέρος γιατρός, σάν ἑμένα...κοντὰ στίς ἀρρώστειες, σπουδάζει καί τοὺς ἀνθρώπους! Πιστεψέ με, ὅπως ἔχει ἀρρώστειες τὸ κορμί, ἔτσι καί ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τίς δικές της! Κάτι ξέρω κι ἀπ' αὐτές. 'Εχουν κι αὐτές τίς ἐκδηλώσεις καί τὰ συμπτώματά τους... 'Εγώ εἶμαι βέβαιος πὼς ἐκείνη τῇ νύχτα τὸν Βελισσάρη δέν τὸν ἔφερε στὸ σπίτι σου ἢ ἀρρώστεια τοῦ παιδιοῦ του!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—'Αν δέν ἦταν ἡ ἀρρώστεια τοῦ παιδιοῦ...δέν θά ἐρχόταν...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μὰ ἂν ἦταν γιὰ τὸ ἄρρωστο παιδί του, θά στέλνε μόνο ἑμένα. Δέν ὑπῆρχε λόγος νά διακινδυνεύσῃ ὁ ἴδιος...Μὲ τὴν ἀρρώστεια, βρῆκε τὴν ἀφορμὴ...τὴν εὐκαιρία πού ζητοῦσε—ποιὸς ξέρει πόσο καιρὸ—τὸ ὑποσυνείδητό του!

Πολὺ πρὶν τοῦ παρουσιαστῇ αὐτὴ ἡ εὐκαιρία θά ἤθελε, πολὺ, ἔντονα, νά σᾶς δῇ ὅλους, τῇ γυναῖκα του, τὸ παιδί του, ἑσένα, τῇ μάνα του, τὸ σπίτι του... Αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία, αὐτὸς ὁ πόθος, αὐτὴ ἡ φωνὴ τοῦ αἵματος, εἶναι, βλέπεις, πράγματα πού δέν μποροῦν νά ξερριζωθοῦν μέσ' ἀπ' τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο καί νά τὸν δηλητηριάζουν οἱ διάφορες θεωρίες κ' οἱ διάφορες διδασκαλίες. "Ὅλο αὐτὸ τὸν καιρὸ, ἀσφαλῶς, γινότανε μιὰ πάλη, ἓνας ἀγώνας ἀνάμεσα στὸ θολωμένο νοῦ καί τὴν ἀνυπόταχτη καρδιὰ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου· ἀνάμεσα στὴ θεωρία, τὴν πραγματικότητα καί τὸ αἶσθημα... καί στὸ τέλος νίκησε ἡ καρδιά...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—'Αν ἦταν ὅπως τὸ νομίζεις... θά ἔμενε μαζύ μας... Τοῦλάχιστον θάλεγε πὼς τὸ προτιμοῦσε. Δέν θά γύριζε πίσω... στοὺς ἄλλους...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Κι ὁμως...ὄχι... δέν ἔχεις δίκαιο. Νικήθηκε δίχως νά τὸ ἐννοήσῃ. Κι ἂν τὸ ἀντελήφθηκε, δὲ θέλησε νά τὸ πιστέψῃ.. [τὸ θεώρησε ἀτιμωτικό! Εἶναι ἄντρας, εἶναι παλληκάρι... 'Εχει

τὸ φιλότιμό του... Πῶς νὰ γονατίσῃ ἀμέσως... Πῶς νὰ ὁμολογήσῃ ἔτσι εὐκόλᾳ τὴν ἀδυναμία, τὸ λάθος του; "Ὁχι... ὅχι... αὐτὸ εἶναι πολὺ φυσικό... Δὲν μποροῦσε νὰ κάμῃ διαφορετικά...]" Ἐφυγε μὲ σφιγμένη, κάτι παραπάνω, μὲ ματωμένη τὴν καρδιά. "Ἐφυγε γιὰ νὰ γελάσῃ τὸν ἑαυτὸν του, γιὰ νὰ πιστεῦῃ ἀκόμῃ, πῶς εἶναι δυνατός, πῶς δὲν ὑποκύπτει... Μὰ τοῦ κάκου! Νικήθηκε... Δὲν μπορεῖ... ἀργὰ ἢ γλήγορα...θὰ γυρίσῃ. "Ἀκου ποὺ σοῦ λέγω... Θὰ γυρίσῃ...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Γιατρέ, ἐσὺ τὸν ἐξετάζεις, τὸν λογαριάζεις σὰν ὅλους τοὺς ἄλλους, νά! σὰν ἐμᾶς, ποὺ ὅ,τι πιστεύσαμε, ἀγαπήσαμε, κι ὅ,τι σεβαστήκαμε μιὰ φορά, ἐκεῖνα πιστεύομε, κ' ἐκεῖνα σεβόμαστε πάντα! Δὲ θέλεις νὰ καταλάβῃς, πῶς αὐτοὶ ἔχουν ἄλλῃ θρησκεία... ἢ καλύτερα πῶς δὲν ἔχουν καμμιὰ! [Πῶς δὲν πιστεύουν καὶ δὲν ἀγαποῦν τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ συμφέρο τους, τὸ συμφέρο τὸ πιὸ πρόστυχο, τὸ πιὸ ἀνήθικο, τὸ πιὸ ἀτομικό]! "Ὅσα γιὰ μᾶς εἶναι ὅσια καὶ ἱερά: πατρίδα, οἰκογένεια, θρησκεία, συγγένεια ποὺ τῇ δημιουργεῖ τὸ αἷμα, καὶ δεσμὸ ποὺ τὸν γεννᾷ ἡ Φυλὴ, ὅλα αὐτά... γι' αὐτοὺς δὲν σημαίνουν τίποτε. [τὰ θεωροῦν ἀνοησίες, τὰ κυνηγᾷνε... Αὐτὸ δὲν εἶναι μυστικό...] Τὸ λένε κ' οἱ ἴδιοι, εἶναι ἡ πίστη τους...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ναί...ναί...Τὸ λένε, μὰ μὴν τοὺς πιστεύεις... "Ὅ,τι καὶ νὰ ποῦν, καὶ ὅ,τι καὶ νὰ κάνουν, τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ κατορθώσουν νὰ τὴν ἀλλάξουν! Οὔτε καὶ τὴν ἅγια του τὴν ψυχὴ! Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ κατορθώσουν...καὶ—νὰ τὸ ξέρῃς—μιὰ μέρα θὰ τὸ καταλάβουν, καὶ θὰ γυρίσουν καὶ πάλιν στὰ παλιά... ναί... ναί... θὰ ξαναγυρίσουν σ' ἐμᾶς, στὴ δική μας τὴν πίστη...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—'Αφοῦ αἱματοκυλίσουν τὸν κόσμον, κ' ἔπειτα!

ΓΙΑΤΡΟΣ—'Ακριβῶς τὸ αἷμα ποὺ χύνουν μιὰ μέρα θὰ πνίξῃ τοὺς πρωταίτιους ποὺ φυλάγονται τόσο καλά! Κι ἅμα πνιγοῦν αὐτοί, οἱ ἄλλοι θὰ λυτρωθοῦν, καὶ θὰ ἡσυχάσῃ ὁ κόσμος... Μπορεῖς νὰ μὲ πῇς ἀνόητο, γεροξεκουτιάρη... Μὰ τί τὰ θές! 'Εγὼ πιστεύω σ' αὐτά ποὺ σοῦ λέγω... [Πιστεύω, πῶς μιὰ μέρα ὅλοι τους θὰ κλάψουν, ὅπως ἔκλαψε ὁ Βελισσάρης πάνω στὴν εἰκόνα τοῦ σκοτωμένου τοῦ Δήμου, καὶ θὰ γυρίσουν στὰ ἐρειπωμένα τὰ σπίτια τους, ὅπως θὰ γυρίσῃ—ναὶ θὰ γυρίσῃ—κι ὁ Βελισσάρης].

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—“Ε ! φίλε μου, μὲ τὴν καλὴ σου τὴν καρδιά, ὅλα τὰ βρίσκεις ὁμορφὰ κ’ εὐκόλα. (Σιγή).

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἐκείνη τὴ νύχτα, σὰν βγήκατε μαζὺ, δὲν μιλήσατε καθόλου στὸ δρόμο ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Στὸ δρόμο, ὄχι ! Μόνο σὰν βγήκαμε ἀπ’ τὸ χωριὸ καὶ μπήκαμε στὸ δάσος, τὴν ὥρα ποὺ σταμάτησα γιὰ νὰ τὸν ἀφήσω μόνο, μ’ ἀρώτησε : «Τί θᾶκανες ἂν πέφταμε πάνω σὲ χωροφύλακες καὶ μᾶς ἔπιαναν μαζὺ ; Τί ἐπρόκειτο νὰ γίνη ;» —«Δὲν ξέρω, τοῦ εἶπα, κάτι θᾶβρισκα νὰ τὰ μπαλώσω !» «Ὅχι... ὄχι... φώναξε, ξέρεις πολὺ καλὰ τί σ’ ἐπερίμενε... Τὸ Στρατοδικεῖο ! Θὰ πηγαινες Στρατοδικεῖο καὶ θὰ σὲ τουφέκιζαν...». Δὲν ἀπάντησα. «Τράβα στὸ καλὸ», τοῦ εἶπα, κ’ ἔκανα νὰ γυρίσω. Μ’ ἔπιασε ἀπ’ τὸ μπράτσο.—«Αὐτὸ ποῦκαμες δὲν ἦταν σωστό, μοῦ εἶπε, ἐσύ δὲν εἶσαι προδότης. Γιατί τῶκανες γιὰ μένα ;»—«Γιὰ σένα δὲν τῶκανα, τοῦ ἀπάντησα ἄθελά μου, τῶκανα γιὰ τὸν Κωνσταντῆ, τὸν πατέρα σου... Ἴσως καὶ γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἑλλάδας». Ἔτσι τὸν ἀφήκα καὶ γύρισα πίσω. Σ’ ὅλη τὴν ἐπιστροφή θυμόμουνα τὰ λόγια τὰ δικά σου, καὶ τὰ λόγια τῆς Εὐας, γιὰ νὰ αἰτιολογήσω αὐτὸ ποῦκαμα... «Μιά προδοσία».

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μὴν παίζεις μὲ τίς λέξεις ! Ἔκαμες ἓνα καθήκον, ἀπέναντι καὶ στοὺς πεθαμένους σου, καὶ στὴν Πατρίδα, ὅπως τοῦ εἶπες ὁ ἴδιος...

(Χτυποῦν τὴν πόρτα ἐπανειλημμένα).

ΣΚΗΝΗ 5

(Μπαίνει βιαστικὸς ὁ Πέτρος).

ΠΕΤΡΟΣ—Καλησπέρα.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Καλησπέρα. Τί θές τέτοια ὥρα ;

ΠΕΤΡΟΣ—Φέρανε κάποιον λαβωμένο, κι ὁ κύριος Ἐνωμοτάρχης θέλει τὸ γιατρό.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Ὁ γιατρὸς ἐτοιμάζεται): Συμμορίτη, γιὰ δικό μας;

ΠΕΤΡΟΣ—Δὲν εἶν’ δικός μας !

ΓΙΑΤΡΟΣ—Πᾶμε. (Τραβᾷ πρὸς τὴν ἔξοδο μαζὺ μὲ τὸν Πέτρο).

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Πέτρο, μόλις τελειώση ὁ γιατρὸς τὴ δουλειά του, νὰ τὸν φέρης πίσω.

ΠΕΤΡΟΣ—Μάλιστα καπετάνιο !

(Φεύγουν ὁ Πέτρος κι ὁ γιατρός).

ΣΚΗΝΗ 6

(Μόλις φεύγουν, βγαίνουν οι γυναίκες)

ΕΙΡΗΝΗ—Ποιός ἦρθε ; Ὁ γιατρός τί γίνεται ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Πῆγε γιά κάποιο λαβωμένο.

ΜΕΛΠΩ—Πάλι λαβωμένους ! Πασχαλιάτικα ! Κύριε μή χειρότερα. Δέν θά ἡσυχάσωμε ποτέ...

ΕΥΑ—Θά περιμένωμε τὸ γιατρό, ἢ ἐμεῖς νά πᾶμε ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Εἶναι ὥρα... Ἐσεῖς πηγαίνετε. Ἐγὼ θά τὸν περιμένω, καὶ θαρθοῦμε μαζύ... Ἄντε πηγαίνετε...

ΜΕΛΠΩ—Εἰρήνη, ἐσύ πήγαινε, μὲ τὴν Εὐα... ἐγὼ καλύτερα ἅς μένω μὲ τὸν Ἀχιλλέα... Ἴσως κάτι νά χρειαστῇ ὁ γιατρός, σάν γυρίση...

ΕΙΡΗΝΗ—Κάνε ὅπως ξέρεις. (Φεύγει μαζύ μὲ τὴν Εὐα).

ΣΚΗΝΗ 7

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Καλὰ ἔκαμες καὶ τίς ξεσήκωσες..."Ἐχουν καιρὸ νά πᾶνε στὴν ἐκκλησιά.

ΜΕΛΠΩ—Εἶναι ἔξη μῆνες ποὺ πέθανε τὸ μικρό...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Κι ἄλλοι τόσοι ποὺ σκοτώθηκε ὁ Δῆμος.

(Ἀκουμπᾷ τοὺς ἀγκῶνες στὸ τραπέζι καὶ κρατεῖ τὸ κεφάλι του).

ΜΕΛΠΩ—"Ἀραγε, ποιά κακομοίρα μάνα θά μαυροντυθῇ λαμπριάτικα !

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Κακόμοιρες μάνες !

(Χτυποῦν)

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ποιός νᾶναι πάλι... Ἐμπρός... εἶν' ἀνοιχτά...

(Μπαίνει ὁ Ἐνωμοτάρχης).

ΣΚΗΝΗ 8

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Μὲ συγχωρεῖς, καπετάν - Ἀχιλλέα, ποὺ σ' ἐνοχλῶ τέτοια ὥρα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἐλεύθερα... τί τρέχει ;

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—"Ἀκου νά στά πῶ. Παρουσιάστηκε γιά νά παραδοθῇ ἓνας συμμορίτης.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Αὐτὸς ὁ χτυπημένος ;

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Ναί... αὐτός...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—"Ἦρθε χτυπημένος, γιά ;...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—"Ὅχι βρ' ἀδελφέ... Ἐκεῖνος ὁ θεοπάλα-

βος ὁ Τάσος ὁ Χωροφύλακας, μὲ τὸ ΑΛΤ! ὅπως πρότεινε τὸ αὐτόματο, ἐπείσε τὴ σκανδάλη χωρὶς νὰ θέλῃ καὶ τὸν χτύπησε τὸν ἄνθρωπο... τζάμπα καὶ βερεσέ...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἦταν ὦπλισμένος ;

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Μὰ αὐτὸ μὲ κάνει ἔξω φρενῶν... ἄοπλος καὶ μὲ σηκωμένα τὰ χέρια!! Θὰ τὸν τσακίσω τὸν ἄτιμο! Θὰ τὸν στείλω στρατοδικεῖο... νὰ μάθῃ πὼς δὲν σκοτώνει ὁ κόσμος ἀόπλους...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Εἶναι βαριὰ χτυπημένος ;

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Νομίζω... Ἐδῶ (δείχνει τὴν κλείδωση· στέρ· νου, κλειδὸς) κάπου, στὴν κλείδωση...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Κρίμα... κρίμα... πάει χαμένος ὁ ἄνθρωπος...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Τὸ χειρότερο εἶναι ποὺ δὲν θέλει νὰ μιλήσῃ στὸν σταθμό...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Δὲν κατάλαβα...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Ἐχω νὰ σᾶς πῶ σοβαρὰ πράγματα, ἐδήλωσε... ἀλλὰ μόνο στὸν καπετάν Ἀχιλλέα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Σηκώνεται νὰ βγῇ): Ἦ τότε πᾶμε... πᾶμε ἀμέσως...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Ὁχι! Δὲν πρόκειται νὰ πᾶς πουθενά! Μόνο σ' ἐσένα θὰ μιλήσῃ, ἀλλὰ ὄχι στὸ γραφεῖο μου... ἐδῶ... μόνο ἐδῶ... στὸ σπῖτι σου... Ἐπιμένει... Γι' αὐτὸ ἦρθα... Τί λές, νὰ τὸν κουβαλήσωμε ἐδῶ, τέτοια βραδυά ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Μὰ φυσικά... θέλει καὶ ρώτημα ; Περίεργο πρᾶμα!

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Εἶμαι βέβαιος πὼς θὰ ἔχῃ νὰ κάμῃ σπουδαῖες ἀποκαλύψεις...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Καλά, καλά... θὰ δοῦμε... τώρα μὴ χάνωμε καιρό... φέρτε τον... Ἐγὼ δὲν ἔχω καμιὰ ἀντίρρηση...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—(Φεύγοντας) Εὐχαριστῶ... Ἐσὺ δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ κουράζεσαι, περίμενέ μας ἐδῶ... (Στὴν πόρτα): Ἦ! μωρὲ Τάσο! ποῦ θὰ μοῦ πᾶς! Θὰ μοῦ τὸ πληρώσης ἀκριβά...

ΣΚΗΝΗ 9

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Φέρνει βόλτες ἀνήσυχος): Ποιὸς νᾶναι ;

ΜΕΛΠΩ—Γιὰ νὰ ἐπιμένῃ νὰ σὲ ἰδῇ, θὰ εἶναι ἄνθρωπος ἐκείνου!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—"Ανθρωπος εκείνου; Τοῦ Βελισσάρη; Ἴσως!
(Σιγή): Κι ἂν εἶναι ὁ Βελισσάρης; Ὁ ἴδιος; Ὁχι... ὅχι... δὲν
εἶνε δυνατόν! Εἶπε πὼς ἦταν ἄοπλος! Ἐνας καπετάν· Βελισ-
σάρης δὲν μπορεῖ νὰ γυρίζη ἄοπλος, σὰν γυναῖκα... ἀδύνατον!
(Σιγή): Πᾶς κι αὐτὰ ποὺ ἔλεγε ὁ γιατρός!...

ΜΕΛΠΩ—Σὰν τί ἔλεγε ὁ γιατρός;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Δὲν τὴν προσέχει): Μιὰ μέρα θὰ γυρίσουν καὶ
πάλι στὰ παλιά... ναί... θὰ γυρίσουν! Ἀνοησίες... Κουταμά-
ρες... Μόνο ὁ γιατρός μπορεῖ νὰ φαντασθῇ τέτοια πράγματα...
Δὲν βαρυέσαι; (Ἀπότομα πιάνοντας τὴ Μέλπω ἀπ' τοὺς ὤμους):
Λὲς νὰ εἶν' ἐκεῖνος;

ΜΕΛΠΩ—(Ἀπαθής): Ἀχιλλέα... μὴν πάη ὁ νοῦς σου στὸ κακό!
Ἐκεῖνος ξέρεי ὅλα τὰ μονοπάτια τοῦ χωριοῦ... Δὲν θ' ἄπεφτε
ποτέ πάνω στοὺς χωροφύλακες...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ναί... ναί... δὲν θὰ εἶν' ἐκεῖνος... Μὰ ἄκουσε...
γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακό... ἂν... ξέρω κ' ἐγώ... ἂν θὰ ἦταν ἐκεῖ-
νος... θὰ κάνης πὼς δὲν τὸν γνωρίζεις. Οἱ χωροφύλακες δὲν
πρέπει νὰ μάθουν ὅτι...

ΜΕΛΠΩ—Ἐννοια σου, Ἀχιλλέα, ξέρω... ξέρω...

ΣΚΗΝΗ 10

(Μπαίνει ὁ γιατρός)

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ποιός εἶναι;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Νικήθηκε... ὅπως τὸ περίμενα... Σοῦ τῶπα, θὰ
γυρίση... Γύρισε...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ὁ Βελισσάρης;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ναί... Ἐκεῖνος! Ὁ Βελισσάρης.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Εἶναι σοβαρὰ χτυπημένος;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Χτυπήθηκε σὲ ἄσχημο μέρος. Κ' ἡ σφαῖρα ἔμεινε
μέσα.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ποῦ; ποῦ ἀκριβῶς; (Δείχνει τὴν κλείδωση τοῦ
στέρνου): Μήπως ἐδῶ... ἐδῶ... κάπου ἐδῶ...

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ναί, ἐκεῖ ἀκριβῶς!.. Μὰ πὼς τὸ ξέρεις;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Ἀπελπισμένα): Ὅπου χτυπήθηκε κι ὁ Κωνσταν-
τῆς... Ὁ πατέρας του... Καὶ τὸ βόλι μέσ' στὰ πνεμόνια... Ὅπως
ἐκεῖνος... Φοβᾶμαι πὼς δὲν θὰ γλυτώσῃ!

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μὰ γιατί τὸ λές αὐτό ; Δέν εἶν' καὶ τόσο ἀπελπιστική ἡ κατάστασις...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Σάν τὸν Κωνσταντῇ ! Ἡ θέσις τῆς πληγῆς... ἡ ἐπιμονή του νᾶρθη σπίτι... ὅπως κ' ἐκεῖνος... Κακὰ σημάδια... [Κατάλαβε πὼς δέν ἔχει ζωή] Ἀλλοῖμονο ! Κάτι μοῦ τὸ λέγει μέσ' ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια μου... δέν θά γλυτώσῃ... δέν θά ζήσῃ ! Φοβᾶμαι πολὺ !

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἐγὼ δέν βρίσκω τόσο ἐπικίνδυνον τὸ τραῦμα του... Τὸν περιποιήθηκα ὁ ἴδιος... Εἶμαι αἰσιόδοξος... Τώρα ποῦ θά τὸν δῆς κ' ἐσύ, θά πειστής πὼς εἶναι ὑπερβολικὸς ὁ φόβος σου...

ΜΕΛΠΩ—(Τρέχει πρὸς τὴν ἔξοδο καὶ ἐπιστρέφοντας) : Τὸν φέρουν... (Καθισμένο πάνω σ' ἓνα συνηθισμένο κάθισμα, τὸν σηκώνουν ὁ Κώστας καὶ ὁ Πέτρος· πίσω τους ὁ Ἐνωμοτάρχης. Μπαίνουν καὶ τὸν τοποθετοῦν ὅπως εἶναι μὲ τὸ κάθισμα στὴ μέση τοῦ δωματίου. Τὸν πλησιάζει ὁ γιατρὸς καὶ θέλει νὰ τὸν βολέψῃ. Ὁ Βελισσάρχης κοιτάζει ὀλόγυρα, ὄλους καὶ ὄλα).

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ — (Δείχνοντας στὸ γιατρὸ τὸ πένθιμον κάθισμα) : Κυρ-γιατρέ, σὲ παρακαλῶ ! Βάλτε με σ' ἐκεῖνο ἐκεῖ τὸ κάθισμα... Μοῦ φαίνεται πὼς θά βολευτῶ καλύτερα, ἀκουμπώντας στὸ τραπέζι...

ΜΕΛΠΩ—Δέν θᾶταν καλύτερα νὰ σὲ ξαπλώσουμε ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Ἐντονα) : Ὁχι... ὄχι... Δέν μπορῶ νὰ ξαπλώσω. (Στὸ γιατρό) : Καθιστὸς νιώθω καλύτερα...

(Ὁ γιατρὸς κάνει νεῦμα στοὺς ἄλλους καὶ τὸν μεταφέρουν μαζὺ κι ὁ Ἀχιλλέας, στὸ κάθισμα, μὲ τὸ πένθος).

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Ἐξαντλημένος) : Ὡχ ! εὐχαριστῶ...

(Ἡ Μέλπω φέρνει ἓνα προσκέφαλον καὶ τὸ τοποθετεῖ πίσω στὸ κεφάλι τοῦ τραυματισμένου).

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Ἐ παλληκάρι μου... ὅπως θέλησες ἔτσι κ' ἐγίνε... Νά κι ὁ καπετάν - Ἀχιλλέας. Πές του τώρα ὅσα ἔχεις νὰ μᾶς πῆς... Ἀρκετὴ ὥρα χάσαμε.

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Στὸ γιατρό) : Βιάζεται... Φοβᾶται μήπως δέν προκάνω νὰ μιλήσω ! Ἐσένα ποιά εἶναι ἡ γνώμη σοῦ... θά προκάνω ;

ΓΙΑΤΡΟΣ—Μὴ λές κουταμάρες ! Δέν ἔχεις τίποτε... (Στὴ Μέλπω) : Μήπως ἔχετε λίγο κονιάκ ;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Πῶς... πῶς... ἀμέσως. (Πετιέται μέσα).

ΣΚΗΝΗ 12

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Στὸν Ἐνωμοτάρχη): Περίμενε νὰ ξεκουραστῇ κομμάτι! Τὸν κούρασε ἡ μετακίνηση.

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Σὲ παρακαλῶ, γιατρέ μου. Μὲ παρεξήγησες... κάνε τὴ δουλειά σου μὲ τὴν ἡσυχία σου... κάνε ὅ,τι ξέρεις. Γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ... Ἄσε τὸν ἄνθρωπο νὰ ξεκουραστῇ, νὰ συνέλθῃ, κ' ἔπειτα...

(Ἐπιστρέφει ὁ Ἀχιλλέας).

ΣΚΗΝΗ 13

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Ποτίζοντας τὸ Βελισσάρη): Πιὲς λίγο... ἅ, ἔτσι... μπράβο.

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Ὑστερα ἀπὸ μιὰ στιγμή): ὦχ... ἦταν καλό... εὐχαριστῶ... Τώρα μάλιστα. (Στὸν Ἐνωμοτάρχη): Ἀκουσε...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Πιάνει τὴ Μέλπω ἀπ' τὸ χέρι καὶ τὴν πηγαίνει πρὸς τὴν ἐξοδο): Τρέχα στὴν ἐκκλησιά νὰ βρῇς τίς γυναῖκες. Περίμενε μαζύ τους, ὡς τὴν ὥρα τῆς ἀπόλυσης. Σὰν βγῆτε στὸ δρόμο, νὰ τίς μιλήσης... στὸ δρόμο... Νὰ τίς τὰ πῆς ὅλα... ὅλα... Νὰ προσέξουν νὰ συγκρατιένται... σὰν τὸν δοῦνε... Κατάλαβες;

ΜΕΛΠΩ—Καλά... καλά... Ἐννοια σου... (Φεύγει).

ΣΚΗΝΗ 14

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Καλά τὸ σκέφθηκες, κυρ-Ἀχιλλέα... Καλύτερα νὰ μὴ μᾶς ἀκοῦνε οἱ γυναῖκες... (Στὸ Βελισσάρη): Τώρα, σὰν θέλεις, μίλα ἐλεύθερα...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Αὔριο βράδυ, στίς δώδεκα, ἀκριβῶς τὰ μεσάνυχτα... Θὰ χτυπηθῇ τὸ χωριό σας... αὐτό...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Πῶς τὸ ξέρεις;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ἄκου μόνον... ὅχι ἐρωτήσεις... Τὸ εἶπες μόνος σου· «δὲν ἔχομε καιρὸ γιὰ χάσιμο»... Θὰ τὸ χτυπήσουν χίλιοι πεντακόσιοι... ἀκοῦς; Χίλιοι πεντακόσιοι... μὲ βαριά ὅπλα. Ἀντικειμενικὸς σκοπός: Νὰ τὸ καταλάβουν καὶ νὰ τὸ κρατήσουν. Τὸ θέλουν γιὰ ἐξορμήσεις...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Πῶς τῶμαθες;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Δὲν ἔχει σημασία... Ἡ διατάγῃ ἔχει σταλῇ... θὰ ἐκτελεσθῇ...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Μὰ πῶς τὰ ξέρεις ; 'Από ποῦ τάμαθες ;
Αὐτὸ ἔχει μεγάλη σημασία...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—"Ακου... "Ακουσε πρῶτα... νὰ τελειώσω...
"Ἐπειτα... ἀρώτα, ὅ,τι θέλεις... Γιά ὄνομα τοῦ Θεοῦ, νὰ τε-
λειώσω πρῶτα... 'Απόψε ὅλη τὴ νύχτα, κι αὔριο βράδυ ὡς τὴν
ῶρα τῆς ἐπιχείρησης, θὰ βάλουν νάρκες...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Ποῦ ; ποῦ ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Στὸ δρόμο τοῦ δάσους, στὴ δημοσιὰ καὶ
στὸ δρόμο τῆς ρεματιᾶς... "Αλλο. Δυὸ ὄρες νωρίτερα, στίς
δέκα, θὰ χτυπήσουν γιὰ ἀντιπερισπασμὸ τὸ λόχο ποῦ μένει
στὰ Καλύβια...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Τί λές μωρέ ; 'Από ποῦ διάολο ξέρεις
αὐτὲς τίς λεπτομέρειες ;

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Δὲν μὲ πιστεύεις ;

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—"Οχι... ὅχι... γιατί εἶναι πολὺ σοβαρά
αὐτὰ ποῦ μοῦ λές, καὶ δὲν μπορῶ νὰ ἐξηγήσω πῶς τὰ ξέρεις
ἐσύ... ἓνας ἀπλὸς ἀντάρτης...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Καὶ ποῦ ξέρεις ὅτι εἶμαι ἓνας ἀπλός...
"Ἐπειτα δὲν πιστεύω οἱ κατάσκοποι νὰ εἶναι στρατηγοὶ καὶ κα-
πεταναῖοι.

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Κατάσκοποι ! Μὰ ἐσύ δὲν εἶσαι δικός
μας, γιὰ νὰ σὲ πάρω γιὰ κατάσκοπο... Καταδότης, μάλιστα...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Δὲν μ' ἐνδιαφέρει γιὰ τί μὲ παίρνεις... Οὔτε
μπορεῖς νὰ ξέρης, ἂν εἶμαι δικός σας, εἴτε ὅχι... 'Εκεῖνο ποῦ
πρέπει νὰ καταλάβης εἶναι, ὅτι αὐτὴ τὴ στιγμή, ὑπηρετῶ, τοῦ-
λάχιστον σὰν κ' ἐσένα, τὴν 'Ελλάδα μας.

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—'Εσύ... τὴν 'Ελλάδα... Ξέχασες πῶς ὡς
τὰ χθές, μαζὺ μ' αὐτοὺς ποῦ, ὅπως λές, θὰ μᾶς χτυπήσουν
αὔριο βράδυ, μᾶς χτυποῦσες κ' ἐσύ ; Ξέχασες...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ναί... ναί... ξέχασα... Δὲν θέλω νὰ θυμηθῶ...
δὲν θέλω νὰ ξέρω πῶς βρέθηκα μ' ἐκείνους... Σὲ παρακαλῶ μὴ
μοῦ τὸ θυμίζεις κ' ἐσύ... κάνε μου αὐτὴ τὴ χάρη... Εὐκόλα γλυ-
στρᾶ κανεῖς στὸν κατήφορο... Ἴσως γλυστρᾶ δίχως νὰ φταίη.
Πολλὲς φορὲς γιατί ἐκεῖνοι ποῦ πρέπει νὰ φωτίζουν τίς κακοτο-
πιές, τίς ἀφήνουν δίχως φῶς καὶ δίχως ὁδηγό... Μ' ἐννοεῖς...
Πρέπει νὰ βρίσκωνται πάντα χέρια νὰ κρατοῦν τοὺς παραστρα-
τημένους...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Σὲ καταλαβαίνω... Καταλαβαίνω τί θές νὰ πῆς... Μὰ ὅλα τοῦ κάκου... Τίποτε δὲν ὠφελεῖ...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—"Ὅχι... ὄχι... πολλοί, πάρα πολλοί γλυ-
στροῦν καὶ πέφτουν στὸν γκρεμό, γιατί δὲν τοὺς ἔδειξε κανεὶς
τὸ σωστὸ δρόμο...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—"Ἡ τοὺς τράβηξαν ἄλλοι στὸ στραβό...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Τὸ ἴδιο κάνει... Ὁ ἄλλος πέφτει. Μὰ καὶ
σὰν πέση πρέπει νὰ βρεθοῦν χέρια νὰ τὸν σηκώσουν, νὰ τὸν
σώσουν... Γιὰ μένα βρέθηκαν.... "Ἐνα παιδὶ ποὺ πέθανε ἄδικο...
ἕνας καλὸς λόγος..., μιὰ μεγαλοψυχία... "Ἀνοιξαν τὰ μάτια μου...
Εἶδα ποῦ πᾶμε... ποῦ τὴν πᾶμε τὴν Πατρίδα, μὲ τὰ πείσματα,
μὲ τὰ λάθη μας... Νὰ γιατί... (Σταματᾷ λαχανιασμένος).

ΓΙΑΤΡΟΣ—Φτάνει... φτάνει... δὲν κάνει νὰ μιλᾷς ἄλλο...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ναί...ναί... τελειώνω... "Ἄκου, κύριε Ἐνω-
μοτάρχα! Κατάλαβέ με... Δὲν ἔχεις καιρὸ νὰ χάσης... Γλήγορα,
εἰδοποίησε ὅπου πρέπει... Πίστεψέ με... πές πῶς μὲ πιστεύεις...
μιὰ λέξη. Δούλεψα πολύ... ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ ξέρεις. Πολύ,
πάρα πολύ, γιὰ νὰ μπορέσω νὰ προσφέρω αὐτὴ τὴν ὑπηρεσία
στὴν Πατρίδα μου, στὴν Πατρίδα μας. Μὴ μοῦ στερήσης αὐτὴ
τὴν εὐτυχία... Πίστεψέ με... καὶ τρέχα γλήγορα... σὲ παρα-
καλῶ... γλήγορα...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—Καλά, καλὰ θὰ δοῦμε...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Δὲν ἀκούει τί λέγει): Βλέπεις, δὲν παραπο-
νοῦμαι ποὺ μὲ λαβώσατε...Κάθε ἄλλο...Τιμὴ μου νὰ πέσω ἐκτε-
λώντας τὸ καθῆκον μου, τιμὴ μου νὰ κάνω κάτι γιὰ τὸν τόπο
μου, ὅστερα, ἀπὸ... Θεέ μου....

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Ἀπότομα λίγο): "Ἄκου, κύριε ἔνωμοτάρχα! Ἐγὼ
βάζω τὸ κεφάλι μου, πῶς ὅσα μᾶς εἶπε ὅλα εἶναι σωστά...
ὅλα...ἂν ἐσὺ δὲν θές νὰ τὸν πιστέψης, δικαίωμά σου... Ἐγὼ
τὸν πιστεύω καὶ θὰ φύγω ν' ἀναφέρω στὴν Ταξιαρχία...

ΕΝΩΜΟΤΑΡΧΗΣ—"Ὅχι, καπετάνιο. Κάθησε· ἐσὺ μείνε
ἐδῶ... Γιατρέ, σὲ παρακαλῶ, κάνε ὅ,τι μπορεῖς, περιποιήσου
τον, βάλε τὰ δυνατά σου, τοῦ ἀξίζει... Ἐγὼ φεύγω, ὅλα θὰ
γίνουν ὅπως πρέπει... (Στὸ Βελισσάρη): "Ἄκου φίλε μου! Κατα-
λαβαίνω τί γένηκε μέσα στὴν ψυχὴ σου... λεπτομέρειες δὲν
ξέρω, καὶ δὲν μοῦ χρειάζονται... Μὰ ἕνα εἶναι τὸ γεγονός...
Ξύπνησε μέσα σου τὸ "Ἔθνος, ἡ Ἑλλάδα.... Μ' αὐτὸ ποὺ ἔκα-

νες, νὰ παίξεις τὸ κεφάλι σου γι' αὐτή, σήμερα, ξανάγινες ὅ,τι ἦσουνα πρὸ τοῦ γλυστρήσης κάποτε... Ἕλληνας, Ἕλληνας, Ἕλληνας... Δώσε τὸ χέρι σου. (Δίνουν τὰ χέρια καὶ φιλιοῦνται): Γειά... συνάδελφε...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ— Συνάδελφε... Συνάδελφε... ὅπως λεγόμαστε στὴν Ἀλβανία... συνάδελφε... συνάδελφε... Εὐχαριστῶ.., καλὴ τύχη.

(Φεύγει ὁ Ἐνωμοτάρχης καὶ μαζί του ὁ Κώστας καὶ ὁ Πέτρος).

ΣΚΗΝΗ 15

(Ὁ Ἀχιλλέας συνοδεύει τοὺς φεύγοντας ὡς τὴν ἔξοδο, κλείνει προσεκτικὰ τὴν πόρτα καὶ γυρίζει κοντὰ στὸ Βελισσάρη)

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Γιατρέ... ἄς τὸν ξαπλώσωμε στὸ κρεβάτι!

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Πατέρα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Παιδί μου... παλληκάρι μου! (Τὸν ἀγκαλιάζει καὶ φιλιοῦνται, ἐνῶ ὁ γιατρὸς σκουπίζει τὰ μάτια του). Ἐλα, παιδί μου... ἔλα νὰ σὲ βάλωμε στὸ κρεβάτι... θὰ ἡσυχάσης καλύτερα.

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ὅχι... πατέρα... Ἄς κάτσω λίγο ἀκόμη στὴ θέση τοῦ Δήμου μας... Εἴμαστε τόσο ἀγαπημένοι.. (Ἐξαντλημένος κλείνει τὰ μάτια· ὁ γιατρὸς κάνει νεῦμα τοῦ Ἀχιλλέα, νὰ μὴ μιλήσῃ). Κ' ἔπειτα... ἦρθα γι' αὐτό... Νὰ πάρω τὴ θέση καὶ τοῦ Δήμου μας.

ΓΙΑΤΡΟΣ—Ἄς τον... Μακάρι νὰ κοιμηθῇ κομμάτι... Θὰ τοῦ κάνῃ καλό.... Τὸν κουράσαμε πολὺ...

(Ὁ Ἀχιλλέας πάνω στὶς μύτες τῶν ποδιῶν ἀπομακρύνεται· βρίσκεται κοντὰ στὸ εἰκονοστάσι· διπλώνει τὰ χέρια στὸ στῆθος σὲ στάση σιωπῆς προσευχῆς. Ὁ γιατρὸς κάθεται κουρασμένος καὶ βλέπει στὸ κενό. Κατόπιν μικρῆς ἀπόλυτης ἡσυχίας, ἀκούγονται οἱ Καμπόνες τῆς Ἀνάστασης καὶ οἱ σχετικοὶ πυροβολισμοί. Ὁ Ἀχιλλέας κι ὁ γιατρὸς δείχνουν μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ προσώπου καὶ σχετικὲς χειρονομίες τὴ δυσφορία τους, γιὰ τὸν ἀπρόοπτο θόρυβο).

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—(Ἀνοίγει ἀπότομα τὰ μάτια· κάνει μιὰ ἀπότομη κίνηση· τὸν πονεῖ· συνέρχεται· ἀκροάζεται προσεκτικώτερα· χαμογελά): Ἀνάσταση... (Κάνει μὲ ἀργὴ κίνηση τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ): Χριστὸς Ἀνέστη, πατέρα...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Ἀληθῶς Ἀνέστη, Βελισσάρη. (Τὸν φιλεῖ στὸ μέτωπο).

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Τὸν φιλεῖ ἐπίσης): Χριστὸς Ἀνέστη, καὶ καλὴ Εἰρήνη...

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Ἀληθῶς Ἀνέστη... Ἀμήν. (Μικρὴ σιγή): Τί ἔξοχα ποὺ κοιμήθηκα! Καὶ τί παράξενο ἦταν τ' ὄνειρο ποὺ εἶδα! Ἦμουν τάχα πεθαμένος, καὶ τὴν ὥρα ποὺ θὰ μὲ θάβανε, ἀναστήθηκα... ναί... ἀναστήθηκα... Εἶχα φτερά καὶ πετοῦσα... [Μὰ τί θαυμάσια πετοῦσα... ἐλαφριά... σὰν πεταλούδα... κ' ἦμουν ὅλο χαρά... κι ὅλο περηφάνεια... Οὔτε κούραση, οὔτε πόνος... ὅλα πέρασαν... ὅλα...]. Κ' ἦμουν τόσο εὐτυχισμένος!

[Ὁ οὐρανὸς ἦταν καταγάλανος καὶ γραμμὲς-γραμμὲς κάτι ἄσπρα σύννεφα... Σὰν μιὰ ἀπέραντη Ἑλληνικὰ σημαία, ὁλόγυρά μου, καὶ τυλιγμένος μέσα τῆς ἐγώ... καὶ τὸ παιδάκι μου, ὁ Κωνσταντῆς μου!]

(Ξανακλείνει τὰ μάτια, ἐξαντλημένος. Ὁ γιατρὸς πιάνει τὸ σφυγμὸ του).

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Σιγανὰ ἀνήσυχος): Δὲν εἶνε καλὰ, γιατρέ, δὲν εἶναι καλὰ!

ΓΙΑΤΡΟΣ—Κάθε ἄλλο! Ἀπεναντίας... ἴσιαξε ὁ σφυγμὸς του... Μὴν ἀνησυχεῖς. Κι ὁ ὕπνος θὰ τοῦ κάνη καλό...

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—Νὰ δώση ὁ Θεός...

(Ἐκεῖνη τῇ στιγμῇ ἀκούγεται τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» ἀπὸ κόσμον ποὺ περνᾷ ἀπ' τὸ δρόμον, ἐνῶ τὸ φῶς τῶν κεριῶν φωτίζει ζωηρὰ τὸ παράθυρον)

ΣΚΗΝΗ 16

(Ὁ Βελισσάρης, ποὺ στὸ ἄκουσμα τῶν ψαλμῶν εἶχε γυρίσει τὸ πρόσωπο πρὸς τὸ παράθυρον, στὸ θόρυβο ποὺ κάνουν οἱ γυναῖκες μπαίνοντας, γυρίζει καὶ τίς βλέπει (Εἰρήνη - Εὐα - Μέλπω). Ἀπλώνει μὲ ἀγάπη κι ἀγωνία τὰ χέρια. Προχωροῦν ἡ Εἰρήνη καὶ ἡ Εὐα δίνουν τίς λαμπάδες στὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν γιατρό. Βιαστικά):

ΕΙΡΗΝΗ—Χριστὸς Ἀνέστη, Βελισσάρη...

ΕΥΑ—Χριστὸς Ἀνέστη, Βέλη.

ΒΕΛΙΣΣΑΡΗΣ—Μητέρα... «Ἀληθῶς Ἀνέστη» Εὐα.

(Ἡ Εἰρήνη τὸν φιλεῖ στὸ μέτωπο καὶ στέκεται ὀρθὰ δίπλα του. Ἡ Εὐα γονατίζει δίπλα του καὶ τοῦ χαϊδεύει τὸ χέρι. Ἡ Μέλπω μαζεύει τὰ κεριά, τὰ σβήνει καὶ τ' ἀκουμπᾷ στὸ εἰκονοστάσι, καὶ μένει ἐκεῖ μὲ τὴν πλάτη γυρισμένη στὸ κοινὸ, σὲ στάση προσευχῆς).

ΓΙΑΤΡΟΣ—(Προχωρεί χαμογελώντας στον Ἀχιλλέα καὶ τοῦ ἀπλώνει τὸ χέρι) Ἀχιλλέα, Χριστὸς Ἀνέστη!

ΑΧΙΛΛΕΑΣ—(Κλαίοντας μ' ἀνακούφιση πέφτει στὸν ὦμο του): Ἀληθῶς Ἀνέστη.

(Ὁ Βελισσάρης χαϊδεύει τὸ κεφάλι τῆς Εὐας, μὲ ἔκφραση εὐτυχίας στὸ πρόσωπο. Ἡ Εἰρήνη ποὺ εἶναι ὀρθία δίπλα του χαϊδεύει τὰ μαλλιά τοῦ Βελισσάρη. Ἡ Μέλπω προσεύχεται).

Ὁ Ἀχιλλέας ἔχει ἀκουμπισμένο τὸ κεφάλι στὸν ὦμο τοῦ γιατροῦ. Ἀντιφέγγουν τὰ φῶτα τῶν κεριῶν στὸ παράθυρο, ἀκούγεται πιὸ ἔντονα τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη»..

Ι Σ Τ Ο Ρ Ι Κ Ο Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α

* Τὸ 1916, στὸν πρῶτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ὅταν οἱ Ρῶσοι κατέλαβαν ἓνα τμῆμα τοῦ Πόντου (περιφέρεια Τραπεζοῦντος καὶ Ἀργυρουπόλεως), οἱ Ἀρμένιοι στρατιῶτες, ποὺ ὑπηρετοῦσαν στὸ στρατὸ τοῦ Τσάρου, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀρμένιοι κάτοικοι τοῦ Πόντου, μένεα πνέοντες κατὰ τῶν Τούρκων, ποὺ ἓνα χρόνο ἐνωρίτερα (1915) εἶχαν προβῇ σὲ ἀγριεὶς ὁμαδικὲς σφαγὲς καὶ ἐξοντωτικούς ἐκτοπισμούς τῶν ὁμοεθνῶν των, διέπραξαν φρικιαστικὰ ἐγκλήματα ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Στὴν περίοδο αὐτὴ ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Πόντου ἀπεδείχθη γιὰ πολλοστὴ φορὰ μεγαλειώδης σὲ ἱπποτισμὸ καὶ ἀνθρωπιστικὴ δράση. Κάτω ἀπὸ τὴν ἡγεσία τοῦ Μητροπολίτη Τραπεζοῦντος κ.κ. Χρυσάνθου, τοῦ μετέπειτα Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, πρόσφερε ἀνεκτίμητες ὑπηρεσίες στὸν παρამείναντα ὑπὸ τὸν Ρωσικὸ ζυγὸ Τουρκικὸ πληθυσμό.

Τὶς ὑπηρεσίες αὐτὲς ἀνεγνώρισε τὸ ἐπίσημο Τουρκικὸ Κράτος καὶ ὁ Μωαμεθανικὸς πληθυσμός· ἀπέδειξαν δὲ καὶ Κράτος καὶ Λαὸς τὴν εὐγνωμοσύνη τους,· τὸν μὲν Μητροπολίτην κατεδίκασαν σὲ θάνατο (ἐρήμην εὐτυχῶς), τοὺς συνεργάτας του δέ, προύχοντας Τραπεζουντίους, ἀπαγχόνισαν..

** Τὰ ὅσα λέγει στὸν Πρόλογο ὁ Χασάν - Ἀγάς εἶναι ἱστορικῶς ἀκριβῆ. Ὅμιλεῖ γιὰ τοὺς **Κρυπτοχριστιανούς**.

Ὡς τὰ τελευταῖα ἀκόμη χρόνια, πολλὲς οἰκογένειες εἶχαν καὶ τὰ ἐπώνυμά τους, μὲ τὰ ὅποια ἦσαν γνωστὲς στοὺς Τούρκους.

Εἰδικῶς στὴν Κρώμη, ποὺ ἦταν ἓνα σοβαρὸ κέντρο Κρυπτοχριστιανῶν, τέτοια Τουρκικὰ ἐπώνυμα ποὺ ἔμειναν σὰν παρατσούκλια, ἦσαν ἄφθονα· τᾶκουε κανεῖς κοντὰ σὲ ἀρχαιοπρεπῇ Ἑλληνικὰ ὀνόματα καὶ κοντὰ στὰ Ἑλληνικὰ ἐπώνυμα ποὺ ἔφερε ἡ ἴδια ἡ οἰκογένεια: Π. χ. ὁ Δάμων τῇ Σουλεϊμάν ἀγά ἡ Καβασίτης.—Ὁ Ὅμηρος τῇ Σελμινας ἡ Ἀκρίτας.—Ὁ Διογένης τῇ Γιαγκάζ ἡ Διαφωνίδης.—Ὁ Πλούταρχος τῇ Σοχτὰ ἡ Ὑψηλάντης κ.τ.λ.

Γιὰ τοὺς Κρυπτοχριστιανούς, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ξένους καὶ τοὺς δικούς μας ἱστορικούς, γράφει καὶ ὁ Πόντιος Ἐπίσκοπος Ἀρχιμανδρίτης Πανάρετος, μεταξὺ ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς:

«Μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ διατηρήσουν τὸν Ἑθνισμὸν καὶ τὴν Θρησκείαν των, πληθυσμοὶ ὁλόκληροι πολλῶν περιφερειῶν τοῦ Πόντου, ἀπὸ τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τῆς ὑποδουλώσεως καὶ κυρίως μετὰ τὸ 1666, μετὰ τινων ἱερέων καὶ ἐνὸς Ἐπισκόπου (τοῦ Σεβαστουπόλεως) προσεχώρησαν **ἐξωτερικῶς** εἰς τὸν Μωαμεθανισμόν..

Οὗτοι, τὰς ἡμέρας ἐξεπλήρουν δημοσίᾳ τὰ τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας, τὰς δὲ νύκτας συνεσπειροῦντο ἐν ταῖς οἰκογενειακαῖς κατακόμβαις καὶ ἐξετέλουν τὰ τῆς Χριστιανικῆς λατρείας... Περιέτεμνον τὰ τέκνα, ἀλλὰ καὶ ἐβάπτιζον ταῦτα... Ἐνυμφεύοντο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν, καὶ ἀπέφευγον ἐπιμελῶς νὰ ἀγάγωσι νύμφας ἐκ τῶν γησιῶν Μουσουλμάνων, ἢ νὰ ἐκδώσωσιν αὐτοῖς θυγατέρας». («Ὁ Πόντος ἀνὰ τοὺς αἰῶνας»).

Φ. Κ.

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

.....

Έκείνο που πρέπει να σημειωθεί αρχικά για την καινούργια δημιουργία του κ. Κτενίδη είναι ή έντελως καινούργια γραμμή που θέλησε να ακολουθήσει ο συγγραφέας, δίνοντας στο έργο του μια ευρύτητα θέματος που πλαταίνει ανάλογα και το ενδιαφέρον του. Αύτην τη φορά δεν περιορίσθηκε στην ήθογραφία την ποντιακή, πού, όσο κι αν είχε το αριστοτεχνικό δούλεμα του δεξιότητι συγγραφέως, δεν μπορούσε ωστόσο να συγκινήσει το πλατύ θεατρόφιλο κοινό, που δυσκολεύονταν κι από τη γλώσσα.

Ό κ. Κτενίδης με τις «Πατρίδες» του θέλησε να δώσει ένα έργο για την ελληνική σκηνή. Και ή πρώτη του παράσταση, που είχαμε την ευκαιρία να παρακολουθήσουμε προχθές, έδειξε ότι το πέτυχε απόλυτα.

Η υπόθεση είναι παρμένη από μια πτυχή του δράματος, του ποντιακού ειδικώτερα και του σύγχρονου ελληνικού δράματος γενικώτερα.

Λέμε «από μια πτυχή». Γιατί το δράμα του πληθυσμού που ξεριζώθηκε από τον Πόντο είναι πολύπλευρο και πολύπτυχο. Το ποντιακό στοιχείο, το ελληνικότατο, το βαθύτατα έθνικόφρον, που ζούσε πάντα με το γλυκό δράμα της Ελλάδας στην ψυχή του — όπως τόσο έντονα, συγκλονιστικά θα μπορούσε να πη κανείς, παρουσιάζει ο συγγραφέας στον πρόλογο του έργου — βρίσκεται σήμερα οίκοι παρεξηγημένο. Κάπου - κάπου δίνει την εντύπωση πως «έχασε τα νερά του», κι ίσως ως ένα σημείο να είναι αλήθεια αυτό. Αλλά οι αίτιες είναι ποικίλες και βρίσκονται έξω από τις δικές του σκέψεις και τη δική του διάθεση όταν πατούσε το ελεύθερο χώμα της Ελλάδας.

Φυσικά τούτη ή πλευρά δεν θα ήταν ή κατάλληλη ώρα για να ξεδιπλωθεί και το αναφέρομε μονάχα για να εξηγήσουμε τη γνώμη μας για τη «μια πτυχή» του δράματος.

Ό κ. Κτενίδης πήρε τα δεδομένα της εποχής, όπως παρουσιάζονται σήμερα, μά ζήτησε — αν μπορούσαμε να μπορούμε στο νόημα της προθέσεώς του — να αποκαταστήσει το ποντιακό στοιχείο στη συνείδηση του κοινού και να δείξει με την περίπτωση του παραστρατημένου του ήρωος, ότι εξακολουθεί να είναι το ίδιο άγνò στοιχείο ελληνικό, όπως μάς το έδειξε ο συγγραφέας στο ξεκίνημά του από την παλιά πατρίδα για την καινούργια πατρίδα — κι όπως το έδειξε το ίδιο στην τιτανομαχία της Αλβανίας, θα προσθέταμε εμείς.

Αύτη ή ιδιομορφία — ως πούμε — του έργου, με τις συγκλονιστικές δραματικές εξάρσεις, με τους ζωντανούς του τύπους, τη βαθιά ψυχολογημένη γραμμή στις σκέψεις και στις ενέργειες των ήρώων του και ακόμα με την

ώριμη τέχνη στο δούλεμα, βάζουν τις «Πατρίδες» σε ξεχωριστή έντελως θέση μέσα στη νεώτερη θεατρική μας φιλολογία. Είμαστε βέβαιοι, ότι το ερύτερο κοινό της Θεσσαλονίκης θα συμφωνήσει μαζί μας, όταν θα του δοθῇ σε λίγο ή εύκαιρία νά τὸ ἰδῇ καὶ ἀπὸ τῆ σκηνῆ τοῦ «Μακεδονικοῦ», ἂν δὲν ἀπατώμεθα.

(«Φῶς» Θεσσαλονίκης)

* *

Τὴν παραμονὴν τῆς ἐκκενώσεως ἑνὸς χωρίου τοῦ Πόντου, κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν (1923) ὁ ἀνείπωτος πόνος τοῦ ξεριζωμοῦ ἀπὸ «τὸ χῶμα ποὺ ξυμώθηκε μαζί μας χιλιάδες χρόνια» ἔχει ρίξει σὲ ἀλλοφροσύνη τοὺς χωρικούς. Σπαρακτικαὶ σκηναὶ διαδέχονται ἡ μιὰ τὴν ἄλλη. Παντοῦ κλάμα καὶ δάκρυ. Μόνο ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ, ἀτάραχος, παρηγορεῖ τοὺς ἀπαρηγόρητους... (Ἡ Ὁρθησκεία). Μέσα σ' ὅλο αὐτὸ τὸ κακὸ παρουσιάζεται καὶ ὁ Τοῦρκος τοῦ γειτονικοῦ χωριοῦ, καταρώμενος τοὺς αἰτίους καὶ προτείνων στὸν προύχοντα τὴν ἀλλαξοπιστίαν, τὴν ἐπιφανειακὴν, ὡς μέσον ἀποφυγῆς τοῦ ἐκπατρισμοῦ. Ἡ τερατώδης πρότασίς του, ποὺ δίδει τὸ σύνθημα τῆς πατριωτικῆς ἐξάρσεως καὶ τῆς Ἑθνικῆς ὑπερηφανείας ἀπορρίπτεται, καὶ στὸ τέλος διώχνει τὸν Τοῦρκον ὁ δάσκαλος τοῦ χωριοῦ, ποὺ εἶχε τρελλαθῇ ἀπ' τὴν ἀπελπισίαν του.

Μ' αὐτὸ κλείνει ὁ κύκλος τῶν ἀνεξαρτήτων εἰκόνων—ποὺ ὅλες μαζί δημιουργοῦν τὴν τρσυκὴν εἰκόνα τῆς ἀπογνώσεως—σὲ μιὰ ἀξιέπαινη τεχνικὴ ἰδιορρυθμία τοῦ ἔργου, γιὰ νὰ παρουσιασθῇ ἐπὶ σκηνῆς ὁ θανάσιμος τραυματισμένος γιὸς τοῦ παπᾶ καὶ νὰ δώσῃ τὴν ἀρχὴν τοῦ «μύθου» τοῦ ἔργου, ποὺ θὰ ἐξελιχθῇ στὶς δύο παρακάτω πράξεις.

Πεθαίνοντας ὁ Κωσταντῆς (γιὸς τοῦ παπᾶ) ἀποσπᾷ ἀπὸ τὸν φίλο του Ἀχιλλέα μὲ ὄρκο τὴν ὑπόσχεση, πὼς θ' ἀναλάβῃ νὰ υἱοθετήσῃ τὸ παιδί (τὸν Βελισσάρη) στὴν προσφυγιά.

Ὁ γέρο-παπᾶς, κρύβοντας τὸν πόνο του, εὐλογεῖ καὶ παρηγορεῖ τοὺς συχωριανοὺς του καὶ βεβαιώνει πὼς ἡ θυσία των θ' ἀποβῇ μιὰ μέρα γιὰ τὸ καλὸ τῆς Ἑλλάδος, κ' ἐνῶ διαβάζει μιὰ εὐχή, ὁ τρελλὸς ὁ δάσκαλος μαζεύει ἔξω ἀπ' τὸ σπίτι τὰ παιδιὰ καὶ τραγουδᾷ μαζί τους τὸν Ἑθνικὸ Ὕμνο (ΕΘΝΟΣ—ΘΡΗΣΚΕΙΑ).

Εἶναι τόσον σφιχτοδεμένα τὰ τόσον διαφορετικὰ ταμπλὼ τοῦ προλόγου αὐτοῦ καὶ τὸ σύνολον παρουσιάζεται τόσον ἄρτιον, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ σταθῇ αὐτὸς (ὁ πρόλογος) ὡς ἓνα αὐτοτελὲς μονόπρακτον δράμα, τοῦ ὁποίου συνδετικὸς κρίκος μὲ τὰς ἐπομένους πράξεις εἶναι μόνον ὁ ὄρκος τοῦ Ἀχιλλέα.

Ὑστερα ἀπὸ 24—25 χρόνια... Βρισκόμαστε σ' ἓνα Ἀκριτικὸ χωριὸ τῆς Μακεδονίας μας, ὅπου ἔχει ἐγκατασταθῇ ὁ πρόσφυγας Ἀχιλλέας (ὁ γιὸς τοῦ προύχοντα). Εἶναι πρόεδρος τοῦ χωριοῦ καὶ συνάμα ἀρχηγὸς τῶν ΜΑΥ. Ζῇ μὲ τὴν γυναῖκα του καὶ τὴν κόρη του τὴν Εὐὰ καὶ τὸ μικρὸ τῆς παιδί, ἐνῶ ὁ γαμπρός του (ὁ Βελισσάρης τὸ υἱοθετημένο παιδί ποὺ τὸ πάντρεψε μὲ τὴν κόρη του) ἔγινε συμμορίτης καὶ βρῖσκεται μὲ ἐκείνους ποὺ χτυποῦν ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τὸ χωριὸ του...

Τὸν γιαιτρὸ ποὺ καλέσανε γιὰ τ' ἄρρωστο παιδί τῆς Εὐᾶς (καὶ τοῦ Βελισσάρη) τὸν πιάνουν οἱ συμμορίτες στὸν δρόμο καὶ τὸν πᾶνε στὰ λημέρια τους. Σὰν μαθαίνει ὁ Βελισσάρης γιὰ ποῦ πῆγαινε ὁ γιαιτρός, ἀποτολμᾷ νὰ πάῃ ὁ

ίδιος τὸν γιατρὸ στὸ ἄρρωστο παιδί του, ἐξαπολύοντας μιὰ ψευτοεπίθεση, γιὰ περισπασμό, στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ χωριοῦ.

Μὲ τὴν πρώτη συνάντηση τοῦ Βελισσάρη μ' ἓνα πρόσωπο τοῦ σπητιοῦ, ἀρχίζει οὐσιαστικῶς τὸ ἔργο, μὲ κεντρικὴν γραμμὴν τὴν γιγαντιαίαν σύγκρουσιν τῶν δύο κόσμων καὶ τῶν δύο κοσμοθεωριῶν ποὺ ἀναταράσσουν σήμερα τὴν ἀνθρωπότητα, γενικὰ καὶ εἰδικώτερα τὸν τόπο μας. Συζητοῦν ἐπὶ σκηνῆς, συγκεκαλυμμένα, τὰ ζητήματα ποὺ συγκλονίζουν τὸ Πανελλήνιον σήμερον, χωρὶς νὰ γίνεται καμμιά προσπάθεια νὰ δικαιωθῇ ἡ μία ἢ ἡ ἄλλη πλευρά, χωρὶς προκαταλήψεις καὶ φανατισμούς. Ἡ δικαίωσις, τὸ συμπέρασμα, ἀφήνεται μὲ λεπτότητα νὰ ἐξαχθῇ ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συγκρούσεως τῶν ἀτομικῶν ψυχικῶν δραμάτων ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἡρώων καὶ ἀπὸ τὴν ἀπόρροια τῶν διαδραματιζομένων γεγονότων.

Ὁ συγγραφεὺς ἀποφεύγει νὰ πῇ τὴ γνώμη του· ἀφίνει τὸν θεατὴν ἐλεύθερο νὰ σχηματίσῃ τὴ δική του. Ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκει καὶ ὁμολογουμένως τὸ κατορθώνει ἀπόλυτα, εἶναι νὰ δημιουργῇ μιὰ ἀτμόσφαιρα καταθλιπτικὴ μὰ ξεκάθαρη, μέσα στὴν ὁποία οἱ ὀγκόλιθοι τῆς λογικῆς καὶ τῆς πραγματικότητος συντρίβουν κάτω ἀπὸ τὸ βάρος των κάθε θεωρίαν καὶ κάθε ἀξίαν, ποὺ δὲν ἀντέχει εἰς τὴν πίεσιν τῶν φιλοσοφικῶν, καὶ βιολογικῶν ἀκόμη, ἀληθειῶν.

Πάνω στὴ φιλοσοφικὴ αὐτὴ «θέση» μὲ ἀριστοτεχνικὴ σύγκρουση διαφορῶν συναισθημάτων τοῦ ἰδίου ἀτόμου ἐδῶ, καὶ διαφορῶν ἀτόμων ἀλλοῦ, μὲ ἔκδηλον τὴν προσπάθειαν τῆς ψυχαναλύσεως τῶν κυριωτέρων προσώπων, κυλᾷ ἄνετα, μὲ διαρκῶς ἐντεινομένη τὴν δράση καὶ τὴν δραματικότητα τῶν σκηνῶν, ἓνα ἔργον συναρπαστικόν, καλογραμμένο, μὲ καλοζυγισμένη κάθε φράση, ἓνα ἔργο ἄμεμπτο.

Αἱ «Πατρίδες» ἀναμφιβόλως μποροῦν νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ καλλίτερα Ἑλληνικὰ θεατρικὰ ἔργα ποὺ ὡς ἔργον τέχνης θὰ παίζεταί πάντοτε.

Βεβαίως ἡ ἀπόδοσις τοῦ ἔργου ἀπ' τὸν Θεατρικὸν Ὅμιλον τῆς Εὐξείνου Λέσχης, παρ' ὅλην τὴν ἀξιέπαινον προσπάθειαν τῶν φιλοτίμων ἐρασιτεχνῶν του, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δείξῃ ὅλα του τὰ προσόντα, διὰ τὸν σοβαρὸν λόγον τοῦ δυσκόλου ὅλων σχεδὸν τῶν ρόλων. Εἵμεθα ὁμως βέβαιαι ὅτι τὸ καλλιτεχνικόν συγκρότημα Μιράντας—Κωνσταντάρ, πρὸς ἀπεφάσισε ν' ἀναβιβάσῃ τὰς «Πατρίδας» μὲ ὅλη τὴν ἀπαιτουμένη ἐπιμέλεια, θ' ἀποκαλύψῃ ὅλη τὴν ἀξία του, καθὼς καὶ τὴν δυναμικότητα τῶν ἡθοποιῶν του, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ θὰ παίξουν σοβαρὸ δράμα, εἰς τὴν πόλιν μας.

Α. Χαριτάντης

(«*Ἑλλ. Βορρεᾶς*» 1 Ἰουλίου 1940)

Αἱ «Πατρίδες», τὸ ὑπέροχον ἔργον τοῦ κ. Φ. Κτενίδου, κάμνει θραῦσιν εἰς τὸ Θέατρον «Μακεδονικόν». Ὅλος ὁ κόσμος σπεύδει νὰ τὸ ἰδῇ. Καὶ πολὺ σωστά. Διότι εἶναι ἓνα ἔργο ποὺ ὁμιλεῖ βαθιὰ στὴν καρδιὰ κάθε Ἑλλήνου γιὰ τὸ σημερινὸ δράμα τοῦ Ἑθνους εἰς τόνον ἀρχαίας τραγωδίας. Εἶναι τὸ πρῶτον μεταπολεμικόν, καθαρῶς ἑλληνικόν ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνεπὴδησεν ἀπὸ τὸ συγκλονιστικὸν δράμα ποὺ ζοῦμε. Εἶναι τὸ μαρτύριον ἐνὸς λαοῦ ποὺ ξεριζώνεται ἀπὸ τὸν τόπον του, καὶ ἡ τραγωδία τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ ἐνὸς ἔθνους.

Εἶναι ἓνα δράμα, πού γράφηκε στή Θεσσαλονίκη ἀπό Θεσσαλονικέα καί στή Θεσσαλονίκη παίζεται γιά πρώτη φορά.

Ἐνα τέτοιο ἔργο, πού διδάσκεται τέλεια ἀπό τὸ λαμπρὸν καλλιτεχνικὸν συγκρότημα Μιράντας - Λάμπρου Κωνσταντάρρα, εἶναι φυσικὸν νὰ προκαλῇ κοσμοσυρροὴν πρωτοφανῇ εἰς τὰ θεατρικὰ χρονικά τῆς πόλεώς μας.

(«*Ἑλλ. Βορρεᾶς*» 8·7·48)

Οἱ «Πατρίδες» ἔχουν καθαρά ἐθνικὴ ὑπόθεση. Ὁ πρόλογός των γίνεται σ' ἓνα χωριὸ τοῦ Πόντου τὴν παραμονὴ τῆς μεγάλης καὶ τραγικῆς μετοικεσίας καὶ οἱ ἄλλες δύο πράξεις στὴν ἐποχὴ μας στὸ χωριὸ τῆς Μακεδονίας ὅπου ἐγκατεστάθησαν οἱ ξεριζωμένοι Πόντιοι. Τὸ ἔργο ἀκολουθεῖ μιὰ γραμμὴ ἀδυσώπητα εὐθεία, τὴ γραμμὴ τῆς πατριωτικῆς τοῦ ὑποθέσεως, καὶ αὐτὸ βέβαια γίνεται εἰς βάρος τοῦ θεατρικοῦ ἐνδιαφέροντος. Καμμιά λοξοδρομηση, καμμιά παρέκκλιση, καμμιά παρεμβολὴ ξένου στοιχείου ἢ ἀτομικῆς συγκρούσεως παθῶν ἢ συμφερόντων. Ὅταν στὸν πρόλογο παρουσιάζεται ἓνας Τοῦρκος, περιμένει κανεὶς κάτι νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη αὐτή. Κάτι τὸ ἀπρόβλεπτο, τὸ ἰδιωτικόν, τὸ ἐνδιαφέρον. Ὡστόσο τίποτα δὲ βγαίνει, ὁ Τοῦρκος πού ἤρθε, ἀπὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τοὺς συμπολίτας τοῦ Χριστιανούς, νὰ τοὺς συμβουλευθῇ νὰ παραμείνουν στὸ χωριὸ ὑποκρινόμενοι τοὺς Τοῦρκους ἀλλὰ παραμένοντες στὸ βάθος Χριστιανοί, ἀποστομώνεται ἀμέσως καὶ σχεδὸν διώχεται.

Ὁ συγγραφέας, δέσμιος τοῦ πατριωτικοῦ σκοποῦ του, ὑπέταξε ὅλη τὴ δράση τοῦ ἔργου σ' αὐτόν, σὰ νὰ ἤθελε νὰ πνίξῃ, νὰ ὑποτάξῃ ὅλα τὰ ἀτομικὰ μικροδράματα καὶ μικροσυμφέροντα στὴ μεγάλη ἐθνικὴ τραγωδίᾳ.

Εἶπαμε ὅτι τὸ ἔργο δὲν ἔχει συγκρούσεις. Ἐχει δύο ἐνδόμυχες, συνειδησιακές. Τὴν ἐσωτερικὴ πάλη τοῦ Ἀχιλλέα πού συγκρούεται μέσα του τὸ πατριωτικὸ φίλτρο μὲ τὸ πατριωτικὸ καθῆκον, προκειμένου νὰ παραδώσῃ τὸν ἀντάρτη γαμπρό του Βελισσάρη στὴν ἀστυνομία ἢ νὰ τὸν διευκολύνῃ νὰ φύγῃ. Καὶ τὴν ἐσωτερικὴ πάλη πού γίνεται στὴν ψυχὴ τοῦ ἰδιοῦ τοῦ Βελισσάρη ὅταν συναισθάνεται τὸ σφάλμα του καὶ ἐπιστρέφει στὸ σπίτι του μετανοιωμένος, ἐξαγνισμένος. Εἶναι μάλιστα πολὺ τεχνικὴ ἢ συσχετίσις τῶν δύο αὐτῶν γεγονότων, γιὰτὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς παράγοντας τῆς μετανοίας τοῦ Βελισσάρη εἶναι ἀκριβῶς ἡ μεγαλόψυχη στάση τοῦ πεθεροῦ του ἀπέναντί του.

Τὸ ἔργο, ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀπὸ τὸ σκοπὸ του, εἶναι πολὺ τραγικόν, πολὺ καταθλιπτικόν. Δὲν ἔχει οὔτε μιὰ χαρούμενη νότα, οὔτε ἓνα κωμικὸ ἢ εὐθυμο ἐπεισόδιον. Εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ δράμα, μιὰ ἀληθινὴ τραγωδίᾳ, ἡ ὁποία θὰ μπορούσε θαυμάσια νὰ περιλάβῃ καὶ χορικά πού θ' ἄδιναν ἓναν τόνο ποιήσεως στὴ βαρεῖα τραγικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ ἔργου.

Τὸ ἔργο, ὅπως εἶπαμε, μεταφράσθηκε στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ καὶ θὰ παιχθῇ πολὺ σύντομα ἀπὸ τὸν θίασο Μιράντα—Κωνσταντάρρα στὸ θέατρο «Μακεδονικό». Τὸ ἀνήγγειλε προχθὲς κατὰ τὴν παράσταση ἡ ἴδια ἡ κ. Μιράντα ἀπὸ τὸ προσκήνιο. Ὡστε, θὰ τὰ ξαναποῦμε.

(«*Μακεδονία*» 29·6·48)

Οἱ «Πατρίδες» τοῦ κ. Φ. Κτενίδη, πού παίχτηκαν τὴν περασμένη ἑβδομάδα ἀπὸ τὸν ἐρασιτεχνικὸ θίασο τῆς «Εὐξείνου Λέσχης» στὴν ποντιακὴ διάλεκτο, ἀνεβάσθηκαν προχθὲς στὴ σκηνὴ τοῦ «Μακεδονικοῦ», μεταφρασμένες στὴν κοινὴ ἑλληνικὴ. Γράψαμε ἀρκετὰ γιὰ τὸ ἔργο μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς προηγούμενης παρὰστάσεώς του. Τὸ νέο ἀνέβασμα ἀπὸ τὸν ἐπαγγελματικὸ θίασο Μιράντας - Κωνσταντάρη δὲν προσέθεσε νέα στοιχεῖα βασικῆς σημασίας ἀπὸ καλλιτεχνικὴ ἄποψη. Παίχθηκε ζωηρότερα, πιὸ ἐπιμελημένα κάπως, ἐπομένως καλύτερα, προπάντων ὡς πρὸς τοὺς γυναικείους ρόλους, τοὺς ὁποίους ζωντάνεψε καὶ ἀνέδειξε ἡ τέχνη τῆς κ. Καλογερίκου καὶ τῆς κ. Μιράντας. Ἐπειτα τὸ ἔργο ζώηρεψε καὶ ὁργανικὰ μὲ κάποιο ρετουσάρισμα ὡς πρὸς τὴν σκηνικὴ οἰκονομία. Ὁ ρόλος τοῦ γιατροῦ ξεκαθαρίστηκε, πῆρε περισσότερὴ ὀντότητα καὶ ἀληθοφάνεια, παρ' ὅλον ὅτι παίχθηκε λιγάκι διστακτικὰ καὶ σὰν μὲ σουρντίνα ἀπὸ τὸν κ. Ροῦσσο (ὁ ὁποῖος ἐπαίξε πολὺ καλὰ τὸν ρόλο τοῦ φρονιῶντα Δημήτρη στὸν πρόλογο). Προστέθηκε ἐπίσης καὶ ἓνα μοιρολόγι στὸ τέλος τοῦ προλόγου, ἓνα εἶδος χορικοῦ, σὰν νὰ λέμε, μὲ κορυφαία τὴ δα Λαμπρινοῦ, πού θὰ μπορούσε νὰ εἶναι πιὸ ἐκτεταμένο, πιὸ μεγαλόπρεπο καὶ πιὸ καλοβαλμένο τεχνικὰ, δηλαδὴ λιγώτερο πρόχειρο, καὶ πού θὰ μπορούσε ν' ἀποτελέσῃ τὸ ὠραιότερο κομμάτι τῆς βραδυᾶς.

Πάντως, ὁ κ. Κτενίδης εἶναι ἀξιέπαινος γιὰ ὅ,τι ἐπραγματοποίησε, γιατί εἶχε νὰ ὑπερνικήσῃ πολλὰς δυσκολίες, πολλὰ ἐμπόδια, προκειμένου νὰ γράψῃ ἓνα θεατρικὸ ἔργο μὲ καθαρὴ πατριωτικὴ ὑπόθεση. Ὁ πατριωτισμὸς εἶναι ἓνα αἶσθημα ἀπὸ τὰ πιὸ κοινὰ, ἀπὸ τὰ πιὸ κεφαλαιώδη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ λεπτά, πού χρειάζεται, ὅταν ἐνσαρκώνεται σὲ ζωντανὰ πρόσωπα, ἀπειρὴ ἐπιμέλεια καὶ προφύλαξη γιὰ νὰ μὴν ξεπέσῃ σὲ εὐκολὴ ρητορεία, σὲ ὑπερβολὰς καὶ θεατρinizμούς. Πρέπει ὁ πατριωτισμὸς νὰ βγαίνει ἀπὸ τὶς πράξεις καὶ τὰ φερσίματα τῶν ἡρώων — κάποτε ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπόκρυφα καὶ σεμνὰ — καὶ ὅχι νὰ ὑποβάλλεται ἐξωτερικὰ καὶ νὰ μπαίνει στὸ στόμα τῶν προσώπων ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ὅποτε δὲν ἔχουμε μπροστὰ μας ζωντανούς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἀνδρείκελα πού ἀγορεύουν καὶ πού κινοῦνται μὲ σπάγγους. Σὲ ὀρισμένες στιγμὲς εἶχαμε τὴν ἐντύπωση αὐτήν. Ἀλλὰ γενικὰ τὸ ἔργο στέκεται καλὰ στὰ πόδια του, ἔχει μιὰ ὑπόθεση (τὴν μετάνοια ἑνὸς ἔθνικα παραστρατημένου Ἑλλήνου), πού ἀναπτύσσεται πολὺ τεχνικὰ καὶ ἀβίαστα. Εἶναι καταφανὴς ἡ εὐγενικὴ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα νὰ μὴ δημοκοπῇ καὶ νὰ μὴν παρασύρεται σὲ εὐκολὰ θεατρικὰ ἐφφέ, ἀλλὰ — ἐπαναλαμβάνουμε — τὸ θέμα του ἦταν τέτοιο πού δὲν μπόρεσε ν' ἀποφύγῃ ὁλότελα τοὺς σκοπέλους.

Ἡ «Εὐξείνου Λέσχη», πού πατρονάζει καὶ ὑποστηρίζει κάθε ποντιακὴ ἐκδήλωση, προπάντων ὅταν ἔχῃ πατριωτικὸ περιεχόμενο, ἔχουμε μιὰ λεπτὴ χειρονομία: προσέφερε στὸ διάλειμμα ὠραία λουλούδια στὸ θίασο, συνοδευόμενα μὲ μιὰ εὐγενικὴ προσφώνηση, ἔκφραση τῆς εὐαρεσκείας τῶν Ποντίων γιὰ τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου τοῦ κ. Κτενίδη.

(«Μακεδονία» 7.7.48)

Ἀριστοτεχνικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ θέματος, πρᾶσοχὴ στὴν λεπτομέρεια, πού μπορεῖ νὰ σηκώσῃ ἢ νὰ ρίξῃ ἓνα ἔργο, καλοδουλεμένος διάλογος, σκηνικὴ οἰκονομία, καλοβαλμένες ἀτάκες, παλμὸς καὶ χρῶμα, συνεχὴς δραῖσις καὶ ἐναλλα-

γές, πλοῦτος εὐρημάτων καὶ ἀπόλυτη συνοχή ἀποτελοῦν τὰ κύρια χαρακτη-
ριστικά τοῦ νέου ντόπιου ἔργου «Πατρίδες», τοῦ ὁποίου ἡ πρεμιέρα ἐση-
μείωσε, χθές τὸ βράδυ, ἱκανοποιητικὴ ἐπιτυχία στὸ «Μακεδονικό».

Ἄν καὶ καινούργιος στὸ θέατρο ὁ συμπολίτης μας συγγραφεὺς κ. Φίλων
Κτενίδης—οἱ «Πατρίδες», ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἶναι τὸ πρῶτο ἔργο, ποὺ βλέπει
τὸ φῶς τῆς ράμπας παιγμένο ἀπὸ ἐπαγγελματίας ἡθοποιούς—κατῳρῆσε νὰ
ἐπιτύχῃ κάτι, στὸ ὁποῖο μὲ δυσκολία πολλὴ φθάνουν συγγραφεῖς πείρας καὶ
ὀλκῆς. Νὰ κρατῇ δηλαδή, τὴν προσοχὴ τοῦ θεατοῦ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος
τῆς παραστάσεως, νὰ δίνῃ τὴν συγκίνηση, χωρὶς νὰ καταφεύγῃ στὰ «μεγάλα
μέσα», στὰ ὁποῖα βρῖσκανε τὴν σωτηρίαν τους οἱ δραματικοὶ συγγραφεῖς τῆς
προπολεμικῆς καὶ τῆς μοντέρνας σχολῆς, νὰ μὴν κουράζῃ τὸν θεατὴ μὲ τὴν
καταθλιπτικὴ ἐκείνη πληξί, ποὺ θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο
στοιχεῖο τοῦ θεατρικοῦ αὐτοῦ εἴδους.

Ἕνα κομμάτι παρμένο ἀπὸ τὸ ἀντίθετο δρᾶμα τοῦ ἀλληλοσπαραγμοῦ, ποὺ
δέρνει τὸν τόπο μας, εἶναι τὸ θέμα τοῦ ἔργου. Θέμα συνηθισμένο, τὸ ὁποῖο,
ὡστόσο, δίνει στὸν συγγραφέα τὴν εὐκαιρία νὰ ἀναπτύξῃ τὴν ἀξιοπρόσεκτη
ικανότητά του, νὰ δημιουργήσῃ χαρακτήρας, νὰ δώσῃ πληθωρικὰ ὅτι χρειάζε-
ται γιὰ νὰ διδαχθῇ καί, παράλληλα, νὰ ἱκανοποιηθῇ καὶ ὁ πιὸ ἀπαιτητικὸς
θεατῆς.

Μπορεῖ νὰ εἰπωθῇ ἀδίστακτα ὅτι ἐξησφάλισε μιὰ πολὺ καλὴ σειρὰ στὸ
θέατρο μὲ τὸ καινούργιο ἔργο του ὁ κ. Κτενίδης. Πρέπει ὅμως νὰ τονισθῇ,
ὅτι ἓνα μεγάλο ποσοστὸ τῆς ἐπιτυχίας του τὸ ὀφείλει στὸν θίασο, στὸν ὁποῖον
ἐμπιστεύθηκε τὶς «Πατρίδες» του. Αἱ κυρίως Μιράντα, Σαντοριναίου καὶ Κα-
λογερίκου, οἱ κ.κ. Κωσταντάρης, Ροῦσος καὶ Σιφναῖος — γιὰ νὰ ἀναφέρουμε
μόνον τὰ πρόσωπα ποὺ ὑπεδύθησαν τοὺς πρῶτους ρόλους—κατέβαλαν κάθε
προσπάθεια γιὰ ν' ἀνεβῇ, ἄψογα ὅπως ἀνέβηκε τὸ ἔργο, τοῦ ὁποίου πολλὰς
σκηνές καὶ ὅλα τὰ φινάλε καταχειροκροτήθηκαν ἀπὸ τὸ κοινό, ποὺ κατέκλυσε
προχθὲς τὸ βράδυ τὸ «Μακεδονικόν».

(«Ἑλλ. Βορρᾶς» 7 - 7 - 48)